

Заснаваная ў 1906. Адноўленая ў 1991. Выходзіць у пятніцы

Дваццаць самых-самых дрэваў Беларусі

Патрыярхі, экзоты, помнікі, рэлікты.

старонка 12

Метэа- экстрым

Ня будзе раньняе бульбы.
Дажджы!

старонка 5

Ева Вежнавец

А рэвалюцыя
ўсё адно будзе.

старонка 19

МЭДЫ

Якая ў нас будзе тэлевізія

Гутарка з Тацянай Дубавец.
Старонка 10.

З УСІХ СТАРОН

Хаўер Саляна

«Эўразвяз будзе спрыяць умацаванню грамадзянскай супольнасці ў Беларусі». Інтэрвю — старонка 15.

СКАНДАЛ

Карупцыя ў «Белаграпрамбанку»

Злоўжываньні на 36 мільярадаў.
Старонка 5.

ХРОНІКА

На парозе рэпрэсій

Суд над Статкевічам,
Севярынцам. Старонка 6.

З УСЁЙ КРАІНЫ

Рабі пільна — будзе дома Горадня

Алесь Белы пра каралеўскі горад Беларусі. Старонка 7.

КІНО

«Я украінец, а не расеец»

Украінскі фільм перамог у Канах. Старонка 9.

АДУКАЦЫЯ

Школы-маякі

Старонка 18.

ЛІТАРАТУРА

Усевалад Сыцебурака

Нізка вершаў ляўрэата «Залатога апострафа». Старонка 20.

Дык падпісвайся!

Падпісны індэкс «Нашай Нівы» 63125. Падпіску на «НН» прымаюць на любой пошце, а ў Менску — і на шапткі «Белсаюздруку». Падпісацца можна адразу на паўгодзіз. Для прыватных асобаў — 4510 рублёў на месяц, для арганізацый — 5631 руб. «НН» — гэта 24 старонкі без чужога слова штотыдзень.

Апошні званок

На стале — пітная вада і шклянкі. Гэта і падтрымка сяброў — адзінае, што жывіць чатырох хлопцаў з Жодзіна, якія 25 траўня распачалі бестэрміновую галадоўку. У іх адзінае патрабаванье: «Дайце нам давучыцца». Да прэтэсту гатовыя далучыцца юнакі ў іншых гарадах, якіх таксама выключылі з універсітэтаў і вучэльніяў за палітыку. 1200 студэнтаў і школьнікаў пацярпелі за палітычныя перакананьні за апошнія чатыры гады. Старонка 2.

Ажыятаж на аўтарынку

Ці праўда, што цэны на легкавікі рэзка падскочаць пасля 1 ліпеня? Якая дынаміка цэнаў на патрыманыя аўтамабілі існуе? Рэпартаж Алеся Кудрыцкага з аўтарынку.

Гаспадар зялёнага «Ровэр» салодка сьпіць на пярэднім сядзены, падклішы руки пад галаву. «Мae гады — маё бағацце...» — ліеща прытарна-саладжавы съпей з дынамікай. Тут, на аўтарынку ў Малінаўцы — радовішчы старых патрыманых легкавікоў, — гэтыя радкі гучаць як зьдзек. Гэтыя адносна малады сноб «Ровэр» выпуску 1998 г. яшчэ можа дазволіць сабе раскошу каптаваць б тыс. даляраў, але з кожным месяцам ягоная цана імкліва менее, бо завод «Ровэр» на мяжы закрыцца. Але гэта адзіны вынятак на рынку.

Шашлык на рынку ў Малінаўцы каштуе 3 450 руб. Столкі ж у сярэднім тут просіць за «Опэль Астру» 1994 году выпуску — вядома, не рублёў, а даляраў. Таго, хто чакае ўбачыць тут бараходку старых танных машын, чакае жорсткае расчараўванье. «Чатыры тысячи чатырыста...» — са стогнам выціскае з сябе хударлавы маладзён і ѹдзе далей шукаць недараоге шчасце на чатырох колах.

Знайсьці ў Малінаўцы аўто цяной да дзізвюх з паловай тысячі даляраў амаль немагчыма — трапляюцца толькі адзінкавыя экзэмпляры, такія, як гэты белы «Фольксваген Джэта» 1989 г. за 1650 даляраў, чысыценька вымыты, але фарбаваны-пераробаваны, дый салён, здаецца, вось-вось пачне сыпцаца на часткі. Пад капот зазіраньць неяк нават ня хочацца...

Машыны — ня дранкі, па дзесяць штук за гадзіну не прадасі. Пакуль пакупнікі няма, гандляры забаўляюцца, як могуць — трапяцца анекдоты, сънедаюць, гуляюць у карты, карыстаючыся замест стала адчыненым багажнікам легкавіка-універсалі. «Аб'яву пра аўтамабіль разымасціць не жадаеце?» — ходзяць сярод шэрлагу легкавікоў кур'еры спэцыялізаваных выданняў, прапануючы працаўцам запоўніць бланкі. Адзін з працаўцоў набывае ў бабулькі семкі, зь цяжкасцю знаходзячы дробныя «зайчыкі» ў стосе даляраў, выцягнутых з кіпэні.

Працяг на старонцы 3.

Ад гэтага нумару «НН» кіруеца новым зводам правілаў незаклісцічнага правапісу. Ён выйшаў з друку і быў прэзэнтаваны 23 траўня. Яго падрыхтоўка трывала 10 гадоў. Ніякіх адрозненінія вы не зайджыце — за гэты час сама практика вызначыла прымальныя правапісныя формы. Карактуюцца толькі асобныя напісаныні, пераважна імёнаў уласных. Парадкавалі артаграфію мовазнайцы Юрась Бушлякоў, Вінцук Вячорка, Зыміцер Санько і Зыміцер Саўка. На фота: старшыня Таварыства беларускай мовы Алег Трусаў цісьне руку Зымітру Саўку. Поруч — Вінцук Вячорка.

50 РАДКОЎ РЭДАКТАРА

ПАКАЛЕНЬНЕ-2000. Цяпер, калі Беларусь здранцьвела ў гілес хлусьні, яны спрабуюць рухацца. Учынак жодзінскіх хлоша — гэта размова пра свабоду на новай мове. Уражвае іхная гатоўнасць ахвяраваць сабой.

Пакаленьне-2000 — гэты тыя, хто хадзіў у беларускія школы да 1995 году, каму 15 гадоў споўнілася ў часы грамадзянскага непадпрадкавання, пад знакам якога праішла першая палова кіравання Лукашэнкі. Ня толькі ў палітыцы — у кожнай сферы дзеянасці адкрываюцца новыя імёны. У нумары «НН», які вы трymаеце ў руках, гэта ўсевалад Сцебурака.

Старонка 20.

КУЛЬТУРА ДАЛЯРА. Як гэта Матвічук пускае «Эўрабачаньне» на экраны? Дацкі настайнік музыкі съявявае лепш за нашых патэнтаваных «зорак». Галоўныя крытэрыі адбору якіх — пустасцельца. І кіраванасць прадусарамі. Вось розыніца між фактычна сацыялістычным мастацтвам Даніі і фактычна капіталістычнай культурай Беларусь. «Культурай хамства і далаля» называў такую Купала.

Беларусь на «Эўрабачаньне» нібыта не дала ніводнага балу за ўкраінскі рэвалюцыйны тім. Гэта вынятак, бо скроў зусяды галасавалі за сусядоў — нават тыя, што нядаўна ваявалі.

Узыняюць вялікія падазрэнні, ці не было ў Беларусі заблякаванае галасаваньне за рэвалюцыйную песньню. Гэта пацьвярджаетца тэлефанаваннямі ў Рэдакцыю людзей, якія спрабавалі прагаласаваць за Украіну. Аднак мы не змаглі знайсці доказаў фальсифікацыі.

АБАРАНЦІЧ «НАРОДНУЮ ВОЛЮ». Ці ёсьць віна «Народнай волі» ў тым, што газета надрукавала сістэмы падпісантаў маніфэсту руху «Воля народу» з «мёртвымі душамі»? Гэтае пытаньне актыўна абмяркоўвае незалежная прэса. Гэта маральнае пытаньне. Выкарыстаныне казусу для расправы з газетай адкінула б краіну яшчэ далей ад нармальнасці.

ПЕРАМОГА НАД «ДЗЯДУХАЙ». Беларусь атрымала ў спадчыну ад СССР многія звязы, якія ёсьць сапраўднымі злачынствамі супраць чалавече годнасці. Напрыклад, турэмная систэма. Або іншы арганізаваны зьдзек з людзей — дзедаўшчына ў войску. Рэлігіяў азіксыці здаюцца вечнымі, але іх, аказваецца, лёгка перамагчы, калі толькі на то ёсьць воля. На прыкладзе аднае вайскове часткі на старонцы 16 пра гэта апавядзе Сямён Печанко.

Сход інтэлігенцыі

28 траўня, у суботу, адбудзеца Трэці ўсебеларускі сход інтэлігенцыі. Збор дэлегатаў і гасцей а 10-й калі Дому літаратара.

Фэнамэналёгія

Севярына

26 траўня, у чацвер, а 19-й у сядзібе БНФ у Менску (Варвашэні, 8) пройдзе прэзентацыя кнігі Паўла Севярынца «Фэнамэналёгія Беларусі».

Лошицкі фэст

29 траўня ў Лошицкім парку ў Менску пройдзе гісторыка-этнографічнае съвята «Лошицкі фэст». У праграме — трох раўндных турніраў і традыцыйны бугурт. Заезд і рэгістрацыя ўдзельнікаў у 9.30. Урачыстае адкрыццё съвята а 12-й. Падчас съвята працуе пляцоўка майстроў.

«Рок-кола» ў Полацку

29 траўня ў Полацку пройдзе вялікі канцэрт, прысьвечаны 15-годзьдзю «Рок-кола». Старонка 23.

Прэмія беларускай журналістцы

20 траўня ў Гамбургу на месніцы галоўнага рэдактара «Беларускай деловай газеты» Ірыне Халін уручана прэмія імія Гэнры Нанэна ў намінацыі «За мужнасць у справе абароны свабоды слова». У цырымоніі браў удзел міністар замежных спраў Нямеччыны Ёшка Фішэр.

Апошні званок

Студэнты, выгнаныя з універсітэтаў за ўдзел у вызвольным руху, распачалі галадоўку пратэсту.

На стале — пітная вада і шклянкі. Гэта, а яшчэ падтрымка сяброў — адзіна, што дадае моцы чатыром хлопцам з Жодзіна, якія 25 траўня распачалі бестэрміновую галадоўку. Патрабаванне адно: мецьмагчымастъ атрымаць гарантаваную дзяржавай адукацыю.

Жодзінцы вымагаюць ад уладаў аднавіць на наўчаныні ўсіх тых, каго закранула хвала адукацыйных рэпресіяў за апошнія восем месяцаў. На сцяне ў пакоі, дзе знаходзяцца галадоўнікі, сем прозвішчай адлічаных землякоў. Хлопцы скончачаць галадоўку тады, калі будуть дакладна ведаць, што ім дадуцьмагчымастъ скончыць наўчаныні.

Паводле ацнікі праваабаронцаў, усяго за апошнія чатыры гады ў краіне з палітычных матываў падзярпелі больш за 1 200 чалавек. Кагосць арыштавалі, іншыя страцілі працу, былі выгнаныя з вучэльняў. Аднаго за ўдзел у дэманстрацыі, іншага — за надпіс «Спініць русіфікацыю» на сцяне, хтосьці проста здаваўся адміністрацыі «занадта вольным».

Апошнія кропляй сталася выключэнне Сержука Мурашкі з 10-й клясы Жодзінскага палітэхнікуму за тыдзень да канца наўчальнага году. Нават калі хлопцу ўдасца ўладзіцца ў нейкую школу, ад-

разу пасля яе заканчэння яго забяруць у войска. Бацькі Сержука падалі заяву на парушэнне заканадаўства ў Жодзінскую пракуратуру, але якія шанцы? Зварот, які моладзь накіравала 12 траўня ў Жодзінскі гарвыканкам і Міністэрства адукацыі, плёну ня даў. «На падыходзе» новыя ахвяры. Актывісткам незарэгістраванага «Маладога Фронту» Натальлі Максімавай і Вользе Галубец пагражают відключэннем з гімназіі. «Годзе!» — вырашылі хлопцы. Далучаюцца да галадоўнікаў і тыя, каго асабістая рэпресія не зачапіла — Аляксандар Вінаградаў трывмае галадоўку з салідарнасцю.

Ці можна нечага дамагчыся галадоўкай? «Махатма Гандзі галадаў і дабіўся, — кажа Зыміцер Чарткоў. — Мы проста адстойваем свае канстытуцыйныя права».

Ня выключана, што акцыя можа ператварыцца ў агульнацыйную. Няма ніводнага ўніверситетскага гораду, дзе б не было падзярпелых. Некалькі выгнаных студэнтаў з Менску ўжо выказалі намер далучыцца да акцыі, тая самая інформацыя прыйшла з Барысава. На момант здачы нумару было невядома, ці падтрымаюць пратэст іншыя моладзевы рухі. Ад гэтага будзе залежаць маштаб акцыі.

Алесь Кудрыцкі

Міхал Анемпадыстаў пра вынікі «Эўрабачаньня»

Міхал Анемпадыстаў па праглядзе кіеўскага конкурсу «Эўрабачаньне»: «Грынджолы» съявалі для Майдану, а не да ўсёй эўрапейскай аўдыторыі. Падольскай не ставала шчырасці, а Беларусі — пачуцця меры».

«Наша Ніва»: Якія наўзіранні Вы зрабілі зь сёлетнія га конкурсу?

Міхал Анемпадыстаў: Зымілілася вага паміж Паўночнай і Паўднёвай Эўропай. Музычныя густы Поўдня моцна ўплываюць на вынікі агульнаэўрапейскага галасавання. Шмат якія выканаўцы спрабавалі паўтарыць стылёвия знаходкі мінулагодній пераможцы. Таму ці на кожны другі выступаўца актыўна выкарыстоўваў вялікія барабаны.

«НН»: Але чым зачапіла пасення грачанкі Папарызу? Арыгінальны яе назваць складана...

МА: Мянене не зачапіла, але яна

Алена Папарызу.

мае харызму. Як і латышы, напрыклад. Хоць яны працавалі ў іншай эстэтыцы — мінімалістычнай.

«НН»: Памэзнасць — адмоўны бок?

МА: Калі Данію прадстаўляе звычайны настайнік музыкі, значыць, што ў гэтай краіне ўсё ў

парадку і з демакратыяй, і з шоўбізнесам. Калі выступаўцу адпраўляюць на «Эўрабачаньне» як першага касманаўта — станоўчых эмоций гэта не выклікае.

«НН»: Што яшчэ трэба для стварэння стыльнага поп-прадукту? Летася Беларусь паставіла на самабытнасць, сёлета намагалася ўсачыць за модай. Абодва разы праваліліся...

МА: Я з цікавасцю назіраю за краінамі Балты. Яны выступаўляюць сціплыя нумары, але выглядаюць цікава. Пачуццё стылю звязана з пачуццём меры.

«НН»: Па выніках галасавання нашы суседзі — Расея і Украіна — апнінуліся далёка за межамі дзясяткі.

МА: Украінскуму нумару брэвала прафесіяналізму. «Грынджолы» съявалі для Майдану, а не да ўсёй эўрапейскай аўдыторыі. Падольскай не ставала шчырасці. Не могу дзяць веры, што яна нагэтулькі абурана палітыкай ЗША. Тым, хто песьню напісаў, відаць, таксама ня надта балела. Фальш адчуці глядачы.

Гутарыў Сяргей Будкін

IN MEMORIAM

Пятро Драчоў

Іншыя інтэлігентныя чалавекі, яскравы прадстаўнік нацыянальнай беларускай культуры. Але пра яго будзе нагадваць кнігі і сотні ягоных твораў у кожным музее Менску.

Сяргей Харэўскі

Леанід Лабаноўскі

26 красавіка памёр адзін з сумленных летаў пісцу юніцца на паслячарнобыльскай прасторы, краязнавец з Краснапольля Леанід Лабаноўскі.

На жаль, 13 траўня быў абраўаваны краязнавчы музэй краснапольскай сярэдняй школы №2, які быў галоўнай справай жыцця Л.Лабаноўскага.

Паводле сундэздзя, рабаўнікі наведаліся з Расеі, куды і зынілі пасыль на нападу. Краснапольле памежны раёнцітар, тут спэцыялістичныя музэі, шмат у чым абломуленае адміністрацыйным статусам мяжы. Іншымі словамі, адсутнасці мяжы і, адпаведна, канцролю.

Алесь Белагубай

Ян Максімюк, Віталій Сіліцкі, Тоні Джадт, Ігар Бабкоў, Алена Брава, Пётра Рудкоўскі, Тэада Лі, Франц Сіўко, Ежы Пільх у «ARCHE» № 3-2005. Пытайце, дзе можаце. А найлепши — падпісвайцесь.

Ажыятах на аўтарынку

Працяг са старонкі 1.

Тавар прэзентаваны найлепшым чынам. На аўтамабілях — ні пылінкі. Мыцьцё кузава ды праціранье фараў — найбольш пашыраны занятак на рынку. Налепкі зь нямецкімі назвамі ды літаратай «D» прынцыпова не здымаюць. «Адзін гаспадар, толькі што зь Нямеччыны, гаражнае заходуўянне», — нішто так ня лашчыць вуха патэнцыйнага пакупніка, як такая харктастыка.

Але прыглядца трэба ўважіва. «У вас запчасткі падаюць!» — кажа кабета ў акулях гаспадару ёмістага сямейнага ўніверсалу «Міцубісі Спэйсаган» (1991 г., \$6500). «Ні фіга сабе!» — зблінтэжана падымае прадавец зь замлі кавалак абшыўкі. «А ў крэдыт прадасьце?» — выкарыстоўвае зручны момант кабетка, думаючы, мабыць, зьбіць цану. «А калі гроши будуть?» — «Праз паўгоду выплацім». «Не, ні пойдзе», — адмахаеца прадавец. «Ну й няхай стаіць, за паўгоду ўся разваліца», — кідае кабета ды крочыць далей.

На некаторых гандлёвых радах ідзеш, як па аўтасалёне. Вось «Мазда-6», на выгляд зусім новая. 18 тысяч. «Мусі-пусі, міленікі мой...» — мурлыка съявячака з магнітолы спартова га жоўтага «Пэжо». 9 450 даляраў. «Гарантую даю, аніводнага сколу», — кажа гаспадар вялізного срэбнага «Мэрсэдэса», на якім нават не пазначана цана.

Кідаеща ў вочы прыгожы «Нісан» з шыльдай «2000» на лабавіку. Няўжо такі танны? Але гэта хітрык, каб прыщыгнуць увагу, — калі лічбы маленкімі літарамі напісана «см³». Гэта аўтамабіль рухавіка, а цана — у два з паловай разы большая.

Спраба адшуканы танны «народны аўтамабіль» правальваецца — у гэты дзень няма аніводнага «Фольксвагена Гольфа» дру-

Самая папулярная цэнавая катэгорыя — 3 500—5 000 даляраў.

гой мадэлі, спрэс больш новая і дарагая трэцяя мадэль. «Зірнуч жадаеш? — падбягае малады хлопец у белай куртыцы да такога ж белага «Гольфа-3». — Вельмі добрая машина, — гаворыць прадавец, які прадстаўляеца Барысам. — Во, глядзі якая акуратная. Яе мая сястра вадзіла, ёй на замову зь Нямеччыны прыгналі». Хто яго ведае, можа, і праўду кажа: каробка перадач аўтаматычная, жанчыны такія любяць. «Вось і сэрвісная кніжка ёсьць, з усімі адзнакамі. Дзе тут на рынку яшчэ такое ўбачыш?» Цана — 3 700 даляраў. Як парадаўнаць з астатнімі «Гальфамі», дык і нядорага. «А скінучь крыху можна?» За 3 450 аддам, — кажа Барыс. — Толькі доўга не

хадзі, бо ў мяне пакупнік на прымене ёсьць. Тыдні два — і ф'юць...» «А праўда, што будуць на легкавікі мыты падымаць?» «Праўда, праўда», — ахвотна ківае галавой прадавец. «І наколькі падаражэюць?» — «Машыны накшталт гэтай — далаляраў на 300—400 у сярэднім».

Інфармацыю пра пляны адносна павышэння пошлін на ўвоз легкавікоў з-за мяжы фізычнымі асобамі ўжо пацвердзіў Дзяржаўныя мыты камітэт, праўда, пра пэўныя тэрміны ды дакладныя памеры новых мытных ставак афіцыйных звестак яшчэ не было. Паводле неафіцыйных звестак, гэта адбудзеца ўлетку, хутчэй за ўсё, 1 ліпеня. І тое, што адначасова абяцаюць на 5—15% зменшыць мыты на ўвоз аўтамабіляў для юрдычных асоб, мала су比亚: веры ў тое, што ў аўтасалёнах легкавікі будуть каштаваць таныней, чым у прыватнікаў, вельмі мала.

Таму, хто ўсё-такі вырашыць не апчаджаць гроши яшчэ год-другі, а набыць таннае аўто, пакуль не падскочылі цэны, варта лішні раз зазірнуць на рынок аўтазапчастак: частыя візвыты ў гэты музэй аўтадэталяў вам гарантаваныя.

Не пашкодзіць набыць і газэту з аўтаб'явамі. На старонцы каліровых фота адрозні сустракаеш выявы «старых сяброў» з Малінаўкі. Вось ён, бела-чорны «Смарт» за 6 250 даляраў (можна таргавацца) ды спартовы кабры-

ялет «БМВ», на якім нават цана не стаіць.

У цэлым у газэце значна больш магчымасць ашшукаць нешта ў межах дзівлюю з паловай тысячі у. а., дый тое за кошт большага аўтому прапаноў. Тым больш што, улічваючы ўзрост тых легкавікоў (12—15 год), набываць іх — сабе даражай. А цэнавая катэгорыя ў тры з паловай — пяць тысячі даляраў і ў газэце вядзе рэй, як і на аўтарынку.

З Малінаўкі ад'яжджаеш з пахіснутымі ўяўленынямі пра ўлас-

ную заможнасць ды зь невыноснай спакусай набыць не легкавік, а чырвоны скутэр коштам два з паловай мільёны рублёў, які прэзентуюць ля выхаду з рынку. Але не для нашага клімату такі від транспарту.

На лужайцы ля кальцавой дарогі пасывіцца конь. Вось гэта транспорт — паліва цалкам экалігічнае ды недарагое, правоў ня трэба, ні размытнення табе, ні эўра за кубічныя сантымэтры. Хіба што з паркоўкай у горадзе можа быць проблема...

Мытныя стаўкі на аўтамабілі для прыватных асоб

ЦЯПЕРАШНЯЯ СЫСТЕМА

Узрост аўтамабіля (гады)	Стаўка за 1 см ³ рабочага аўтому рухавіка (эўра)
да 3 год уключна	0,6
больш за 3, але ні больш за 10 (аб'ём рухавіка да 2 500 см ³)	0,35
больш за 3, але ні больш за 10 (аб'ём рухавіка 2 500 см ³ і больш)	0,6
больш за 10, але ні больш за 14	0,6
14 і больш	2

СЫСТЕМА, ЯКАЯ МОЖА БЫЦЬ УВЕДЗЕНА З 1 ЛІПЕНЯ

Узрост аўтамабіля (гады)	Стаўка (эўра) за 1 см ³ рабочага аўтому рухавіка
да 3 уключна	0,75
больш за 3, але ні больш за 7	0,4
больш за 7, але ні больш за 10	ад 0,4 да 0,6 (у залежнасці ад аўтому рухавіка)
больш за 10, але ні больш за 14	1
больш за 14	2

Паводле звестак газэты «Автобизнес-weekly»

Рост мытаў з 1 ліпеня

Інфармацыю пра павышэнне мытаў на ўвоз легкавікоў з-за мяжы пацвердзіў Дзяржаўныя мыты камітэт. Гэта адбудзеца ўлетку, хутчэй за ўсё, з 1 ліпеня. Адначасова на 5—15% зменшыцца мыты на ўвоз аўтамабіляў для юрдычных асоб.

АҮДЗІ А4 (2000) у Малінаўцы — 12 600 даляраў. У Нямеччыне 9 500 эўра.

ОПЭЛЬ АСТРА (1993) у Малінаўцы
каштуе 3 600 даляраў.
У Нямеччыне 1 000 эўра.

ФОЛЬКСВАГЕН ГОЛЬФ (1997) у
Малінаўцы — 6 500 даляраў.
У Нямеччыне — 3 000 эўра.

ВАЗ 2107 (1992) у Малінаўцы —
1 450 даляраў.
У Нямеччыне не прадаецца.

Рэкорд тэмпературы

У аўторак у Менску быў усталяваны абсолютны рэкорд тэмпературы для 24 траўня — 30,4 градуса. Папярэдні рэкорд (30,0) быў зафіксаваны ў 1912 г.

Попчанка стала францужанкай

Беларускую пльшчыху Алену Попчанку, чэмпіёнку сьвету-2003 атрымала грамадзянства Францыі. Апошнім штуршком стала Алімпіяды ў Атэнах, дзе Алену «ня выканала» пляну на мэдалях. У Францыі яна ўжо жыла некалькі год, а 22 студзеня ўзяла шлюб з

трэнэрам Фрэдэрыкам Вэрн'е.

Новыя штрафы

Супрацоўнікі КУП «Мінтранс» распрацавалі новую сыстэму штрафаў для гарадзкога транспарту. Яна будзе мець назапашвальны характар. У першы раз безбілетнік заплаціць 0,2 базовых величыні (5 100 рубліў), паўторна — 0,4 б.в. (10 200). Далей — болей.

У міліцию прац “102”

У 2007 г. будзе зменены парадак набору нумароў для міжнародных і міжгародніх звязкоў. Замест “8” па

міжгорадзе трэба будзе набраць “0”, замест “10”, для выхаду на міжнародную лінію — “00”. Тэлефоны экстранных выклікаў прайдзіць на трохзначныя нумары, да ранейшых трэба будзе сіперацу дадаваць “1”. Пажарнікам — 101, у міліцыю — 102, хуткую дапамогу — 103. Мінсувязі тлумачыць гэта міжнароднымі стандартамі.

Асьцярожна, КДБ

У Беларусі пачала дзеянічаць новая рэдакцыя закону аб “Аб органах дзяржаўнай бяспекі”, які правабаронцы называлі “чарговым каменем” у будоўлі дыктатуры. “Апратыўныя службы” могуць пранікаць у

жылтоў ці ўофіс без санкцыі праクтуры. Спэцслужбам дасцягаць права ўладкоўваць агентуў на прадпрыемствы, а таму, што іх рассакрэціць, пагражае да пяці гадоў турмы.

“Народную волю” шантажуюць

Слуханыі паводле пазову старшыні ЛДПБ Сяргея Гайдукевіча да газэты “Народная воля” перанесены. Суд меўся адбыцца 25 траўня, але ні ўсе пададзеныя бакамі дакументы перакладзеныя з ангельскай. Судзьдзя Любоў Валевіч пасыла размовы з абодвумя бакамі за зачыненымі дзвіярыма перанесла пасяджэнне на 3

жэрвеня.

Масква без сівяцла

Раніцай 25 траўня большасць раёніў Масквы, 25 гарадоў Падмосков'я, Тула і Калуга засталіся без электрычнасці. Стой транспорт, спыніліся ліфты, у метро аказаліся заблікаванымі 43 саставы з 20 тыс. чалавек. У Тульскай вобласці ці на заводзе “Новамаскоўскі азот” адбыўся выбух і выїзд таксічных рэчываў. Афіцыйная вэрсія: прычына адключаўня электраэнэргіі — замыканне і пажар на састарэлай падстанцыі “Чагіна” ў Капотне. Уладзімер Пуцін аўтнавацца ў тэхнагенний

катастрофе кіраўніцтва РАТ “АЭС Ресей”, Анатоля Чубайса выклікалі на допыт у праクтуру. Завілі крымінальную справу ў дачыненні да “АЭС Ресей” з фармулёўкай “нядбайнасць”.

Апраўданыне забойства

Паўночнікаўскі акутавы вайсковы суд разгледзеў “справу Ульмана”. Чатыры байцы расейскага спэцназу, якія забілі пасыцёў мірных жыхароў Чачні, апраўданы “за адсутнасцю складу злачынства”.

АГ; naviny.by, svaboda.org

«Allons enfants de la Patrie...»

Калі нейкі народ зусім пазбаўлены выбару, за яго гэтую працу ўрэшце выконаюць іншыя народы. Піша Віталь Тарас.

Так, на мінульих прэзыдэнцкіх выбарах лідэр ультраправых Ле Пэн у першым туры набраў толькі на троі пракцэнты менш галасоў, чым Жак Шырак, але ў другім туры безагаворачна перамог Шырак. Дый ня ў тэксце Канстытуцыі справа. Як паказваюць аптытаныні, палова французскіх выбарцаў яе дагэтуль не прачыталі. Тут важны сам факт — прыняцце Канстытуцыі будзе сымбалізаваць новы статус Эўразвязу — дзяржаўныі ці, дакладней, наддзяржаўны.

Але як бы ні прагаласавалі французы, як бы ні драматызвалі эўрапейскія палітыкімагчымыя вынікі галасаваньня, ясна, што існаванню Зьвязу гэтыя вынікі не пагражаютъ.

Чалавеку з досьведам беларускай сучаснасці цяжка паверыць у некаторыя рэчы. Напрыклад, у тое, што дэмакратычныя працэдуры — у прыватнасці, рэфэрэндум — патрэбны ня дзеля ўмацавання чыёйсьці ўлады ці дэманстрацыі адданасці грамадзянаў краіны ўладзе, а каб праверыць, ці адпавядае палітыка ўладаў жаданьям выбарцаў. І ня проста праверыць, а калі трэба, дык і ўнесці ў палітыку карактывы, хацелася б гэтага кіроўным элітам ці не. А самае цяжкае — паверыць у тое, што ў сучаснай палітыцы на Захадзе няма загадзя падрыхтаваных адказаў, пад

які можна падганяць вынікі апытацьняў, што сама гэта палітыка, а значыць і гісторыя, — шматварыянтныя. І залежаць гэтыя варыянты ад выбару грамадзян.

Тое, што выглядае як слабасць дэмакратыі, як бязладзьдзе, насамрэч ёсьць не-аспречнай перавагай. Тое, што паміж «старымі» і «новымі» сябрамі аб'яднанай Эўропы існуюць вострыя рознагалосі ся па самых розных пытаннях, яшчэ не азначае, што вынікі рэфэрэндуму ў адной асобна ўзятай краіне могуць закрэсліць пашырэнне Эўразіязу. А вось зъмяніць, у пэўнай ступені, узаемадносіны паміж эўрапейскімі дзяржавамі можна. Зразумела, калі самі гэтыя дзяржавы, іх народы ды эліты гатовыя паважаць права іншых. Аб тым, што кансансус паміж дэмакратычнымі дзяржавамі ня толькі мажлівы, але жыццёвя неабходны, съведчыць пасьляваенная гісторыя Эўропы.

NATO і Варшавська дамова: загальне розіння

Пасьля съяткавання 60-годзьдзя Перамогі неяк амаль непрыметна прайшоў іншы юбілей. 14 траўня споўнілася 50 год з дня Варшаўскай дамовы. Яно й зразумела — съяткаваць гэтую дату няма як. NATO, у процівагу якому стваралася Варшаўская дамова, існуе й пашыраецца, а Варшаўскага пакту, як і сацыялстычнага лягеру — няма. Лёгка выдаваць сябе сёньня за разумніка і казаць, што лёс Варшаўскае дамовы быў ужо тады прадвызначаны. Яшчэ гады за тры да распаду СССР мала хто мог прадказаць хуткі канец савешкае систэмы.

Але вось на што з вышыні сёньняшняга дня нельга не звярнуць увагу. Блёк NATO і тады, і цяпер у краінах усходняга блёку іначай як агресіўным не называлі. Варшаўскі дагавор, зразумела, меў выключна мірны ѹабарончы характар. Між тым, як вядома, усяго праз год пасьля яго ўтварэння СССРувею войскі ў Вугоршчыну, патапіўшы ў крыві пайстаныне ў Будапешце. У 1968 г. адбылося задушэнне Праскай вясны.

Паўночнаатлянтычны альянс хаця ўвесь
баявыя дзесяńні ў Эўропе (хоць, варта
зайважыць, ужо пасля распаду СССР і
Югаславіі), але ж гэта быў вайсковыя
аперацыі супраць краін, якія не ўваходзілі
у блёк NATO. А Савецкі Саюз за 35 гадоў
існавання мірнага дагавору тройчы пра-
водзіў ваенныя інтарвэнцыі супраць са-
юзнікаў! І нават асобная пазыцыя Ру-
мыніі нічога не магла зъмяніць. Так званы
«дэмакратычны цэнтралізм» дзесяńнічаў
тады і ў дачыненьнях Крамля з саюзни-
камі, што азначала: Москва загадала, усе
астатнія выконваюць

Немагчыма ўявіць, каб Злучаныя Штаты праўз нейкія супярэчнасці зь іншымі сябрамі альянсу правялі супраць іх вайсковую аперацыю. Больш за тое, сабры НАТО Грэцыя й Турцыя, варожасць паміж якімі назапашвалася стагодзьдзямі, ані разу не ўступілі ў сур'ёзныя сутыкненныні паміж сабой. І тлумачыцца гэта тым, што рагшэнні ў НАТО прымаліся й прымаюцца кансанусам. Пры ўсёй адрознасці вайскова-прамысловага патэнцыялу тых самых ЗША, Брытаніі і, скажам, Люксэмбургу ніхто ня мог зьняважліва паставіцца да пазыцыі ўраду апошній у тым або іншым пытаныні палітыкі Альянсу.

Дарэчы, супярэчнасыці паміж некато-
рымі краінамі НАТО і ЗША адносна вай-
ны ў Іраку ў немалой ступені былі справа-
каваныя не зусім паважлівым стаўлень-
нем, дакладней, тонам Вашынгтону што
да меркаваныя шэрагу эўрапейскіх
століц. Разам з тым, прынцып кансансусу
не ператварыў НАТО ў нейкую аморфную
структуру зь няпэўнымі функцыямі. У
выпадку вайны супраць Югаславіі ўсе
краіны Альянсу спрацавалі зладжана, ап-
ратыўна й эфектыўна. Найперш у замеж-
напалітычным пляне.

Можна разважаць над тым, наколькі маральна апраўданай была вайна супраць Югаславіі або спрачашча на тэму — наколькі ўвогуле эфектыўныя войны як сродак палітыкі ў ХХІ стагодзьдзі? Але ж ёсьць і неабвержны факт: у Эўропе вось ужо 60 год пануе мір. Вайна ў Югаславіі, спракаваная дзеяньнямі Мілошавіча, стала тым самым выключэннем, якое толькі пацьвярджала правіла. Між тым у Савецкім Саюзе, які лічыў сябе гарантам міру ва ўсім свеце, былі і Карабах, і Абхазія, і Малдова, ды ўсё яшчэ працягваецца вайна ў Чачні.

Парушальнікі выдаляюцца з поля

Зразумела, паваенна Эўропа зусім не
зямны рай у сэнсе міжнацыянальных і
міжканфесійных дачыненняў. Межы, ус-
таляваныя ў Ялце, не задавальняюць —
кожнага ў рознай ступені — ні немцаў, ні
палякаў, ні беларусаў, ні вугорцаў, ні баў-
гар, ні шмат каго яшчэ. І некаторыя зьяви
паваеннаі гісторыі — напрыклад, выся-
леныне судэцкіх немцаў або зынішчэнне
бандэраўшчыны на тэрыторыі Польшчы, вы-
дача Брытаніі эмігрантаў-казакоў Pacei
— усё яшчэ чакаюць маральнай ацэнкі ў
свяtle сучасных каштоўнасцяў. Аднак
прынцып недатыкальнасці пасъляваен-
ных межаў утрымліваецца ў Хэльсынскіх
пагадненнях, падпісаных краінамі —

Беларусь, якая таксама зъяўляецца сябрам гэтай арганізацыі, фармальна трymаеца прынцыпам АБСЭ, бо пайсьці на разрыву зь ёй значыла б для рэжыму пазбавіцца аднаго з апошніх легітымных апрышчаў на міжнароднай арэне. Між тым

Хэльсынскія пагадненъі існуюць у паке-
це. Нельга выконваць толькі частку зь іх,
прычым адвольна. Неад'емная частка гэ-
тых пагадненъяў — выкананье правоў
чалавека і правоў меншасцяў. Савецкі
Саюз, чый подпіс стаіць пад Хэльсынскім
пагадненъямі, спрабаваў ігнараваць
«трэці кошык» (правы чалавека). Але гэта
яму не дапамагло — наадварот, паскоры-
ла паразу ў «халоднай вайне».

І справа ня ў тым, што ў ЗША і Захо-
ніяй Эўропе ўлады апантаныя ідэяй пера-
могі дэмакратіі ва ўсім сьвеце, а заходняе
грамадзтва быццам бы толькі й марыць,
каб улады Беларусі забяспечылі грама-
дзянам правы й свабоды. Усё выглядае
значна больш празаічна. Калі нейкай краі-
на ня хоча прызнаць некаторыя прынцы-
пы, добраахвотна прынятыя ўсімі ўдзель-
нікамі нейкай супольнасці, калі кіраўні-
цтва гэтай краіны сыштэмачна парушае
правы чалавека, правы меншасцяў, у ас-
татніх натуральным чынам узынікаюць-
ся жаждкі падазрэнні. Ці імкненца яна, гэ-
тая краіна, быць паўнавартасным сябрам
эўрапейскай супольнасці? Наколькі шчы-
рая палітыка кіраўніцтва гэтай дзяржавы
у адносінах да іншых сяброў суполь-
насці? Чаго ад яе можна чакаць у далей-

насьці! Кто ад ж можна наццаць у далейшым, ці ня здрадзіць яна пры першым зручным выпадку ўсім астаттім прынцыпам АБСЭ — у тым ліку, напрыклад, прынцыпу непарушнасці межаў альбо мірнага вырашэння канфліктаў? Падазрэнне й падазронасць, якія натуранальным чынам узынікаюць адносна няшчырай палітыкі, выклікаюць, прынамсі, насыцяро-жанае стаўленьне да тых, хто яе пра-водзіць. Больш за тое, нахабная палітыка вымагае нейкіх прэвэнтыўных заходаў, каб засыцерагчыся ад рознага роду нечака-насьцяў з боку няшчырага й непрадка-зальнага партнера. Само існаванье тако-га суб'екту на мяжы Эўразіязу становіцца свайго роду фактарам дэстабілізацыі — нават калі ўнутры яго пануе нібыта поў-ная стабільнасць. Спадзяваныні афіцый-нага Менску на супяречнасці паміж эўрапейскімі краінамі і ЗША, паміж «старой» і «новай» Эўропай выглядаюць марнымі. Но ў адносінах да краіны, якая не жадае гуляць па агульнапрынятых правілах у краінах цывілізаванага сьвету, заўсёды будзе кансансус — узьдзеяньне гэтай краіны на эўрапейскія працэсы трэба звесці да мінімальнага альбо прымусіць яе гуляць па правілах. А інакш — далоў з польшчы!

«Наперад, Францыя!»

Зразумела, замежнапалітычны фактар да якіх належыць, у прыватнасці, фактар Беларусі, у палітыцы розных ўсходаўскіх краін займае неаднолькавае месца. Зусім натуральна, што палітыка Менску ўяўляе

У сучаснай палітыцы на Захадзе няма загадзя падрыхтаваных адказаў, сама гэтая палітыка, а значыць і гісторыя, — шматварыянтныя. І залежаць гэтыя варыянты ад выбару грамадзян. 29 траўня ў Францыі пройдзе рэфэрэндум, ад вынікаў якога залежыць лёс эўрапейскай Канстытуцыі. Ня будзем съпяшацца з прагнозамі.

ецца большай проблемай для Варшавы, чым для Парыжу. Але раней ці пазыней сама лёгіка агульнаэўрапейскіх працэсаў прымусіць усю Эўропу як цэльны геапалітычны арганізм вырашаць проблему Беларусі.

Найлепшы выпадак, калі сам народ робіць выбар і сам вырашае свае праблемы, — як гэта здарылася ва Ўкраіне. Але з гісторыі мы ведаєм, што калі нейкі народ доўга ўхіляецца ад выбару, за яго гэтую працу нярэдка выконваюць іншыя народы.

У Рәсей сёньня больш магчымасця ўзьдзейніцаць на сітуацыю ў Беларусі, чым у Эўразіязу. Бязъдзеяньне беларускіх палітыкаў, большасць з якіх ча-каюць разьвіцця падзеяй, замест таго каб актыўна ўдзельнічаць у іх, прывядзе да таго, што беларускай палітыкі як звязы проста не застанецца. Айчынным палітыкам, калі ўсё будзе ісьці ў ранейшым кірунку, прыйдзеца з цягам часу займаць новыя нішы — каму ў СПС, каму ў КПРФ, каму ў «Адзінай Рәсей». Інакш ка-жучы, выбару, па сутнасці, не застаецца — альбо адстойваць сваё права быць часткай Эўропы, альбо — назад, у Вялікую Рәсею.

Нядайня дыскусія ў праграме «Часы» на 1-м канале з нагоды Дня Перамогі паказала: рэсейская эліта ўжо страціла надзею на тое, што яе краіну калі-небудзь прызнаюць Эўропай, таму рэсейскім інтелектуалам застасцца толькі адзін з двух з пыхай ставіць сябе... вышэй за яе. Краіны Балтый ды Польшчу яны наагул ня хочуць прызнаваць краінамі. Пра Беларусь й гаворкі няма.

Эліты элітамі, але ёсьць яшчэ такая простая рэч, як футбол. На яго ходзяць, дарэчы, усе, у тым ліку інтэлектуалы. Сёлета ўпершыню Кубак УЭФА заваяваў расейскі клуб. Але варта зьвярнуць увагу, што за маскоўскі клуб гулялі бразильцы, харваты ды іншыя «легіянэрсы», а сам гэты клуб належыць кампаніі «Сібнафта». Гэта значыць, што ЦСКА стаў таким самым клубам, як і ўсе астатнія ўрапейскія клубы, і выступае ён на міжнароднай арэне паводле агульных, рынковых правілаў гульні. Можна лічыць гэтыя правілы несправядлівымі й ганарыцца сваёй «асаблівасцю» ды «славянскасцю». А таксама разълічваць на апекаваньне дзяржавы. Але тады няма чаго разълічваць на нешта ў ўракубках.

Урэшце, ці стала б зборная Францыі чэмпіёнаў Эўропы й сывету па футболе без «афраэўрапейцаў» Віера, Цюрама, Дэсаі? На рэфэрэндум у Францыі прыйдуць, сярод іншых, мільёны тамтэйших футбольных заўзятараў. На гэты дзень яны маглі бы ўзяць у якасці лёзунгу пачатак Марсэльезы, крыху яго перарабіўшы: «*Allons enfants de la Union!*»

Земляробы экстрым

У Беларусі ня будзе ранніе бульбы і найхутчэй што зьніцца ўраджай збожжа. Пасыль доўгіх дажджоў расыліны маюць патрэбу ў дадатковай падкормцы азотам. Піша Сямён Печанко.

Пасыль нечакана пёсплага і ма-
ласыненага студзеня, здавалася,
прырода ня здоле нічым
зьдзівіць. Але халодны і вільгот-
ны травень прымушае ня толькі
зьдзіўляцца, але і задумачца, што
яшчэ падрыхтуе цягам году наш
найустойлівы капрызыны клімат.

Калі большасыцца гарадзкіх жы-
хароў, асабліва моладзь, перажы-
вае з прычыны кепскага надвор'я,
якое не дае адзець нечага летня-
гае, то вёска паўсталая перад куды
важнейшай проблемай — як ура-
таваць пасеяніе і атрымаць уво-
сень хоць нейкі ўраджай. Фэнамо-

У Шаркаўшчыне і на
Полаччыне за 20 дзён
траўня выпалі тро-
месячныя нормы ападкаў,
чаго не было апошнія сто
год.

нальныя выбрыкі надвор'я ў па-
чатку году паставілі будучы ўра-
джай пад пытаныне, але неяк
абышлося, і зьявіўся нават ап-
тымізм.

I вось новая нечаканка: амаль
усы тэрыторыя краіны трапіла пад
уплыў халоднага і дажджівага
надвор'я на досыць працяглы
прамежак часу. У некаторых рэгі-
ёнах — Дзясяні, Горадні, Івацэві-
чах, Нарачы ды інш. — на праця-
гу дзяўюх дэкад траўня выпала
больш за дзіве месячныя нормы
ападкаў. Такое здараеца ў нас
раз на 30 год. А ў Шаркаўшчыне і
на Полаччыне налагул склалася
унікальная сітуацыя — тро-
месячныя нормы за той жа прамеж-
ак часу, чаго тут не было апошнія
сто год.

У целым такая зьява не харак-
тэрная для Беларусі. Халоднае
надвор'е з працяглымі дажджамі
прывяло да затрымкі росту і зах-
врваныя руні. Цвіценіе пла-
довых культур сёлета таксама за-
пазнілася, што таксама адаб'ец-
ца на будучым ураджай і яго
якасці.

Спэцыялісты кажуць, што пера-
насычаныя вільгацію глебы ма-
юць паніжаную канцэнтрацыю
кіслароду і пры нізкіх тэмперату-
рах на такіх глебах назираеца па-
гаршэніе росту ды развіцця ця-
расылінай, развязываюца хваробы
карэнёвай сістэмы і прыкаранё-

вае палягашыне. Асабліва б'е гэта
на азіміне. Ярына таксама ня-
тульна пачуваеца пры такім над-
вор'і і адказвае на такія выклікі
лесу паніжэннем ураджайнасці
на 20—30%. Да ўсяго на працягу
летняй вегетацыі пасыльдзеяньне
вымаканыя расылінага падкормы
пра сябе затрымкамі росту, зъмян-
шэннем даўжыні каласоў і коль-
касці зерня ў іх. І як вынік —
нізкі ўраджай.

Бульба-насенка ў халоднай і пе-
ранасычанай вільгацію глебе
таксама чакае да лепшых часоў,
таму той, хто плянаваў разбага-
цець на ранній бульбе, можа за-
быць пра гэтую мару, калі, канеч-
не, не пасадзіў яе ў парніку.

Акрамя гэтага, назираеца пра-
цэс вымываныя азоту ў ніжэй-
шы гарызонты глебы, што апроц
еканамічнай проблемы стварае і
пагрозу экалагічнага харагтару —
забруджаныя грунтавых водаў.
Асабліва гэта характэрна для так
званых лёгкіх пясчаных глебаў,
якія не падсыцілаюцца марэнай,
— страты азоту тут незваротныя.
Гэта характэрна для поўдня.

Так, паводле звестак Мі-
ністэрства сельскай гаспадаркі і
харчавання, у шэрагу раёнаў Гом-
ельшчыны і Магілёўшчыны
такім чынам стравана калі пало-
вы ўнесеных з вясны азотных уг-
насцяў. З другога боку, на такіх
глебах вільгація доўга не затрым-
ліваеца і таму расыліны не пасы-
пяваюць адчуць напоўніцу шкодны
уплыў затаплення. На поўна-
чы Гарадзеншчыны і на Віцебш-
чыне пераважаюць гліністыя глебы,
страты азоту ў якіх не такія
адчувальныя, што аднак, нівелі-
сці паніжэннем ураджайнасці
у выніку ізгатыўнага ўздзеянь-
ня працяглые вымаканыя.

У якасці мерапрыемстваў па
пераадольваныя вынікаў выма-
каныя вучонія рэкамэндуюць
праводзіць дадатковую падкорм-
ку збожжавых азотнымі ўгнасця-
ніямі.

Будучы ўраджай непасрэдна за-
лежыць ад працягласці выма-
каныя культур і апрацатыўнасці
дзеяньня гаспадара на наступ-
ныя пасыль травенскіх залеў пэ-
рыяды. Зрэшты, беларускім агра-
рыям не звыкаць да дзівасаў пры-
роды — яшчэ ў савецкіх падручні-
іках па аграноміі пісалася, што
Беларусь — зона экстремальнага
земляробства.

иляваюць адчуць напоўніцу шкодны
уплыў затаплення. На поўна-
чы Гарадзеншчыны і на Віцебш-
чыне пераважаюць гліністыя глебы,
страты азоту ў якіх не такія
адчувальныя, што аднак, нівелі-
сці паніжэннем ураджайнасці
у выніку ізгатыўнага ўздзеянь-
ня працяглые вымаканыя.

У якасці мерапрыемстваў па
пераадольваныя вынікаў выма-
каныя вучонія рэкамэндуюць
праводзіць дадатковую падкорм-
ку збожжавых азотнымі ўгнасця-
ніямі.

Карупцыя ў «Белаграпрамбанку»

19 мая агульны сход акцыянераў ААТ “Белаграпрамбанк” вызваліў Аляксандра Гаўрушава ад пасады старшыні прайўлення банку. Такая пастанова акцыянераў ня стала нечаканай, улічваюча вынікі комплекскай праверкі банку Камітэтам дзяржжаўнага кантролю (КДК) Беларусі.

Апроч таго, у ходзе нядайняй калегії КДК было прынятае рештніе рэкамэндаціў ураду змініць усё кіраўніцтва ААТ “Белаграпрамбанк”, пачынаючи са старшыні прайўлення Аляксандра Гаўрушава і заканчваючу ўсімі яго намесынкамі, піша “Белорусская деловая газета”.

Траецкім судзьдзём у канфлікце КДК і банку, паводле ўстаўлівай у Беларусі практикі, павінен быў стаць А.Лукашэнка, на стол якому ўжо лягла падрабязная справа-

дача аб праверцы ААТ “Белаграпрамбанк”. Да прыняцця прэзыдэнтам рештнія ўсяя інфармацыя па гэтым скандале была строга засекрочана, зазначаюць журналісты.

Як удалося высьветліць газэце, больш за ўсё прэтэнзіі КДК у КДК узыніла на частцы эфектыўнасці выкарыстаныя сродкі “Белаграпрамбанкам”, асабліва тых, якія выдзяляліся з дзяржбюджету, напрыклад, для льготнага кredытавання жыльёвага будаўніцтва на вёсцы. На думку правяршчыкаў, банк неэфектыўна выкарыстаў калі 32 млрд руб., патраціўшы іх на другарадныя патрэбы — дарагія офісы, вялікую колькасць службовых аўтамабіляў, спонсарства і г.д. Сярэдняя зарплата супрацоўнікаў ААТ “Белаграпрамбанк” за 2005 год склала пад 2,7 млн руб.

Як паведамляеца ў артыкуле, больш за ўсё супрацоўнікаў КДК абурылі тыя граповыя справы, якія сымела можна падводзіць пад Крымінальны кодекс. Напрыклад, зусім незразумела, за кошт чаго банк аплаучаў вучобу ў ВНУ дзяцей некаторых сваіх супрацоўнікаў. Адзначаны факты, калі банк фінансаваў пакупку ці будаўніцтва службовага жыльля для сваіх супрацоўнікаў, а потым прадаваў ім гэтае жыльле па сымешных цэнах.

А ў менскім філіяле “Серафранка” супрацоўнікі КДК выявілі группу, якая займалася незаконнымі апрацоўкамі з валютай. Паводле даных Дэпартамэнту фінансавых расыльедаваній КДК, толькі за 2004 год група незаконна пракруціла праз філіял калі 2 млн даляраў.

Асноўнымі акцыянарамі банку выступаюць дзяржава ў асобе Міністэрства эканомікі Рэспублікі Беларусь, а таксама ААТ “Белсолад”, ААТ “Глыбоцкі малочнікансэрвавы камбінат”, ААТ “Мазырсоль”, РВУП “Гродзенская тынутёвая фабрыка “Нёман”, ААТ “Беллакт”, ААТ “Слонімскі мясакамбінат”, УП “Барысаўскі камбінат хлебапрадуктаў”, ААТ “Слуцкі мясакамбінат”, Менскія раёна ўнітарнае прадпрыемства “Агракамбінат “Ждановічы”, РУВП “Магілёўхлебпрам”, ВРУП “Крычаўцамэнтшыфэр”, РУП “Менскхлебпрам”, РСУП “Бабоўскі” Жлобінскага раёну, СВК “Агракамбінат “Сноў” Нясьвіскага раёну, “Слуцкі цукрарафінадны камбінат”, ААТ “Калинкавіцкі мясакамбінат”, КВУП “Бярозаўскі мясакансэрвавы камбінат”.

Рубля ня будзе

Беларускі бок афіцыйна пінфармаваў Цэнтрабанк Расеі ў немагчымасці ўвядзення ў краіне расейскага рубля з 1 студзеня 2006 году. Падстава — тэхнічныя прычыны. Пра гэта заяўві 24 траўня ў Москву намесынкі старшыні ўраду — паўнамоцны прадстайник прэзыдэнта Беларусі Васіль Даўгалёў. “Прэзыдэнты, канечне, могуць даць адпаведныя даручэнні, але па лёгкіх мы не ўкладаемся ў тэрміны”. Словы чыноўніка

пашвердзі і начальнік упраўлення інфармацыі Нацбанку Анатоль Драздоў.

Для тэхнічнай рэалізацыі ўвядзення расейскага рубля патрабуеца пасыць месяц аў, але перад гэтым трэба падпісаць пагадненне аб бюджетнай палітыцы, якое яшчэ не гатова. Новыя тэрміны ўвядзення аздайней валюты абмяркуюць у лістападзе.

Камбайн-цуд

Рэспубліканскія ўнітарнае прадпрыемства “ДСКБ па зerneўборачнай і

кормаборачнай тэхніцы” вытворчага аўяднання “Гомельмаш” стварае новы высокапрадукцыйны камбайн “Ліда-1700”. Беларуская машина будзе аналагам іміецкага камбайну “Лексен-560”, які мае магутнасць 360 конскіх сіл і здольны перапрацоўваць да 14 кг зерневай масы ў сзкунду. Гэта дазваляе жаць бяз страт палеткі з ураджайнасцю 80—150 цэнтнераў з гектара. Патрабы Беларусі — ад 50 да 150 машын у год. Да канца 2006 году плянуеца выпускі некалькі

досьледных узораў, а ў 2007 г. — першую партыю новых суперкамбайнаў. Зьбіраць караблі палёў мяркуюць у Лідзе. Мінін плянуете пашырыць пералік тавараў, якія падлягаюць абавязковай маркіроўцы. Пералік тавараў, якія будуть маркіравацца, яшчэ невядомы. У сакавіку ўжо сталі маркіраваць піва і маторныя маслы, што дазволіла значна павысіць паступлены акцызаў у

бюджэт: па піве — у 4,1 разу, па маслах — у 3,2 разу.

Валюты паболела

Аб’ём валютнай выручкі, што паступіла на раҳункі прадпрыемстваў у беларускіх банках за студзень — красавік, склаў 4,861 млрд даляраў у эквіваленце. Гэта на 37,1% болей, чым на студзень — красавік мінулага году. Паступлены ад экспарту тавараў павялічыліся на 37,9% (да 4,278 млрд даляраў), выручка ад аказання паслуг — на

28,2% (да 524,3 млн даляраў). Валютная выручка, што паступіла з краін СНД, склаў 2,214 млрд даляраў, з краін за межамі СНД — 2,647 млрд даляраў.

АГ, afn.by, belta.by, interfax.by

КУРСЫ ВАЛОУТ

на 26 траўня:

1 амэрыканскі даляр — 2 149
1 эўра — 2 701,94
1 латвійскі лат — 3 881,86
1 літоўскі літ — 782,48
1 польскі злоты — 645,51
1 расейскі рубель — 76,65
1 украінскія гривні — 425,76

Паводле Нацбанку

На парозе рэпрэсій

Распачаўся суд над Міколам Статкевічам і Паўлам Севярынцам, якіх лічаць арганізатарамі масавых акций пратэсту супраць афіцыйных вынікаў кастрычніцкага рэфэрэндуму 2004 году. Палітыкаў судзяць па артыкуле 342 Крымінальнага кодэксу — ім пагражает да трох год пазбаўлення волі. Піша Аляксей Шэін.

Працэс пачаўся ў будынку суду Цэнтральнага раёну ў панядзелак 23 траўня. У першы дзень да будынку прыйшлі калі сямідзесяці чалавек, усім месца ў залі судовых пасяджэнняў не хапіла. Па старой традыцыі месца бракавала незалежнай прэсе, затое ў залю пратускаліся «людзі ў цывільным» (нешта падобнае адбываўся і на працэсе Міхаіла Марыніча).

У пачатку пасяджэння падсудныя заявілі адвод складу суду, але гэтае хадайніцтва судом не было задаволена. Судзіць палітыкаў Леанід Ясіновіч, а пракурорам — малады чалавек з прозвішчам Пазняк.

Мікола Статкевіч адмовіўся ад адваката, ад супрацоўніцтва з судом, і заявіў, што ня мае намеру

PHOTO.BY/MEDIA.NET

адказваць на пытаньні. Павал Севярынец, наадварот, паведаміў, што ў працэсе будзе паводзіць сябе актыўна, «каб усё было як найдакладней запратакалівана, і новы суд пры новай уладзе меў магчымасць перагледзець справу ды вызначыць, наколькі гэты суд быў справядлівым».

У выніку на другі дзень працэсу за адмову ўставаць перад судзьдзём і адказваць на пытаньні Мікола Статкевіч быў асуджаны на 10 сутак арышту. Яго абвінавацілі ў парушэнні арт. 166 Кодэксу аб адміністрацыйных правапарушэннях (парушэнне парадку падчас судовага пасяджэння і зъдзяйсненне дзеяньняў, якія сведчыць аб яўнай зъяннавазе суду). Статкевіча возяць на суд са спэцпрыёмніку на Акрэсціна, і гэта азначае, што пад арыштам ён будзе, хутчэй за ёсё, да вынісеньня прысуду.

Дарэчы, 20 траўня судовыя выкананцы апісалі маёмасць палітыка. Гэта вынік того, што ў сакавіку суд Цэнтральнага раёну пакараў яго штрафам у 2 тыс. доляў за выступ на мітынгу падпрымальнікаў 1 сакавіка.

Першыя дні суд заслушаў паказаныя сведкаў — міліцыянтаў Ленінскага РУУС, аманаўцаў і кіроўцаў грамадзкага транспарту, якому калёна дэмантрантаў нібы перашкодзіла ру-

ханца, калі пераходзіла праспект Скарыны.

Паводле слоў адваката П. Севярынца, працэс можа быць завершаны ці пры канцы гэтага тыдня, ці ў пачатку наступнага.

Увогуле, гэту палітычную судовую справу варта разглядаць у кантэксьце іншых захадаў улады, скіраваных на супрацьдзеянне магчымай рэвалюцыі 2006 году. Статкевіч і Севяринец — «вулічныя лідэры» і ўмеюць ствараць моцныя рэгіональныя структуры. Асуджаныя ж раней Леванеўскі й Васільёў — кіраўнікі арганізаванага і немалога падпрымальніцкага аб'яднання, і грошы б падпрымальнікаў былі б дарэчы апазыцыі.

Саюз палітикаў — гэта ўвогуле саюз «ненадзейных» людзей. «Не хапала нам яшчэ, каб яны тут прывезылі сто тысяч палітикаў пасля выбараў у Менску», — разважае ўлада. «І нам абсалютна ня трэба «ошкага сцэнару», каб усе яны сабраліся ў Горадні», — падказвае нехта са спэцслужбаў. Таму іх кіраўнікі павінны быць ляльныя.

Зь недзяржайной прэсай ёсё зразумела таксама. «Народная воля» мае недараўальна вялікі для незалежнага выданья наклад — таму і стала перад пагрозай рэальнага закрыцця.

Усю беларускую рэчайснасць пачаў зацягваць вір 2006 году.

СЪЦІСЛА

На прэс-канфэрэнцыі ў Віцебскім гарвыканкаме ў пачатку траўня карэспандэнту «Віцебскага кур'ера» **Сяргею Кочатаву** не дазволілі задаць пытаньне. Апроч таго, у сярэдзіне траўня ў прокуратуры вобласці карэспандэнту газеты **Жаныне Пагарэлавай** адмовіўся даць інфармацыю, суправадзіўшы адмову каментаром: «Ня ў той газэце працуеце».

Прокуратура Ленінскага раёну Горадні назначыла на 16 траўня дадатковую праверку паводле звароту журналісткі **Алены Андрэевай** аб парушэннях у дзейнасці ўчастковых выбарчых камісій на сакавіцкіх давыбараў у парлямэнт па 52-й Гарадзенскай-Цэнтральнай выбарчай акрузе. 20 сакавіка А. Андрэева была накіравана рэдакцыяй газеты «Згоды» асвятляць хаду падрыхтоўкі і правядзення дэйствіяў давыбараў. Журналістка мела пры сабе пісмове накіраваныне і журналістка пасвядчаныне, аднак ёй не дазволілі прысутніцтва на ўчастку.

16 траўня судовая калегія па грамадзкіх спраўах Віцебскага абласнога суду не задаволіла касацыйнага пратэсту прокуратуры Першамайскага раёну Віцебску на раешэнне суду аб адмене пастановы адміністрацыйнай камісіі аб накладанні пакарання на праваабаронцу і журналіста **Валера Шчукіна** за распаўсюд напярэдадні парлямэнцкіх выбараў і рэфэрэндуму ўётак.

На адміністраціі менскай суполкі «Новае жыццё» Аб'яднання хрысціян поўнага Эвангельля **Васіля Юрэвіча** складзены адміністрацыйны пратакол. 18 траўня В. Юрэвіч выклікаў да інспектара па прафілактыцы правапарушэнняў Маскоўскага РУУС стаўцы, заяўшы, што сп. Юрэвіч пайтварна цягам году арганізуваў і праводзіў рэлігійную багаслужбу з чытаньнем казаніні ў малітвамі без адпаведнага дазволу адміністрації раёну.

З 25 траўня на 3 чэрвеня быў перанесены разгляд справы старшыні Ліберал-дэмакратичнай партыі, дэпутата Палаты прадстаўнікоў Сяргея Гайдукевіча ў дачыненіі да га-

зэты «Народная воля». Разгляд будзе адбывацца ў судзе Ленінскага раёну Менску.

18 траўня галоўнага рэдактара «Народнай волі» **Іосіфа Сярэдзіча** выклікалі ў Прокуратуру Рэспублікі Беларусь, дзе ён атрымаў афіцыйнае патярэджанне за распаўсюджванье інфармацыі ад імя незарэгістраваных грамадзкіх аб'яднанняў. Пры канцы мінулага тýдня да чатырох пазоўшчыкаў, супрацоўнікаў ВА «Беларуськалий» (адзін чалавек свой пазоў адклікаў), дадаліся яшчэ чатыры чалавекі (жыхары Глуску). Яны таксама заяўляюць, што наставілі подпісаў пад зваротам незарэгістраванага руху «Воля народу», надрукаваным у «Народнай волі» 3 траўня. Яны патрабуюць грашовай кампенсацыі ў 5 млн руб. Раённыя падатковыя інспэкцыі Менску патрабуюць ад супрацоўнікаў «Народнай волі», каб яны задзяляюцца свае прыбыткі і маёмасць.

Касацыйная калегія Вышэйшага гаспадарчага суду прыняла да разгляду 18 траўня касацыйную скагу падатковай інспэкцыі Маскоўскага раёну Менску. Падаткавікі настойваюць на тым, што ў рамках праграмы TACIS РГА «Беларускі Хэльсынскі камітэт» павінна быць плаціць падаткі. Летасць БХК выйграў працэс у гэтай справе. Гаспадарчы суд Менску, а потым і яго касацыйная калегія прызналі дзеяньніцаў БХК цалкам законнай.

Астравецкую (Гарадзеншчыну) грамадскую арганізацыю «Клуб выбаршчыкаў» 18 траўня пазбавілі юрыдычнага адрасу, новая месца «прапіскі» ўлады адмаўляюцца зацвярджаць. 18 траўня адбылося пасяджэнне адміністрацыйнай камісіі гарвыканкаму, дзе судзілі непаўнолетніх маладафронтаваўцаў за ўдзел у несанкцыянаваных акцыях. Бацькоў **Натальі Максімавай**, **Дашы Пісарэнкі**, **Вольгі Галубец** і **Юрасія Смольскага** пакаралі штрафамі. Усіх навучэнцяў паставілі на ўлік у міліцию як непаўнолетніх правапарушальнікаў.

18 траўня Наваполацкім гарадзкім судом

адмоўлена ў разглядзе скары **Аляксея Трубіні** на раешэнне адміністрацыйнай камісіі Наваполацкага гарвыканкаму. 25 сакавіка сп. Трубін завітаў у кабінет рэктара Полацкага дзяржархунівэрсітэту, каб павіншаваць яго з Днём Волі і ўручыць віншавальную ўётку. Хлопца затрымала спачатку ўніверсітэцкая ахова, ён быў дастаўлены ў міліцыю, дзе на яго быў складзены пратакол затрымання. 14 красавіка адміністрацыйная камісія Наваполацкага гарвыканкаму прызнала, што грамадзянін Трубін сваім дзеяньнямі нанёс шкоду дзяржаўнаму і грамадзкаму парадку, і прысудзіла яму 102 тыс. руб. штрафу.

20-гадовая **Аксана Цімчанка** пакарана 19 траўня штрафам у памеры 30 тыс. руб. Дзяўчыну абвінавацілі ў распаўсюджванні незарэгістраванай друкаванай прадукцыі ў гадавіну чарнобыльскай катастроfy падчас акцыі «Сівечка памяці», што прайшла ў Берасці 26 красавіка. А. Цімчанка была затрымана за распаўсюджванне ўётак, нібы зробленых з парушэннем закону, — паколькі ўёткі надрукаваныя ў Смаленску, яны ня могуць распаўсюджвацца ў Беларусі.

Суд па справе палітыка **Андрэя Клімава**, паводле якой ён вінавацца ў паклёпе і зняваваць прэзыдэнта за выказаныя, што ўтрымліваюцца ў ягоных кнігах, з 19 траўня перанесены на няпэўны тэрмін.

Адміністрація гатэлю «Беларусь», дзе 20—22 траўня мусіла працісці кантактная беларуска-швэдзкая канфэрэнцыя грамадзкіх арганізацый, адмовіла ў арэндзе памяшкання ўздзельнікам сустрэчы. Беларуская амбасада ў Швэці ў апошні момент адмовіла ў выдачы візай швэдзкім ўздзельнікам сустрэчы. Беларускія паследнія ўніверсітэцкія атрымалі ўзвядзені ўніверсітэцкіх паследніх.

Лідэра незарэгістраванага руху «Абаронцы Айчыны» **Алега Войчака** 20 траўня выклікалі ў ГУУС Менгарыканаму для тлумачэння ў сувязі з публікацыяй 31 сакавіка ў газэце «Народная воля» звароту ад імя незарэгістраванага руху.

За ўдзел у несанкцыянаваным шэсці «Чарнобыльскім шлях» у Віцебску старшыня гарадзкай арганізацыі АГП **Алена Залеская** атрымала папярэджанье.

Актыўісты беларускай апазыцыі, былому дэпутату Палаты прадстаўнікоў, лідэру групы «Рэспубліка» **Сяргею Скрабіцу** пракуратура Берасцейскай вобласці прад'явила 23 траўня абвінавачанье. Абвінавачанье прад'яўлена па тых артыкулах Крымінальнага кодэксу, паводле якіх была заведзена кримінальная справа, — ч. 1, арт. 3 (падрыхтоўка да злачынства) і ч. 2, арт. 431 (дача хабару). Палітыку пагражает абмежаванне волі тэрмінам на пяць год альбо пазбаўленне волі тэрмінам ад двух да сямі год. Сям'я палітыка называе справу палітычна матываванай.

Пракуратура Менску аднавіла прыпыненую ў лютым кримінальную справу ў дачыненні да намесніка старшыні Рэспубліканскага грамадзкага аб'яднання «Беларускі Хэльсынскі камітэт» **Гары Паганяйлы**. Съледчыя ўгледзелі паклён у інтэрвію сп. Паганяйлы, якое той даў швэдзкому каналу TV-4. Сп. Паганяйла ў інтэрвію закрнуў тэму гучных спраў пра зынкненны беларускіх палітыкаў, заявіўшы пра магчымую датычнасць да гэтага найвышэйшых чыноўнікаў. У лютым справу закрылі з фармулёўкай «у дзеяньнях праваабаронцы злачынства не было, хоць паклён на прэзыдэнта прысутнічаў».

24 траўня падчас пэрформансу, зладжаным прадстаўнікамі незарэгістраваных моладзевых арганізацый «Малады фронт», «Вока» і «Час» супраць перайменавання праспекту Скарыны, затрыманы восем чалавек — **Цімур Абееў**, **Дзымітры Асіпенка**, **Іван Бува**, **Андрэй Варонін**, **Франак Вячорка**, **Ганна Заруба**, **Андрэй Комлік**, **Яўген Тарасевіч**.

Увечары 24 траўня ў Менску прайшла аналагічная акцыя, зладжаная супольна дэмакратычнымі сіламі супраць перайменавання праспекту Скарыны. Пасля акцыі затрыманы лідэр моладзі БНФ **Андрэус Сухаверхі**.

АШ, АГ

Колас прыяжджаў сеяць вечнае

Колас мяркуе, што ў 2006 г. лідэры партый павінны несьці пэрсанальнью адказнасць за вынікі выбараў і ў выпадку паразы падаць у адстаўку.

Усьлед за патэнцыйнымі кандыдатамі ў презыдэнты ад «дзясяткі», што бралі ўдзел у абласным вылуччыні прэтэндэнта на ролю адзінага кандыдата, Віцебшчыну наведаў дырэктар Беларускага ліцэю і старшыня Рады беларускай інтэлігэнцыі Уладзімер Колас.

19 траўня ён сутракаўся з інтэлігэнцыяй Полацку і Віцебску. На сустрэчы ў Полацку Колас патлумачыў, чаму ён не далучыўся да працэдуры выбраныя адзінага кандыдата. На яго думку, такі мэтад выбраныя адзінага кандыдата, створаны адмыслова для партыйных кандыдатаў, ня здольны вызначыць нацыянальная

лідэра, якога б падтрымала большасць насельніцтва. Рэгіянальныя «вечы» больш нагадваюць спаборніцтвы між партыямі — у каго больш рэурсаў (людзіх, арганізацыйных). А вынікі галасавання прадстаўнікоў дэмсаўлі не адлюстроўваюць рэальны падтрымкі насельніцтвам рэгіёну пэўнага кандыдата.

Колас мяркуе, што ў 2006 г. лідэры партый павінны несьці пэрсанальнью адказнасць за вынікі выбараў і ў выпадку паразы падаць у адстаўку. «11 гадоў мы зазнаём паразы, але многіх палітыкаў такі стан рэчаў цалкам задавальняе», — заяўіў ён, зазначыўшы, што параза

апазыцыі ў леташніх парлямэнцкіх выбараў адбылася значна раней, калі партыі ўхіліліся ад актыўнай палітычнай барацьбы.

Менскі госьць расказаў пра падрыхтоўку да III Усебеларускага сходу інтэлігэнцыі, зрабіўшы рэзверанс у бок тутэйшага люду: «Гэта будзе няправільна, калі ён пройдзе без прадстаўнікоў Полаччыны».

Полацкі ж удзельнікі сустрэчы паабязалі падтрымаць ініцыятывы старшыні Рады беларускай інтэлігэнцыі, але раскрытыкавалі творчую інтэлігэнцыю сталіцы, якая часцей быве за мяжой, чым у рэгіёнах уласнай краіны. Так, за апошнія пяць гадоў у Полацку адбыліся лічныя творчыя імпрэзы з удзеламі менскіх дзеячаў культуры.

**Алесь Аркуш,
Полацак**

Машкевіч слушна заўважыла, што ні настаўнікі, ні вучні не забылі калег і выкладчыкаў, адышоўшых у лепшы съвет, і іх прысутнасць і сёння адчуваеца ў мурех школы.

Не абыходзіца ў наш час і без проблемаў. Галоўная проблема — хранічны недахоп грошей. Чатыры гады таму прыпыніла працу фабрика, галоўны спонсар школы. І вучні мусілі самі зарабляць гроши — шт. ў Беражкоўскім лісніцтве, ці саўгасе «Краснае». Паменела і вучняў. Калі яшчэ дзесяць гадоў таму было каля 160 навучэнцаў, ціпер іх толькі 94. У гэтай сувязі кіраўніцтва раёну наўратыла прапаноўвалася зрабіць са школы базавую. Усё абышлося, і школа захавала свой статус.

Вучні школы зладзілі для гасцей і настаўнікаў сапраўднае съвята. Присутніх радавалі сямі-васімігадовыя дзеткі з танцавальнага калектыву «Вясёлка» ды дзяўчата старэйшага веку.

Шкада толькі, што съвята калісці сканчаецца і надыходзяць будні. Скончыліся съвяты, дзяцей чакаюць выпускныя іспыты.

Алег Раівец

Свята ў Раёўцы

У суботу 21 траўня Раёўская сярэдняя школа (Маладечанскі раён) съвятавала 50-годзьдзе. Насамрэч ёй больш гадоў. Школу адчынілі ў 1924 г., яшчэ за палякамі. У часе вайны будынак згарэў, і па вызваленні школа была адноўлена са статусам сямігодкі. Паванская гады былі надта складаныя. Дзесяці займаўся ў чатырох будынках, настаўнікі праводзілі ўрокі, пераходзячы з памяшканья ў памяшканье, а з інвэнтару была толькі адна шафа.

Зъянілася ўсё ў 1950-х. Адбылося гэта ў тым ліку і дзякуючы прыезды ды дзейнасці будучага дырэктара Рыгора Лапіцкага. Ён узнічальваў школу сорак гадоў і быў адным з маіх настаўнікаў гісторыі. У 1955 г. дзякуючы падтрымцы тамтэйшас кардоннае фабрыкі ўзвялі новы будынак — школа спраўвіла ўлазіны, атрымаўшы статус сярэдняй. Фабрыка і надалей дапамагала школе. Цікава, што змайстраваны ў сярэ-

дзіне 1950-х школьнія парты часам аказваліся больш трывалымі за пазнейшыя, набытыя ў горадзе.

На суботні ўрачыстасці прыехалі калегі з іншых школ, кіраўніцтва з сельсавету і раённага аддзелу адукацыі, прыйшлі былыя вучні. Съвятаваньне зладзілі пад адкрытым небам, але дождик на суботу ўзяў адпачынак, паўстрымаўшыся свае штодённае нудынцы.

Гучалі съвяточныя прамовы, цеплялы слова на адрес настаўнікаў-вэтэранаў. Так, сп-ня Зінаіда Сыпецян мае 54 (!) гады пэдагагічнага стажу, зь іх яна 47 гадоў адпрацавала ў Раёўцы і толькі нядыўна сышла на пэнсію. Ейныя дасыціны жарты стварылі добры настрой прысутным на съвятаваньні.

Вось толькі час няўмольна ляціць. Хоць я скончыў школу адносна нядыўна, у 1994 г., трах настаўнікаў ужо няма ў жывых. Аднак былая настаўніца геаграфіі сп-ня Тацияна

СЪЦІСЛА

Стыхія на Дрысеншчыне

На наступны дзень пасля Дня Перамогі залева пераўтварыла воблік Верхнедзіўшчыны. Паўсюль на палях заблітчэлі азірны. Рэкі выплюхнуліся на поймы, Дзьвіна й Дрыса выйшлі з берагоў. Вада пашкодзіла шмат якія штучныя водарэгульчыкі пабудовы. Каля Прудзінкі прарвала дамбу на ручай, і на вёску хлынула паводка. Сямітому з вяской ўдаўніца жыўнасць з хлявоў. Рыская магістральная шаша была перарвана вадзянымі патокамі, дарожнае палатно разбурана. Транспарт давялося тэрмінова пускаць у далёкі аб'езд. Упершыню аўтобус з Віцебску на Рыгу пайшоў цераз Валынцы, Свольну ды Бажкі, і жыхары гэтых вёсак маглі ўбачыць, як выглядае сучасны лініёр «Даўтрансу».

Трывожныя сыгналы паляцелі з гаспадараў. Там, дзе пасыпелі выгацца статак на пашу, зъяўляўся пад дажджком і сънегам жывёлы пачаткі гінуць. Страты пайшли на дзясяткі і сотні гадоў. Ад дажджоў паша ператварылася ў скапычанае гразкае месіва. Вынікі стыхіі, безумоўна, адбіўшыца і на сёлетнім ураджай. Пасенне шмат дзе акажацца змытым, занесеным глем або вымакнем. Уратуй, Божа, ад гневу твайго.

Мядзьведзі наступаюць

Як паведамляті з паляўнічых структур, на Верхнедзіўшчыне ўсё часцей началі сутракаціа гаспадары лесу — бурыя мядзьведзі. Некаторыя з іх ужо атабарыліся на пастаяннае пражыванье сем'ямі — у Дзёрунавіцкім і Ліпаўскім лесе, за Асвейскім возерам, у Пушчы. На штацыры яны

былі заўважаныя каля Гудава і нават у цывілізаванай мясысціне — паблізу Прудзінкі. Мусіць, прырода на юрціць. Штогод менее на Верхнедзіўшчыне людзей, застаюцца перададзеныя лягасу «малаўрадзіўня» землі. Каму ж іх выкарыстаць, калі не з'яўр'ю? Застаецца суцяпніца, што напы «мішкі» не агрэсіўныя, і мы здолеем мірна суіснаваць з гэтымі прадстаўнікамі Чырвонай кнігі Беларусі. Вось самім бы на трапіць у гэтую кнігу!

**Антон Бубала,
Верхнедзіўск**

Да бэрнардынаў з жаўтухай

Пасыля двухгадовай рэканструкцыі здадзена ў эксплюатацію інфекцыйнае аддзяленне аршанскай гарадзкой больніцы імя Сямашкі. Яно размешчана ў двухпавярховы мураваным будынку першай

паловы XVII ст. — кельлях былога бэрнардынскага кляштару. Пасыля закрыцця ў Ворыши ў 1830-х г. каталіцкіх кляштараў мураваны касыцёл быў разбураны, а жылы будынак прыстасаваны пад больніцу. На жаль, археалагічны дасылаваны на прылеглай да яго тэрыторыі ніколі не праводзіліся. Будынак будзе прапанаваны на юнісельне ў Дзяржайныя сыпіс гісторыка-культурных капіталаўнасціяў як помнік архітэктуры барока.

Яўген Жарнасек, Ворша

Мёртвая съняжынка

19-гадовая студэнтка гомельскага палітэхнічнага інстытуту пакінута з жыццем, скочыўшы з восьмага паверху. У перадсмэртнай цыдулы дзяўчына прасіла нікога не вінаваціць. «Я пачувалася съняжынкай, вось і паліцца», — занатавала яна перад смерцю.

**Сяргей Балахонаў,
Гомель**

МУШТАРДА

Рабі пільна — і тут будзе Горадня

АЛЕСЬ БЕЛЫ

ЮЛІЯ ДАРАШКЕВІЧ

Летуценная, мітапаэтычная душа беларуса цягнецца найбольш да рэчаў недасягальных, арыстакратычных, узънёслых. Паставіўшы ў думках крыж на апрыкрым зямным жыцці, у якім, круці не круці, Бог няроўна дзеле, душа тая рвецца ў вышынню, да зорак, незямных цнатаўліва-распусных прыгажуняў, дому з высачэзным, каф Брусьль быў відаць, мэзанінам. І, вядома, да Вільні.

Яшчэ Бродзкі трапна заўважыў: «Мечтать, укрывівшись с головой, — о польских барышнях, к примеру». Ці гэта ён не пра беларусаў? Але пра Вільню дык дакладна. Такая салодкая, бадай саладжавая нават, Ты, о наша старадаўнія крывіцкая сталіца. Так лёгка дыхаецца на вузкіх майдэборскагатычных вулках тваіх. У тваёй Вострай Браме так хораша маліца за Бацькаўшчыну і будысту, і паганцу, і сібру стэпаў калмыку. А як зывінца ў кішні залатыя талеры, то і да «Максымы» завітаеш. І сам хароши, і Вільня, вечна маладая, спакуслівая, наскай! Да быдла тутэйшага дык і не вяртаўся б.

Але за Гудагаем, съвяшчэнным гаем старажытных гудаў, пачынаеца шэрый імжа, штодэннасць і таталітарызм. Маеш рацюю, так — мы вяртаемся на Радзіму. У інвэнтары ўзорнага сацыялістычнага маёнтку «Беларусь» выяўляеца толькі адзін Горад — вялікі, але з абласным лёсам, — які, бадай, заслугоўвае крыху ўвагі. Ужо сама назва яго ўрываеца дысанансам у спрадвечную пэйзансскую ідэлію.

Менш летуценна-мітапаэтычны народ мог бы ўхапіцца за такую фактуру і паспрабаваць зрабіць з Горадні цукерку. Але сюды больш ня едуць, як гадоў 30 таму, маладыя ідэалісты. Засіннутая ў гнойны апэндыкс паміж двумя натаўскім пасмі-рыцарамі, Горадня пашчуху дэградуе.

Дайшло да таго, што цягнікі з Вільні на Захад старанна амбінаюць яе па адмыслова пабудаванай чыгунцы праз Шэштакі — калі такое было? Таежны тупік.

Нідзе больш у Беларусі ня ўбачыш столькі ўлётак РНЕ, якія на ўжыкава ўсіх ведамстваў — як правіла, шчырымі крэсовымі каталікамі, якія верна служаць Актуальнаму Становішчу. Можа, яны і клеяць панура-сумленна па начах тая эрнешнія ўлёткі — аваўязак Службы! Адточанае стагодзьдзямі красавасе майстэрства прыстасавання.

Хутчэй за ёсё, Міцкевічай маёр Плут быў родам з Горадні (Ск-ля, Аш-аў, Л-ды). Таму што галоўны ідэолаг пущінскага замірэння Чачні ў Расейскай Думе — таксама шчыры краставік з Чырвонасцяжнай Г-скай губэрні імя тав. Мураёва.

Самыя вялікі плюс Горадні (ён жа страшэнны мінус у вачах маладых ідэалістаў) у тым, што, каб трапіць туды, ня трэба прад'яўляць пашпарціну з «Пагоняй» на вокладцы («Обложку снимите, пожалуйста») пільнаму памежніку. Але пры сапраўдны пільнім аглядзе выяўляюцца іншыя, драбнейшыя. Напрыклад, што Горадня, прынамсі, тройчы ў сваёй гісторыі была фактчычнай сталіцай Рэчы Паспалітай — пры Казімеру (у другой палове XV ст.). Сыцялану Батуру і акурат перад сконам гэтай самай Рэчы — пры каралю Стасю. Што беззліч якія будынкі, факты і артэфакты тут былі першымі ў Крывічыне-Літве — газета, тэатар, батанічны сад і кучы іншай драбязы. Што тутэйшы замкі, Стары і Новы, у адрозненінне ад віленскага наваробу, — аўтэнтычныя, як любяць у нас казаць. Што менавіта тут, а ня ў Вільні, раз-пораз праводзіліся соймы Рэчы. Рэчы, рэчы... Чаго вартыя рэчы ў Крайне Мрояў? У Каралеўстве Беларусь, сталіцай якога можа быць толькі Вільня...

Начная паэзія на прыступках музэю

На начное адкрыцьцё Нацыянальнага мастацкага музэю, якое адбылося а дзянятай вечара 14 траўня, я спазніўся.

...Штогод у Эўропе абвяшчаецца начная ніч музэя — і пашаноўныя ўстановы за бясплатна адчыняюць свае дзвіверы для «соваў» — моладзі начных бяссоннікаў. У Берліне, дзе ўпершыню ўбачыў падобнае, натоўпы штурмавалі дзвіверы музэя, гарэлі вокны ў вялізных будынках, а начных аўтобусы вазілі імпэтных вандрунікаў з цікавай выставы на цікавейшую. Тэатральная імпрэзыя ля брамы Іштар і чытаныя грэцкіх вершаў на прыступках Пэррамскага алтара пацвярджалі сталыя падазрэнні, што апоўначы ажываюць старыя экспанаты, а па залах блукаюць здані мінулага.

Абязанае прадстаўленыне ў Мастацкім музэі завяршылася — але трапіць туды было складана: «сонечная», дзённая ўстанова яўна не разылічвала на вялізны наплыў бяссоннікаў; пятак перад музэем быў затоплены народам.

Дзвіверы, відавочна напалоханыя напорам аматараў начнога жывапісу, адчыняліся асьцярожна й зредку (я гэта падзеі так і не ўпільнаваў) — і шанцаў, што апоўначы давядзенца ўбачыць хоць які «ажыўлены» экспанат, не было: неўзабаве ўстанова зачынялася, і далёка ня ўсе музэі рыхынулі прадставіць свае калекцыі пасля заходу сонца.

Я сабраўся ехаць дадому, як на бетонных прыступках адбылося нешта — што нагадала адрозу пра Берлінскую начную музэй і дзякуючы чаму Менск адным жэстам пераўтварыўся ў эўрапейскую сталіцу, у пашаноўныя старыя Прывід са сваімі традыцыямі й забонамі.

Ролю закліканіка гарадзкіх духаў выканалаў жыццярадасны і вясёлы хлопец, які з імпэтам і голасна пачаў чытаць... верш. Публіка, што пасыпела ўжо занудзіца ў чаканыні мастацкіх адкрыццяў, спачатку анямела — а потым кінулася да бясплатнага й дзіўнага прадстаўлення.

Я бачыў розныя паэтычныя чытаныні: у Доме літаратара на вече-

АРЦЕМ ЛЯВІА

рыне, на вуліцы пад помнікам Купалы, у рэдакцыі з асадкоў ў руках, — але я нідзе й ніколі ня бачыў такіх удзячных слухачоў.

Колькасць начной аўдыторыі абліжаўвалася толькі аўтарскай сілаю голасу, але й гэта не было перашкодаю для нечакана слухацкае радасці. Блішчэлі ўспышкі фотаапаратаў, гучалі вулескі.

Хлопчыка зъмяніла дзяўчынка. «Што яна чытае?» — запытаўся юнак, які стаяў за мною. Я расчуў некалькі радкоў. «Багдановіча. «Пагоню». «А, вось яно што...» — адказаў той і запліскаў у далоні. Багдановіча зъмяніў Шэкснір, 66-ты санэт у перакладзе Маршака; але змрочныя вобразы ня выклі-

калі такога энтузізму, як жартуюці вершы ўласнага сачынення. Юнак і дзяўчынаты працягвалі імправізацыю.

У натоўпе перад Мастацкім музэем выявілася нечакана вялікая колькасць аматараў паэзіі. «Мо ты што пачытаеш?» — штурхануў адзін слухач свайго сябра. «Я ня памятаю сваіх вершаў на памяць. Ведаў бы, што будзе такое, — захапіў бы што-дзённік».

Падлетак дзяліўся зь сябрамі ўражаннямі ад «экспедыцыі» да імправізаванай сцэны: «Разяўляе рот — і нічога не чуваць. А ўсе — а, аплядымснёты! Мо пшук папіц?» Але піўко вырашила пачакаць да новага верша.

«Мы з тэатральнай студыі, — сказала мне дзяўчынка, якая толькі што выступала, — стаялі на прыступках, нудна было, вырашылі пачытаць вершы. Гэта выпадкова, імправізацыя».

Паэтычнае імправізацыя паспаліту люду спадабалася.

«Вы толькі не кажыце нікому пра нас і пра нашу студыю», — папрасіла юная актрыса, калі ўсё скончылася. «Чаму? Ці ж вы зрабілі што забароненася?» — «Але мы не хацелі б непрыемнасці...»

Маладыя таленты не назвалі сваіх імян — іх было некалькі юнакоў і дзяўчат, — а калі яны даведаліся, што я карэспандэнт «Нашай Нівы», то скавалісі

цемры — як напалоханыя і асьцярожныя прывіды.

«Што тут было? Што адбывалася? — публіка не разыходзілася. — А, чытаныне вершаў... Шкада, што ўсё скончылася...

Пачакайце, мы зараз пакажам...» — два мінкі-металісты падняліся на прыступкі. Рытм і рыфма сцэнкі выдавалі драматургію лізавецінскіх часоў, але я, пэўна, не скажу, які прывід быў патрывожаны гэтым разам.

Прадстаўленыне скончылася. Прадстаўленыне працягваецца. Начная паэзія не сыходзіць са сцэны.

Дастатковая толькі яе абудзіць. **Андрэй Расінскі**

ДЫСКАГРАФІЯ

Ска-ты!

«Саша і Сіроха»,
«Go Records»,
2005

На дыску, менская прэзэнтацыя якога была забароненая на тым тыдні, — 14 песень з музычнага даробку Сашы і Сірохы. Стылістыка альбому — вулічны фальклёр. Тэматыка ранейшая, толькі слова іншыя. Некалі ў «Надзенцы» жанаты вайсковец падмануў наўную дзяўчыну, а ў «Паскудзе» ўсё наадварот — пакрыў джаным апянуўся будаўнік («На шабашках я клаў шыфэр, а ты клала на жызнь моя»). Лірычныя героя Сашы і Сірохы могуць выклікаць заміла-

ваныне: хоць у іх «ваняюць наскі», яны здольныя кахаць, «владзеюць пасацікамі», ня любяць папсю і шануюць радзіму. У некаторых момантах варта да іх уважліва прыслушахацца: «Каб любоў заслужыць, нужна бросіць піць!» Тэма кахрання — цэнтральная ў творчасці Сашы і Сірохы. Як на іх думку, то пашэнціць у кахрані можа нават нямогламу «ачкарыку», ня кожучы ўжо пра хлопцаў, якіх займаюцца лыжамі і ўмеюць ляпніці катлеты.

Удала ўпісалася менская ракабілі-група «Мэтэор», якая падыграла Сашу і Сіроху. Атрымаліся сыцёбныя рок-н-рольныя часцушки-показкі. На дыску таксама можна знайсці два кліпы «СіС» — «Калыханку» і «Пра Філю». Апошні — з прадусарам «Дзяццей Сонца» Віталем Драздовым у ролі «чалавека, які дужа нагадвае Піліпа Кіркорава», — адмовіліся браць у ратацію беларускія і некаторыя ўкраінскія тэлеканалы.

Увага: съпета наўмысна няроўнымі гала-самі!

Ворваться в небо

Аляксей Хлястоў,
ТДА «Вэст-
рэкардс-плюс»,
2005

Хлястоў — гэта ўжо не Саладуха, але яшчэ не Антонаў. У песеннай манеры Хлястова няма таго саладушнага патасу, аднак не стае яшчэ антонаўскай шчырасці. Але песні новага героя-адзіночкі беларускай эстрады карыстаюцца шалённым посыпехам — прома-дыску «пасыпаліся» ад узмоцне-

ных ратацый на FM-станцыях, дзяўчынаты выстройваюцца ў чаргу па квітак на канцэрт Хлястова ў Палацы Рэспублікі. На максі-сингле сабраныя пяць галоўных гітou Хлястова плюс бонус — «Ворваться в небо» ўжывую пад акампанемэнт гітарыста Анцішына і бубнача Шэванда (самая смачная частка!).

Хлястоў задзейнічаў добрых тэктавікоў, кампазытараў і музыкаў (напр. Лявон Шырын, Сяргей Трухановіч). Гітарыст «Крамы» падыграў у песні «Океан тайги» — баладзе а-ля «Любоў». Хлястоў так душэўна съпявае пра «таежныя сны», нібыта хадзіў па «тропушкам» той тайгі большую частку свайго жыцця. Песні запамінальныя, нават навязыльныя — клявішны пройгрыш з «Ворваться в небо» яшчэ доўга будзе перасыльвацца пасля праслушоўання. Замірам у чаканыні «вялікага альбому».

Сяргей Будкін

Украінскі фільм перамог у Канах

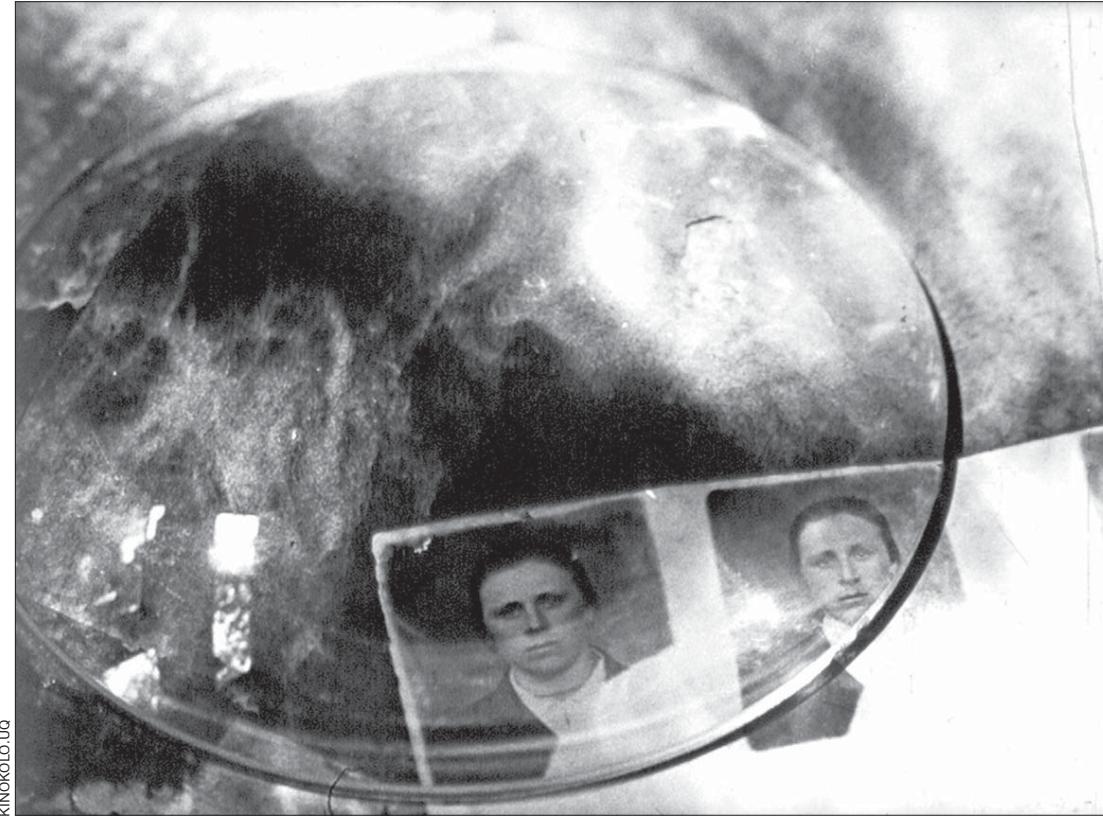
Дэбютная стужка ўкраінскага рэжысёра Ігара Страмбіцкага «Падарожныя» была адзначана «Залатай пальмай» як найлепшая кароткамэтражка. Піша Андрэй Расінскі.

Сёлетні Канскі фест быў моцным і прадстаўнічым. Фільмы публіцы дэманстравалі жывыя клясыкі — Лярс фон Трыер, Гас Ван Сант, Джым Джармуш, Вім Вэндерс.

Старшыня журы Эмір Кустурица падкрэсліваў, што карціны будуць адзначацца па эстэтычных критэрах, а не палітычных — як адбылося ле- тасць са скандалнаю стужкою Майлса Мура. Рассейскія каментатары выказвалі сумневы адносна «непалітычнасці» Каноў, але іх кліпава-рэкламныя «Начныя варты» і «Турецкая гамбіты» не былі тут нікому цікавы і нават не фігуравалі ў сьписах.

А вось украінская карціна «Падарожныя» ў конкурс трапіла. «Мы праста хацелі заявіць фільм на якісці фэстываль, — кажа Ігар Страмбіцкі, выпускнік тэатральнага інстытуту імя Карпенкі-Карага. — Калі б яго ўзялі, былі шанцы, што інстытут надрукуне фільмакопію за свой кошт». «Выбрали Канскі напаўжартам, — дадае сценарыстка Наталья Кананчук, — бо там сканчаўся тэрмін падачы заявак».

Дзесяцівіленная чорна-белая стужка «Падарожныя», дыплёмная праца 31-гадовага рэжысёра, здымалася два з паловай гады. І. Страмбіцкі распачаў здымальця яшчэ на пятym курсе. Бракавала грошай — хация стужка каштавала ўсяго

Кадр з фільму «Падарожныя».

каля 3 тыс. даляраў — і да апошніх часу была толькі відзакопія карціны.

Н.Кананчук зазначае, што расказваць пра фільм склада-на: там няма ніводнага героя, ніводнай сюжэтнай лініі і нібіта нічога не адбываецца. Страмбіцкі больш дакладны: «Фільм пра дзяцінства, якое не вяртаецца, пра мроі, якія не звязаныя, і пра тое, што вар'яцтва можа быць і шчасль-цем, і горам».

«Падарожныя» — дакумэн-タルны фільм, а адным з герояў стаў сынчы з дому састарэлых актораў, які чытае верш пра ка-ханыне. Фільм хоць і сумны, але аптымістычны: «Не зважаючы на ўсё, жыцьцё прыгожае. Усё, што з намі ёсьць, усё, што з намі адбываецца ад нара-джэння да съмерці, так і мае

быць. Трэба на ўсё глядзець аптымістычна і з гэтым жыць».

На цырымоніі ўручэння Ігар Страмбіцкі падзялаваў фэстывалю па-ўкраінску. Пе- ракладчык не зразумеў і папрасіў перайсці на расейскую мову. «Я ўкраінец», — абурыўся рэжысэр.

Кароткамэтражныя ўкраін-скія фільмы, у адрозненьне ад вялікага кіно, пасыпахова зьяўляюцца на розных фэстывальах (Клермон-Фэрлан, Бэрлін), але ўпершыню ўкраінскі фільм адзначаны ў Канах. Самі ўкраінцы калі й выказваюць аптымізм, то асцярожны. Так, бюракратычнае і «нерухомае» Міністэрства культуры рэжы-сэру не дапамагала, падтрымку даў прыватны канал «1+1». Сяргей Букоўскі, рэжысэр, пэ-

дагог І.Страмбіцкага, выказвае заклапочанасць: «Што ён рабіць будзе пасля Канскага фэстывалю?»

Узнагароды ў поўнамэтражным кіно ў Канах разымерковаліся наступным чынам:

1. «Залатая пальмавая галіна» — «Дзія», рэж. браты Дардэн (гэта ўжо другая пальмавая галіна бэльгійскім рэжысёрам).
2. Гран пры — «Зламаныя кветкі», рэж. Джым Джармуш (ЗША).
3. Найлепшы рэжысэр — Міхаэль Ганэек («Патаемнае», Аўстрыя).
4. Прый журы — «Мары аб Шанхай» Сяшчай Ван.
5. Найлепшы сцэнар і найлепшая мужчынская роля — «Тroe пахаванняў Мэлкуадэса Эстрэды», Томі Лі Джонз.
6. Найлепшы жаночая роля — ізраільская акторка Хана Ласла («Свабодная зона»).

СЪЦІСЛА

Прэмія Стакіевічу

Аўтар «НН» Віталь Стакіевіч дастаў 2-ю прэмію на 43-м Эўрапейскім конкурсе піяністаў «Arcangelo Speranza», які праходзіў на мінулым тыдні ў італьянскім Таранта. Конкурс складаўся з трох тураў, і бралі ў ім удзел піяністы з краін Эўразіі альбо асобы, якія навучаюцца на тэрыторыі ЭЗ. Журы ўзначальвала знакамітая піяністка Марыя Тыпа.

Віталь Стакіевіч — выпускнік Беларускай акадэміі музыкі, цяпер навучаецца ў кансерваторыі ў Амстэрдаме.

Пра подзывіг самаахвярнасці

У аршанскім касцёле Св. Язэпа прайшла прэзэнтацыя кнігі полацкай пісьменніцы Ірыны Жарнасек «Будзь воля Твая...». Выдадзены летасць у менскім выдавецтве «Pro Christo» раман прысьвячаны росіцкай трагедыі (у лютым 1943 г. вёска Росіца, што на Дрысеншчыне, была спалена з жыхарамі). Разам зь вернікамі самаахвярную съмерць прынялі й айцы марыяне Антоні Ляпчэвіч ды Юры Кашира. Кніга выдадзена дзякуючы падтрымцы Ордэну марыянаў, рэзыдэнцыяй якіх ціпер ёсьць касцёл Св. Язэпа ў Воршы. У найбліжэйшы час прэзэнтацыі

адбудуцца ў іншых гарадах і мястэчках Віцебшчыны.

Яўген Жарнасек, Ворша

Вялейскі клопат

Сёлета 17 верасьня спаўніяцца 210 гадоў з дня нараджэння пісьменніка Ігната Ходзькі. Нарадзіўся ён на Вялейшчыне, дзе ўжо рыхтуюцца да ўгодкі выдатнага земляка. Райвыканкам прыняў рашэнне аб перайменаванні адной з вуліц гораду, архітэктар Анатоль Капцюг распрацаваў макет мэрамарыяльнай дошкі, што аздобіць адзін з будынкаў на перайменаванай вуліцы.

Памятныя знакі будуць пастаўлены на месцах нараджэння і съмерці Ходзькі. Плянунецца адрамантаваць ягонае надмагільле ў вёсцы Войстам Смургонскага раёну. Пройдзе таксама канфэрэнцыя, прысьвяченая земляку.

Кніга Лукшы

17 траўня ў Маладэчне прайшла прэзэнтацыя кнігі «Прызнаныне ў любvi і кахраны». Зборнік — сумесны праект 60 паэтаў з Маладачаншчыны і графіка з Вялейкі Ўладзіміра Лукшы.

Сяргей Макарэвіч, Вялейка

КАЛЯНДАР

Чэрвень

4 — 75 гадоў з дня нараджэння літаратуразнаўца Ўладзімера Сакалоўскага (1930).

4 — 100 гадоў з дня нараджэння мовазнаўца Мікалая Гурскага (1905—1972).

6 — 125 гадоў з дня нараджэння акаадэміка-механіка Ўладзімера Дабравольскага (1880, Мазыр — 1956).

7 — 125 гадоў з дня нараджэння Вацлава Іваноўскага (1880—1943). У 1902 г. заснаваў газету «Свабода», у 1906 узяўшы ўладу ў выдавецкую суполку «Загляне сонца і ў наша ваконца».

Стварыў першы беларускі падручнік па неарганічнай хіміі для ВНУ. У 1918 г. міністар асьветы БНР, рэктар Менскага пэдагагічнага інстытуту. У часе Другой сусветнай вайны быў бурмістром Менску.

10 — 50 гадоў з дня нараджэння мастачкі Вольгі Сазыкінай (1955).

12 — 150 гадоў з дня нараджэння першага санітарнага лекара Менску Пятра Грачыяна (1855—1918).

15 — 100 гадоў з дня нараджэння пісьменніка Юркі Віцьбіча (1905, Вілікі — 1975).

15 — 50 гадоў з дня нараджэння кампазытара Вячаслава Кузьняцова (1955).

19 — 50 гадоў з дня нараджэння архітэктара Анатоля Нічкасава (1955).

21 — 100 гадоў з дня нараджэння францускага пісьменніка-экзистэнцыяліста Жана Поля Сартра (1905—1980). У 1964 г. прысуджана Нобэлеўская прэмія, ад якой пісьменнік адмовіўся.

23 — Купальле.

24 — 150 гадоў з дня нараджэння грамадзкага дзеяча, публіцыста Мікалая Кулябкі-Карэцкага (1855—1924).

24 — 125 гадоў з дня нараджэння Івана Краскоўскага (1880—1955). У 1918 г. уваходзіў у склад ураду Украінскай Народнай Рэспублікі. Арыштаваны ў 1930 г. па справе «СВБ». Пасля вайны звяхаў у Чхаславаччыну.

25 — 125 гадоў з дня нараджэння вынаходніка-самавука Аляксея Барысевіча (1880, Карэлічына — 1953), які ўдзельнічаў у вырабе рубіновых зорак на Крамлі ў Маскве, мантажы самалёту АНТ-20 («Максім Горкі») і АНТ-25, на якім адбыўся першы пералёт з СССР у ЗША.

25 — 100 гадоў з дня нараджэння Петrusa Brojki (1905—1980), народнага паэта Беларусі.

28 — 100 гадоў з дня нараджэння рэжысёра, народнага артыста БССР і Літвы Віктара Галаўчынера (1905—1961), які працаўшы ў Дзяржаўным габрэйскім тэатры БССР.

КОШТЫ

На платнія прыватныя абвесткі (для прыватных асобаў) на стар. 24

Рэкламны расценкі:

— да 20 словаў (тэкставы модуль) — 4100 руб.

За кожную наступную 20 словаў (тэкставы модуль) — 4000 руб. Аформленая абвестка з улікам кошту арыгінал-макету за 1 кв. см. — 650 руб.

Абвесткі палітычнага характару і ад грамадзкіх арганізацый аплачваюцца паводле рэкламных расценак для камэрцыйных абвестак.

Каб замовіць платнію прыватную абвестку, трэба пераказаць гроши праз пошту на разліковыя рахунак: УНП 101115521. Рэдакцыя газеты «Наша Ніва», вул. Калектарная, 11. Р/р 3015212000012 у МГД ААТ «Белінвестбанк», код 764.

На зваротным баку бліянку паштовага пераказу ў сэктары «Для пісмовых паведамленняў» запісваецца дакладна й чытэльна тэкст абвесткі, тэлефон для сувязі і абавязкова дадаецца сказ: «За рэкламныя паслугі».

Даведкі праз т. (017) 284-73-29

Якая ў нас будзе

Неяк мне патэлефанаваў зь Вільні менскі прыяцель, які паехаў у крывіцкую Мэку на выхадныя. «Уяўляеш, — усхалявана казаў сябра, — уключаю раніцай у гатэлі тэлек. Цікава ж, чым жывуць нашы суседзі. А там — Івонка Сурвілла, Шалкевіч і «Жыве Беларусь». Я падумаў, што ў мяне белая гарачка. Аднак аказалася, гэта мясцовыя такія штукі вырабляюць». Мяне зъбянтэжыла такая рэакцыя нармальнага беларуса на нармальнае беларускае тэлебачаньне. Без хлусьлівых навін. Як трэба звыкнуцца з убогасцю, каб некалькі хвілін жывога беларускага этэру здаліся чымсьці нерэальным. Але кожны, хто хоць аднойчы паглядзіць перадачу «Віленскі сыштак», ня будзе казаць, што беларусы ня маюць сваёй тэлевізіі. Хай толькі 15 хвілін на тыдзень. Хай толькі ў Літве. Але і гэтага дастаткова, каб зразумець, якая ў нас магла быць тэлевізія. Напярэдадні 15-годзьдзя «Віленскага сыштку» карэспандэнт «НН» Зыміцер Бартосік гутарыць зь ягонай аўтаркай Тацянай Дубавец.

Наши — гэта беларусы

Зыміцер Бартосік: Тацяна, як ёсё пачыналася?

Тацяна Дубавец: Гэта быў 1990 год — час пералому й разынявлення. Усе хацелі адчуць свою волю. Літоўцы ж, як гаспадары сытуацыі, адчувалі дадатковую ёўфарыю ад того, што нехта побач распраўляе крылы. Бо гэта было падмацаваньнем іхніх вольнасці, адчуваньня сябе вальнейшымі. У 1990 г. у Літве ўжо былі створаны «Сябрына» і Таварыства беларускай культуры — акрыўшыя рэшткі беларусаў колішніх і тых беларусаў, якія прыехалі «у горад». Беларусы заўсёды імкнуліся выехаць у горад. Нехта ў Менск. А вось па гэты бок Маладэчна — астра-

вецкая, ашмянская, смургонская беларусы — ехалі ў Вільню. І выйшли, з аднаго боку, беларусы — старыя, якія 50 гадоў праста зъбіраліся па хатах, съпявалі песьні, захоўваючы ў сябе беларускасць. З другога боку, хлоцы і дзеўкі, што прыехалі ў горад і якім страшэнна бракавала беларускага. Неяк пытала прыяцельку: «Адкуль ты такая нацыяналістка?» Кажа: «З дому. Мая мама, звычайная сялянская кабета, казала, што «якія гэта «нашы» туляюць з канадцамі ў хакей? Нашы — гэта беларусы».

Напрыклад, Валянцін Стэх, арганізатар «Сябрыны», згадваў, што яму «страшна хацелася гаварыць па-беларуску ў Вільні». Потым ён пайшоў на галоўпаштamt і зрабіў сьпіс тых людзей, якія падпісваюцца на «ЛіМ». Разаслаў ім паштоўкі, так і ўтварылася «Сябрына».

ЗБ: І падпісчыкаў было на дзесяць чалавек...

ТД: Так, шмат людзей прыйшло. Спачатку страшна цепыліся з таго, што разам зъбираюцца — мы ёсць, мы можам... Але з часам гэтага зрабілася мала: бо габрэі маюць свой тэатар, па-

дадзена свабода не таму, што яны героі. Проста дадзена і ёсё. І ў Беларусі яна будзе дадзена. Яшчэ крху.

«Да чалавека трэба па-людзку»

«Прыяджала да нас нядаўна на стажыроўку з АНТ адна дзяўчына, і яе прышлілі да мяне. Я паказала ёй гутаркі з людзімі памежжа. А ў іх там вельмі балючая рэч: вёска на адным баку — могілкі на другім баку мяжы. Сытуацыя цяжкая неймаверна. Яны там і плачуть, і ўсе на съвеце. Дзеўка сядзіць і кажа: «Ой, как они хорошо говорят по-белорусски. В деревне же так хорошо не говорят». Беларускія журналісты ня могуць дапяць, што да чалавека яны мусіць зъвяртацца па-людзку. Гаварыць на мове народу, а не на сваім убогім жаргоне, які прынікае чалавека».

ТАЦЯНА ДУБАВЕЦ:
Пэрспэктывы свае мы звязваем выключна з нашай радзімай. Калі ў Беларусі будзе ёсё хороша, мы сюды пераедзем і будзем тут займачца тэлебачаньнем.

ДЗЯНІС РАМАНОК

лякі — школы і дамы. Беларусам таксама захацелася мець газэту, рады і... тэлевізію. Стэх, Ніонька, Луцкевіч і Анішчык сабраліся ды пайшлі да другога сакратара ЦК КПЛ Юсыцінаса Палецкіса, што адказваў тады за ідэалёгію. Палецкіс пры іх патэлефанаваў старшыні камітэту па тэлевізіі і радыёвяшчаныні. Першая перадача выйшла 27 траўня 1990 году пад называй «Запрашае «Сябрына».

А пасля доблеснія савецкія войскі захапілі тэлевізію. Ехала я на прыгожую працу, а прыхала на захоплены тэлецэнтар. Мы з гэтым не пагадзіліся і сталі рабіць перадачы на касетах VHS, адвозілі іх у Коўна, і ўжо адтуль цераз перадатчык транслювалі на ўсю Літву. Страшэнна «съняжыла» — амаль нічога не чуваць, не відаць. Але галоўным было тое, што людзі не здзяліліся, не пайшлі працаўца на тэлевізію акупацыйнай улады ці «касьцервізію», як тады яе называлі па імені шэфа TV палкоўніка Касцяравічуса.

ЗБ: Цяпер бы такога «съняжку» сюды... Хоць наше людзі не літоўцы, адразу пераключаць на іншы канал.

ТД: Цяпер зусім іншая сытуацыя. У Беларусі разумеюць, што па чым, і разумеюць, што глядзяць. На агітацыйно-прапаганду глядзяць з прымружэннем вока, не затупляюць сябе шоў. Вось вясковая інтэлігенцыя кажа — не, я не могу гэта глядзець. Прыгожая студыя, а твары несвабодныя. Навіны глядзяць, але сказанае разварочваюць на 180 градусаў.

Палітыка — катэгорыя эстэтычная

ЗБ: Ці вашы перадачы «лабіваюцца» да Беларусі?

ТД: Так, трэба толькі адпаведным чынам наладзіць антэну. Але зъвярну ўвагу на такую акалічнасць. Столікі стагодзьдзяў пра жылі побач літоўцы і беларусы разам у Вялікім Княстве, а цяпер —

дзячы недзе ў Смургонях, можна пачудзіць, што мы ў Літве — «далёкае замежжа». Гэта страшэннае бздура. Беларусы была б «самейшай» (сама па сабе), калі арыентавалася б і на ту самую Літву, і на Польшчу. А то адным бокам уперлася ў гэту Расею і съвету ня бачыць. Гэта ж такое багацце — межаваць і з латышамі, і з літоўцамі, з палякамі — столькі моў. Гыбыла б тады такая культурная адмысловасць, са-масць, неймаверная культурная ўзбагачанасць.

ЗБ: Перадача «Віленскі сыштак» зроблена для нацыянальной меншасці і распавядае аб проблемах нацыянальной меншасці?

ТД: У прынцыпе, яна мусіць быць такай: адпостроўваць жыццё нацыянальной меншасці. Але так не атрымліваецца ў горадзе, у якім зарадзілася сама Беларусь — гэта па-першое, па-другое, калі нідзе ў съвеце, у тым ліку ў «мэтрополіі», няма беларускай тэлевізіі, праista беларускай, нерусіфікаванай, неідэалізованай... Таму я раблю «віленскую Беларусь у персаналіях». І ў мяне няма адназначнага акрэслення — якая яна? Перадача пра культуру, беларускую меншасць, ці перадача пра сацыяльныя праблемы? «Віленскі сыштак» яна ёсць шаблонным праектам. Я не люблю палітыкі. Для мяне яна існуе ў эстэтычных катэгорыях. Вось што ёсць прыгоже, што глядзяць дасканалое, гарманічнае, а што — не. Вось чырвона-зялёнае — дысгарманічнае, непрыгожае. Не гаварыць па-беларуску ў Беларусі — гэта непрыгожа.

ЗБ: Што можна ўбачыць у нашай тэлевізіі, чаго немажліва ўвіць у бэтэшнай «скрыні»?

ТД: Фільм Віктара Корзуна «Васіль Быкаў. Вяртаньне». Але перадача толькі 15 хвілін, таму паказвалі кавалкамі. Літоўцы зацікавіліся, і фільм ужо цалкам паказалі па Літоўскай нацыянальной тэлевізіі. Былі ў нас прэм'ерныя паказы абодвух фільмаў Алега Дашкевіча — пра Лабковіча і Шыдлоўскага,

Дваццаць знакамітых

Дзякуючы гравюрам можна аднавіць старыя дамы, замкі, гарады. Але нішто не дапаможа аднавіць съпілаваныя, зынішчаныя дрэвы. Такія страты незваротныя. Сёньня мы нават не ўяўляем, як выглядалі нашы лясы тысячу гадоў таму. Няма шмат якіх старажытных відаў дрэваў: наша лістоўніца і піхта эўрапейскай пародыышылі на пабудову драўляных замкаў і гарадзішчаў. Зынік ціс, зъ якога выраблялі славутыя лукі. Услалены ў песні явар, што шэпчацца з калінаю, стаў абжываць нашыя лясы ўсяго гадоў 300 таму... Дрэвы — цэлая тэма. На яе піша Адам Воршыч.

Дрэвы-патрыярхі

Цар-дрэвя, — гэта, без сумненія, дуб. Яны самыя заўажныя — і па выглядзе, і па доўгажы-харстве. Бальшыня з дубоў-доўгажыхароў за доўгі век пасыпявае абзавесціцца ўласным імем і легендай. Так, у Пажэжынскім лясінцстве Маларыцкага раёну растуць Дуб-патрыярх (яму каля 700 гадоў, дыямэтар ствала амаль 2 м, а вышыня дрэва пад 40 м) і Цар-дуб (ён крыху маладзейшы — каля 660 гадоў, у дыямэтры 1,7 м, увышкі 42 м).

Летась над Цар-дубу збудавалі металічны каркас, каб уратаваць дрэва ад забойчых маланаў.

У Жабінкаўскім раёне каля пасёлку Ленінскі ў парку «Айчына» за 300 м ад шашы Берасьце—Менск расце 500-гадовы дуб — ён і ніжэйшы (28 м), і танчэйшы (дымэтар ствала 1,3 м).

Легенды звязваюць дубы з імёнамі славутых людзей. Так, у Шчорсах яшчэ да нядайона можна было ўбачыць Дуб Міцкевіча. А ў Кобрынскім раёне і дагэтуль расце 600-гадовы Сувораўскі дуб, пад якім нібыта адпачывалі генэрал-акупант.

Коласавы ліпі й Касцюшкоў дуб

Сёньня ў Беларусі помнікамі прыроды рэспубліканскага значэння аўбешчаны 337 «аб'ектаў», прычым 117 з іх — батанічныя. Гэта каля 50 асобных дрэваў, астатнія — у групах. І гэта — толькі ў звычайніх лясах і парках. Тое, што расце ў запаведніках і заказніках, у сьпіс не ўключаютць. У 1960—1970-х у «помнікі прыроды» запісвалі славутым сацыялістычным «валам». Кожны раён стараўся займаць свой «помнік прыроды». Што праўда, многія дрэвы, унесенныя ў сьпісы таго часу, вартыя гэдзін.

Складаючы «топ-съпіс» найбольш значных дрэваў Беларусі,

галоўны спэцыяліст аддзелу запаведнай справы Міністэрства аховы прыроды Віталь Каранчук адзначыў акурат узяты пад ахову.

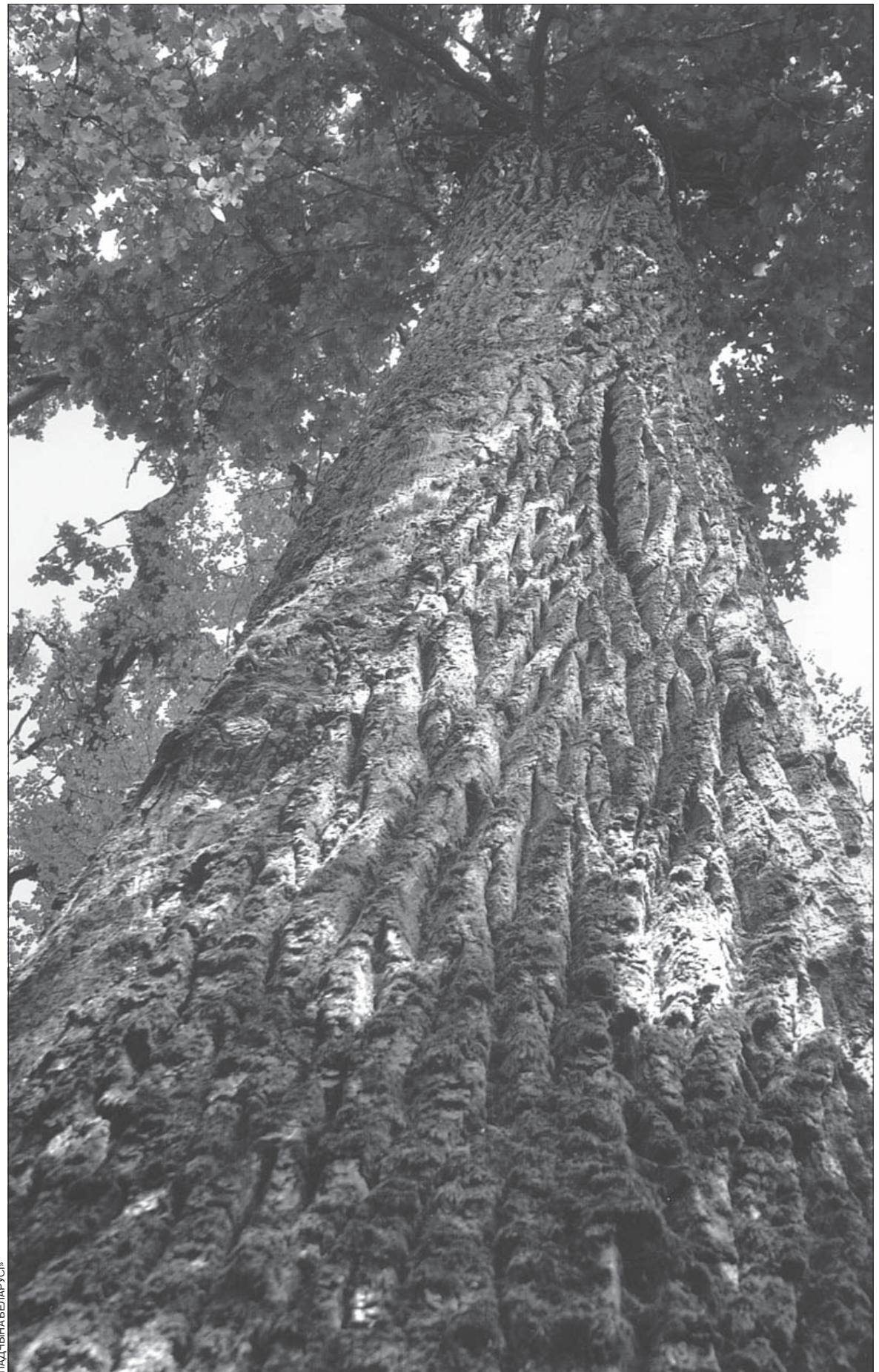
Найперш ён згадаў пяць дрэваў ліпі драбналісьцевай у в. Мікалаеўшчыне Стаўпецкага раёну. Дрэвы гэтыя можна называць «літаратурнымі». Пасадзіў іх Якуб Колас на сядзібе свайго брата Юзіка. Гэта, бадай, адзіны дрэвя ў Беларусі, звязаны з імем якога-кольвець пісменніка. Эколаг Валеры Дранчук звязаў дрэваў ўвагу на то, што многіх дрэваў, якія памятаюць нашых клясыкаў, ужо папросту няма: «Ужо выразалі таполі, якія расці каля жытла Мележа, Карагаўчіка...»

Але вернемся да слынных дрэваў, якія яшчэ можна ўбачыць. Без чарговай згадкі пра дубы — ніяк. У Казлоўскім сельсавете Нясьвіскага раёну расце 500-гадовы асілак. Гісторыя маўчыць, за якія заслугі яго ўнеслы ў съпіс прыродных помнікаў. Мабыць, за немалы век.

А вось у парку саўгасу Сітца Докшицкага раёну расце 500-гадовы дуб, які мае сваю гісторыю: пад ім адпачываў Тадэвуш Касцюшко. Пад двумя 400-гадовымі дубамі ў Клецкім лягасе Нясьвіскага раёну, паводле легенды, бываў Леў Талстой. Дуб у Скрыдлеўскім лясінцстве Віцебскага лягасу мае імя Партызанскі: падчас вайны пад ім была «паштовая скрыня» партызанскаў брыгады Аляксея Данукала-ва. Праўда, калі бралі яго пад ахову, улічылі яшчэ і ўнікальны выгляд — гэты дуб зросці зь елкай.

Такі ж рэдкі выгляд стаў падставай і для занясення ў съпіс помнікаў двух зрослых разам дубоў у Галынскім лясінцстве Клецкага раёну. Хаця дубы дастаткова маладыя (ім «усяго» каля 100 гадоў), іх узялі пад ахову, назваўшы «унікальнымі творамі прыроды сярод вядомых аб'ектаў».

Значна менш у съпісе помнікаў прыроды дрэваў-экзотаў. На думку В. Каранчука, важней захаваць віды дрэваў, якія расці ў нас спрадвеку. Тому цяпер супрацоўнікі міністэрства імкнунца пры пастаноўцы на ахову ўлічваць масу фактараў — экалагічны, эстэтычны, гісторычны і культурны. Аднак экзоты ўсё ж трапляюцца. Напрыклад, 100-гадовая ліпа каралінская, пасаджаная ў 1923 г. памешчыкам Пас-

лоўскім у парку пасёлку Альберцін Слонімскага раёну.

У Жамыслаўль Іўеўскага раёну расце 130-гадовы ясень пэнсильванскі. У натураных умовах яго можна сустрэць у прыялінічнай частцы ЗША.

Дэкаратыўнае кустоё рада-дэнран жоўты (пантайскую азалию) можна ўбачыць у Жытковіцкім лягасе. Расціліна завезеная туды на пачатку XIX ст. мясцовымі панамі.

Скірмунтавы экзоты

Біёлаг Анатоль Федарук ня згодны з супрацоўнікамі міністэрства, ён лічыць, што неаб-

ходна аднолькавую ўвагу надаць усім відам — і аўтэнтычным, і экзатычным: «Адкуль яны бяруцца — людзі з такім кругаглядам? Пакуль ён будзе стараща ахоўваць аўтэнтычныя віды, загінуць усе прывезеныя экзоты».

У яго свой съпіс найцікавейшых дрэваў — пераважна з рэдкіх і экзатычных. Як кажа А. Федарук, у Беларусі сустракаецца нямала дрэваў, прывезеных з іншых рэгіёнаў. На першы погляд, у нашых умовах некаторыя віды, прывезеныя з цёплых краёў, проста не маглі выжыць, на то што прыжыцца. «Напрыклад, кіпарыс балотны, які ў натураных умовах расце ў Флори-

ды, у вільготных субтропіках, — кажа сп. Федарук. — Гэтая расціліна расце ў нас, у Парэцкім парку. Акрамя таго, яна звязана з імем цудоўнага чалавека Рамана Скірмунта: ён пасадзіў гэтае дрэво».

Прэм'ер БНР быў заўзятым садаводам. Сад у колішнім ягоным маёнтку мае не адну цікавостку. Менавіта там сустракаецца рэдкое тульпаннае дрэво (liriodendron). У прыродных умовах яно расце толькі ў басейне Місысіпі. У яго буйныя кветкі ружаватага колеру. У парку Скірмунта было шэсць такіх дрэваў. «Але калі пракладалі дарогу, іх зынішчылі, не зважаючы

Дрэвы ўсебеларускага значэння (колькасць па абласцях)

Берасцейская вобласць —	32
Віцебская вобласць —	10
Гарадзенская вобласць —	16
Гомельская вобласць —	18
Магілёўская вобласць —	11
Менская вобласць —	30

дрэваў Беларусі

1. Дуб-патрыярх у Пажэжыне
Маларыцкага раёну. Узрост — 700 гадоў. Вышыня — 40 м.
2. Сувораўскі дуб. Кобрынскі раён.
Узрост — 600 гадоў.
3. Дуб ля пасёлку Ленінскі ў парку «Айчына» (Жабінкаўскі раён), за 300 м ад шашы Берасьце—Менск. Узрост — 500 гадоў. Вышыня — 28 м, дыямэтар ствала — 1,3 м.
4. 500-гадовы дуб-асілак. Казлоўскі сельсавет Нясвіскага раёну.
5. 500-гадовы дуб. Сітца, Докшыцкі раён Віцебскай вобл.
6. Два 400-гадовыя дубы ў Клецкім лягасе Нясвіскага раёну.

БЕЛАВЕСКІ ЦАР-ДУБ, які памятае паляваныні Сыяпана Батуры.

на каштоўнасць такой расліны. Засталося толькі адно дрэва», — апавядзе А. Федарук.

З Парэцкага парку тульпаннае дрэва было прывезена ў Менск, у Батанічны сад. Калі яно пачынае красаваць, супрацоўнікі Батанічнага саду даюць абвестку ў запрашаюць наведнікаў — атрымаць эстэтычную асалоду.

Гінкга, уратаванае ад нацыстаў

Трэцяе з найбольш рэдкіх дрэваў у Беларусі — гінкга двухлопаснае. Гэта старажытны рэлікт, вельмі рэдкая ў Беларусі расліна паходжаньнем з Усходняга Кітаю. Тры дрэвы высаджаны ў Гомельскім парку імя Луначарскага — на парадным партэры. Немцы ведалі цену гэтым дрэвам і зьбіralіся выкаپаць іх і вывезыці ў Нямеччыну. Але гамельчукі абарвалі лісцьце з дрэваў. І калі дайшло да выкопвання, немцы проста не змаглі знайсці, які ж з дрэваў — гінкга. Так рэдкія дрэвы і засталіся ў Гомелі. Цяпер

яны растуць і ў іншых мясцінах Беларусі: сустрэць гінкта можна, напрыклад, у Лошицкім парку ў Менску.

Натуральна, што сэпіс экзотаў гэтым не абмяжоўваецца. Так, Сяргей Харэўскі раіць паехаць паглядзець Веймутуву хвою, якая расце ў Альшэўскім парку на мяжы Мядзельскага і Паставскага раёнаў: дрэва мае даўжэную ігліцу.

Апошнія піхты Беларусі

Ва ўрочышчы Дзікі Нікар у Белавескай пушчы (гэта былы забалочаны недаступны людзям бэсейн) расце экзэмпляр піхты белай — парода горнай, тыповай для Заходняй Эўропы. У гарах шмат вільгаці, якую любіць піхта, таму яна знайшла сабе спрыяльныя ўмовы, дзе была забалочаная мясцовасцю. Цяпер яе стан пагоршыўся, капытныя жывёлы зъядоюць падрост.

Піхта белая не экзатычная для нас расліна, раней яе ў Беларусі расло багата, і менавіта з яе

рабілі гарадзішчы. Аднак гэтыя будаўнічыя работы дыяшчэ экспарт вынішчылі гэты від. Варта было бы заніцца рэинтрандукцыяй — аднавіць у нас гэтае дрэва. Гэтаксама, як ціс і лістоўніцу...

Больш звыклыя для нас «абарыгены» — дубы, але нават сярод іх сустракаюцца рэдкія для Беларусі асобнікі. Такім парытэтам для нас зьяўляецца дуб сядзячацьветны — цеплалюбівы від, харектэрны для Заходняй Эўропы. У нас сустракаецца толькі ў Белавескай пушчы. Тамсама можна пабачыць і дуб скальны — від, які паступова зьнікае: ён апыляеца дубам звычайнім.

Залацістыя ліпы, чырвоныя букі

Рэдкім зъяўляюцца цяпер расліны зь незвычайнай кронай, якія раней адмыслова высаджалі ў старажытных парках. Такой рэдкасцю А. Федарук называе ліпу *wratislavensis*

— гібрыдную ліпу з залацістым лісцем, адзін экземпляр якой расце ў Галоўчыцкім парку Гомельскай вобласці.

Рэдкі па сваім вонкавым выглядзе бук лісны чырваналісці: адзінкавыя экзэмпляры яго расце ў Рущынскім парку Камянецкага раёну Берасьцейшчыны і ў Парэцкім парку. Да таго ж пераліку незвычайных дрэваў належыць дуб чарэшчаты піраміdalny, прадстаўнікі якога захаваліся ў старых парках — у Баранавічах, у парку г. Высокое Камянецкага раёну.

Плакучай кронай вызначаецца вяз шаршавы *camperdowii*. Тры такія дрэвы расці ў парку Станькава пад Менскам. Два з іх выкапалі ў вывезлі немцы, адзін заставаўся да апошняга часу. Сёлета ўвесну з ініцыятывы мясцовых краязнаўцаў былі адноўлены ўсе трох асобнікі.

Беларускія лісы і паркі — шчасце для падарожніка, які шукае асалоду харства прыроды.

7. Дуб Міцкевіча. Шчорсы Наваградзкага раёну.

8. Дуб, зрослы зь елкай. — Партизанскі. Скрыдлеўскае лясьніцтва Віцебскага лягасу.

9. Дуб скальны. Урочышча Дзікі Нікар, Белавесская пушча. Апыляеца дубам звычайнім.

10. Дуб чарэшчаты піраміdalny. Баранавічы, парк г. Высокое Камянецкага раёну.

11. Ліпы Якуба Коласа ў Мікалаеўшчыне. Стойпецкага раёну.

12. Ліпа каралінская. Слонім. Пасаджана памешчыкам Пуслоўскім. Узрост — 100 гадоў.

13. Ліпа *wratislavensis*. — гібрыдная ліпа з залацістым лісцем. Парк в. Галоўчыцы Гомельскай вобласці.

14. Ясен пэнсыльванскі. Жамыслаў Івейскага раёну. У натуральных умовах сустракаецца ў прыятлянтычнай частцы ЗША.

15. Тульпаннае дрэва (*liriodendron*). Батанічны сад Менску. У прыродных умовах яно расце толькі ў басейні Місысыпі.

16. Гінкга двухлопаснае. Гомельскі парк імя Луначарскага, Лошицкі парк Менску. У натуральным відзе растуць ва ўсходнім Кітай.

17. Хвоя веймутава. Дрэва мае даўжэную ігліцу. Парк в. Альшава на мяжы Мядзельскага і Паставскага раёнаў.

18. Піхта белая. Урочышча Дзікі Нікар у Белавескай пушчы. Горная парода, харектэрная для Заходняй Эўропы.

19. Бук лісны чырваналісці. Парк в. Рута Камянецкага раёну, Парэцкі парк, Пінскі раён.

20. Вяз шаршавы. — Станькаве пад Менскам. Два з іх былі вывезены ў Нямеччыну ў вайну.

Беларускія дубы ў эўрапейскай культуры

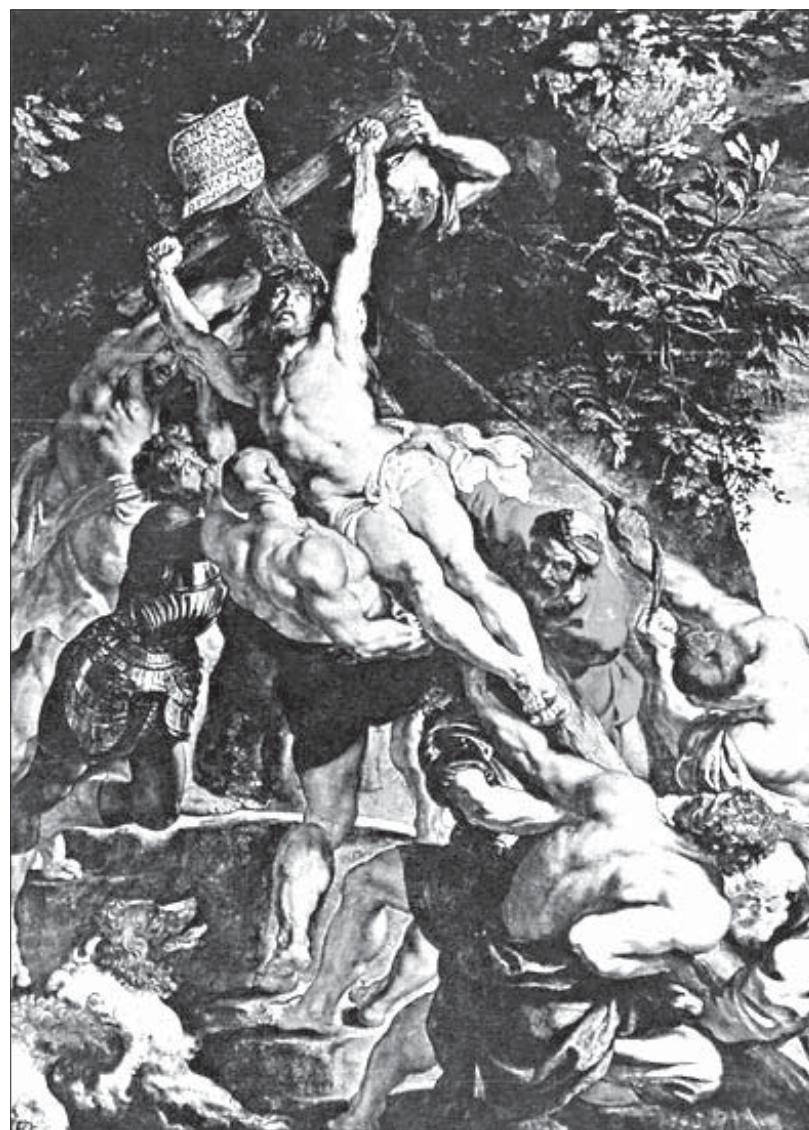
Згодна з дасьледаваньнямі польскіх навукоўцаў, большасць сусветных эўрапейскіх шэдэўраў XVI—XVII ст. створаны з дубоў, што расцілі ў пушчах Рэчы Паспалітай. З іх рэзалі алтары і скульптуры, на іх молявалі абразы і карціны. Сярод эўрапейскіх творцаў, што выкарыстоўвалі драўніну з ашараў ВКЛ і Польшчы, — Ганс Мэмлінг, Рогір ван дэр Вэйдэн, Дзірк Бойтс і Пэтэр Пауль Рубэнс.

У Эўропе ўсё большую папулярнасць набывае дэндрахраналёгія, якая займаецца дасьледаваннем слaeў драўніны, з якой вырабляліся некалі розныя рэчы, што знаходзяцца археолягі. Сучасная навука дазваляе з дакладнасцю ледзь не да году вызначыць час высякання дрэва. А калі драўляная рэч знаходзіцца ў добрым стане, дык нават магчыма ўзнавіць і пару году сясякання.

У XVI стагодзьдзі ў Эўропе пачаліся праўлемы з сыравінаю. На гэты ж час прыпадае рэструктурызацыя гандлю Захаднім Эўропам. Эўрапейскіх гандляроў усё больш цікавілі сувязі з Амерыкай і Далёкім Усходам. Суднабудаванне і рост гарадзкога насельніцтва выклікалі вялікі попыт на драўніну, скuru, збожжа і інш. Пра ўсё гэта можна падрабязней прачытаць у М.В.Доўнара-Запольскага ў яго наядзе «Гісторыя Беларусі» ў раздзеле «Структура гандлю і гандлёвай палітыкі».

На той час свае пушчы і дубровы ў Эўропе былі амаль цалкам высечаныя. Тоё, што засталося, было прыдатна толькі на дровы і вытворчасць няхітрай мэблі. Будаўніцтва ж новых дамоў, касцёлаў і прыбудоў павялічвалася. Змаганье за ўплыў на моры патрабавала ўсё новых і новых караблёў. Спаборніцтва Вялікабрытаніі, Галіндыі, Гішпаніі і Партугаліі стварала велізарны попыт на драўніну. Сярэдні карабель патрабаваў больш за 4000 добрых дубоў. Пры будаўніцтве касцёлаў выкарыстоўвалася 300—400 дрэваў. Гэтым скарысталіся гандляры Ка-роны і ВКЛ. Дрэва тралявалі да Гданьску, Рыгі і Карабля, адкуль яго вывозілі ў Захаднюю Эўропу.

Найперш пачалі церабіць дубровы, што расцілі каля Балтыйскага мора. Тыя дубы прыйшліся даспадобы таксама эўрапейскім разъбярам, мастакам і майстрам. На балтыйскім дрэве пісалі Рубэнс, Рэмбрант, Геранім Босх і іншыя менш вядомыя творцы. Драўляныя алтары з ашараў Рэчы Паспалітай дагэтуль можна ўбачыць у касцёлах Брусаэлю, Антвэрпену і мнестве эўрапейскіх мястэчак.

ЛЕВЫ БОК
ШЭДЭЎРУ.
Трыптых
Рубэнса
«Узвіжанье
крыжа»
напісаны
на дошках зъ
белавескіх
лясоў. На
фота —
цэнтральная
частка
трыптыху.

Бэльгійская і польская навукоўцы вырашылі даследацца, адкуль паходзіць тая драўніна. Вынікі дасьледавання меліся надрукаваць у лютайскім нумары «Journal of Archaeological Science». Было ўзята 540 узору з мастицкіх вырабаў XIV—XVII стагодзьдзяў. Сярод іх — 321 абрэз, намаляваны на дубовых дошках, і 219 фрагменту разъбярства. Як выявілася, 80% іх

паходзіць з ашараў балтыйскага мора. Польская навукоўцы паранілі склад тых слaeў з кавалкамі драўніны, знайдзенымі пры археалагічных раскопках у Польшчы, і выявілі 31 цалкам падобны ўзор.

Адным з аўтактаў дасьледавання быў вялікі трывалы «Узвіжанье крыжа», напісаны Рубэнсам у 1610—1611 гадах, пасля вяртання з Італіі. Цяпер ён захо-

ваецца ў катэдры Антвэрпену. Напісаны ён на драўніне, што паходзіць з паўночнай часткі Польшчы. Падобную структуру маюць драўляныя ночвы звёскі Бебжа, што захоўваюцца ў зборах Белаостоцкага музею сельскага побыту. Праўда, выдзеўбаныя ночвы старыя за абрэз Рубэнса на 40 год. Але дрэвы, з якіх выраблены шэдэўр і сялянская прылада, як вынікае з дасьледаванняў, расцілі недзе побач.

Гэтак сама быў вызначаны месцы паходжання дубоў, на якіх пісалі Ганс Мэмлінг, Робэрт Кампіна, Рогір ван дэр Вэйдэн, Дзірк Бойтс і іншыя флямандскія мастакі XIV—XV стагодзьдзя. Большасць іх твораў маюць за аснову дубовыя дошкі, якія паходзяць з сучаснай паўночна-ўсходній Польшчы, ці, папросту кажучы, з Белавежы.

Польская і шатляндская навукоўцы высьветлілі, што ў эдынбургскім касцёле Guthrie Isle прыгожае скляпеньне выканана з дубоў, якія выраслі ў ваколіцах Белавескай пушчы прыкладна ў 1450 годзе.

Але чым пазней жыў і працаваў творца, tym далей ад Гданьску расцілі дрэвы, з якімі ён працаваў. Напачатку церабілі дубровы вакол гарадоў, потым паціху тартакі пераносіліся на поўнач і ўсход. Сякалі 200—300-гадовыя дубы пераважна зімою, камлі дрэў (що ўжо абрэбленыя на тартаках бэлкі) тралявалі да рак, там вязалі плыты і сплаўлялі да балтыйскіх партоў. З Рыгі і Карабля драўніна трапляла ў Нямеччыну, Францыю, Нідэрланды, Англію, Партугалію і Гішпанію.

Дрэва ў Нідэрландах каштавала значна дарожэй, чым у Карабля. Уладальнікі ж лясоў прадавалі яго амаль задарма.

Да пачатку XVII стагодзьдзя лясы, бліжэйшыя да партоў, былі амаль вынішчаны. Карона да гэтага часу цалкам высекла свае дубровы. ВКЛ мела яшчэ вялізныя разрэзы, але знаходзіліся яны на Палесьсі ці далёка ад водных шляхоў. Таму зьявілася думка каналамі злучыць Вяльлю з Бярэзінай і Балтыку з Чорным морам праз Мухавец, каб пачаць траляванье паўднёвых лясоў. Але на той час у дзяржавы, стомненай шматлікімі войнамі, ужо не было такой магчымасці.

На жаль, беларускія ўзоры драўляных вырабаў у дасьледаваннях на ўдзельнічалі.... Шмат цікавага, відаць, яшчэ чакае свайго часу.

Руслан Равіка

Гішпанская шматаблічнасць

Назва «Гішпанія» паходзіць ад фінікійскага слова «таямнічая». Гішпанія адносіцца да краін, этнічнае і культурнае аблічча якіх мяннялася настолькі, што нават спэцыялістам цяжка называць сапраўднае. Кельты, рымляне і германцы, іслам, юдаізм пакінулі тут адбитак. Разнастайнасць краіны захоўваецца і да сёньня.

Вылучаюць чатыры асноўныя нацыянальнасці сучаснай Гішпаніі: уласна гішпанцы (Кастылія), каталёнцы, баскі, галісійцы. Аднак унутры кожнага з гэтых этнасаў існуюць супяречнасці. Так, каталёнамоўнае насельніцтва ёсьць таксама ў Валенсіі, Арагоне, на Балеарскіх выспах, і праблема яго нацыянальнае самавызначэння няпростая. Прыклад Валенсіі найбольш паказальны. Доўгі час лічылася, што жыхары яе падзяля-

юцца па моўнай прымене на кастыля- і каталёнамоўных. Аднак у 1960-я гады нечакана паўстала пытанне аб валенсійскай мове. «Аўтанамісты» выступалі адзінным фронтам супраць прыхільнікаў «адзінай і свабоднай» (афіцыйнае наймененне Гішпаніі пры Франка), гаварылі аб кастыльскім імпэрыялізме. Былі знайдзены мясцовыя «яцьвягі». Продкамі «чистых валенсійцаў» абвясцілі масарабаў — хрысьціян, што перанялі арабскую мову. Валенсійскім аўтана-містам, аднак, не удалося выпрацаўваць сваёго варыянту літаратурнай мовы, і каталёнская перамагла.

Найменш вядомы ў нас галісійцы — галіега. Галісія — вобласць між Партугаліяй і Гішпаніяй, і напачатку на мове галіега пісалі кастыльскія і партугальскія каралі. Але са стратай Галісіяй незалежнасці галіега пачала занепадаць. Яе пачалі ўспры-

маць як мову «мужыцкую». І такое перакананье было прычэплены самім галіега. Нават з гішпанскіх эмігрантаў у Францыі толькі галіега настойвалі, каб іх дзеци вучылі кастыльскую мову. У 1980-я гады мінulага стагодзьдзя становішча краіх змянілася, але і цяпер у адрас тамтэйшых нацыяналістаў чуваць папрокі, што яны спрыяюць росту напружанасці ў грамадстве, называюць народу незразумелую мову.

Кatalёнцамі, баскамі, галіега не вычэрпваеца карціна аўтана-місцікіх і сепаратысцкіх рухаў.

Нагадваюць аб сваіх мясцовых асаблівасцях астурыйцы, андалосійцы, арагонцы. Жыхары Канараў лічачця сябе нашчадкамі насельнікаў Атлантыды. Вылучаны нават праект аднаўлення на поўдні краіны мусульманскай аўтана-мії. Яшчэ дзесяць год таму гэта ўспралася як кур'ёз.

Вацлаў Шаблінскі

Хаўер Саляна: ЭЗ будзе спрыяць умацаванью грамадзянскай супольнасці ў Беларусі

Эксклюзіўнае інтэрвю Вярхоўнага прадстаўніка Эўрапейскага Звязу па замежнай палітыцы і бяспечы Хаўера Саляны.

— Сп.Саляна, ці закраналася беларуская тэма на саміце ЭЗ—Расея ў Маскве?

— Эўрапейскі Звяз вельмі заклапочаны сітуацыяй у Беларусі, якая не паказвае адзнак палітычнага. Натуральна, што мы абміркоўваем сітуацыю, падзяляючы заклапочанасць таксама з нашымі партнёрамі ў рэгіёне, уключна з Расеяй.

На саміце ў Маскве 10 траўня ЭЗ і Расея выказалі прыхільнасць да супрацоўніцтва, поруч з іншымі пытаннямі, у рашэнні проблем на аснове актуальных для абодвух бакоў каштоўнасцяў. У гэтым рэчишчы дэмакратызацыя Беларусі мае для ЭЗ вялікое значэнне, і яна будзе заставацца ў падтрымку дні партнёрства з Москвой.

— На пасяджэнні Камісіі ААН па правах чалавека і сустрэчы міністраў замежных спраў ЭЗ у Люксембургу прагучала жорсткая крытыка ў адрас «новага суседа» Эўразіі, якім год таму стала Беларусь. Якое ваша стаўленне да бурнай рэакцыі на гэта ў адрас ЭЗ з боку міністра замежных спраў Беларусі?

— Заклапочанасць Эўразіі сітуацыяй у Беларусі не з'яўляецца нечым новым. Наша занепакосенасць вынікае з аўктыўнага становішча

спраў у краіне і мае ў сваёй аснове агульныя эўрапейскія каштоўнасці дэмакратыі, правовай чалавека і вяршэнства закона. Мы будзем і надалей выказваць нашу заклапочанасць.

— Калі ЭЗ зьбіраецца адкрыць у Менску свае прадстаўніцтва і інфармацыйны цэнтар?

— Пытаныне пра адкрыцьцё прадстаўніцтва Дэлегацыі Эўрапейскай камісіі [у Менску] было вылучана ў якасці прыярытэтнага, і цяпер дэталі прапрацоўваюцца Эўрапейскай камісіяй. Пакуль я не могу называць дакладныя часавыя рамкі.

— Наколькі магчымая ў найбліжэйшы час Ваша сустрэча з афіцыйным прадстаўніком вышэйшага палітычнага кірауніцтва Беларусі?

— Пры цяперашніх абставінах я не пляную сустрэчы з палітычным кірауніцтвам Беларусі.

— Як вядома, ЭЗ распрацаваў новыя праграмы, у якіх прадугледжана і падтрымка развицьця грамадзянскай супольнасці, незалежных СМІ ў Беларусі. Мяркуеца, што праграмы начиначаюць працаваць з 2007 году. Аднак у Беларусі ў 2005—2006 г. могуць адбыцца важныя палітычныя кампаніі, пасыля якіх і дапамагаць им будзе каму. Щ

у лічваюць у Брусселі такую пэрспэктыву?

— Баюся, што тут мае месца пэўнае недастатковое разуменне. Эўразія вуже падтрымлівае беларускую грамадзянскую супольнасць. Новыя інструменты дапамогі зьявіліся ў 2007 г. і змогуць пашырыць выкарыстаныне таго дапамогі з боку ЭС. Аднак было бы няслушна сцвярджаць, што Эўразія пакуль не прайдуле актыўнасці ў гэтай сферы.

Я ў пойнай меры пайнфармаваны наkont прэзыдэнцкіх выбараў 2006. Нядайна я сустракаўся ў Вільні з лідерамі беларускай грамадзянской супольнасці, і мы абміркоўвалі маючыя адбыцца выбары. Важна ўсведамляць, што ЭЗ ня можа аказаць актыўную падтрымку якому-небудзь канкрэтнаму кандыдату ці палітычнай групоўцы. Мы можам спрыяць умацаванью грамадзянской супольнасці, а таксама забяспечыць ёй магчымасці для ператварэння ў больш дзеясную грамадзкую сілу.

Эўрапейскі Звяз можа і будзе працягваць аказваць падтрымку дэмакратычнаму працэсу. Сутнасць і мэта названага працэсу заключаюцца ў tym, каб беларускі народ абраў такога кірауніка, які быў бы рэальная падтрыманы і выбраны большасцю.

— Дзякую за адказы.

Раман Якаўлеўскі, міжнародны партал «Wider Europe», www.w-europe.org

www.nato.int

Доктар ХАЎЕР САЛЯНА (нар. у 1942 у Мадрыдзе). Ад 1977 да 1995 г. дэпутат парламэнту Гішпаніі ад сацыялістычнай партыі. Ад 1982 г. займаў шэраг пасадаў у гішпанскім урадзе, у тым ліку пасады міністра культуры, міністра адукацыі й науки, замежных спраў. У сънжні 1995 прызначаны Генэральным сакратаром НАТО. Кіраваў Альянсам у часе Косаўскага канфлікту. Ад 1999 — Генэральный сакратар ЭЗ, Вярхоўны прадстаўнік Эўразіі па замежнай палітыцы і бяспечы. Прафэсар у галіне фізікі цвёрдага цела.

Тайваньскае пытанье

Супяречнасці між камуністычным Кітаем ды ўрадам Тайбэю могуць перарабаць ў ядзерную вайну. Камэнтар Сержук Вінаградава.

мірнымі сродкамі, стаў перадумовай узнаўлення амэрыкано-кітайскіх дыпламатычных узаемаадносін і фактычна азначаў гатоўнасць Амэрыкі стаць гарантам бяспекі для Тайваню.

Аднак апошнім часам сітуацыя вакол высіпі выяўляе новыя тэндэнцыі. Некалькі фактараў спрыяло росту незалежніцкіх настроў сярод тайваньцаў. Тайвань, які дзяліцца ягоным эканамічным посыпехам, адносяць поруч з Ганконгам ды Паўднёвой Карояй да «азіяцкіх тыграў», у выпіку палітычных пераўтварэнняў пачатку дзеяністых зрабіўся паўнавартаснай дэмакратыяй з выбарным прэзыдэнтам, парламентам ды павагай да правовай асобы. У палітычнай эліце Тайваню ўсё больш вагі набіраюць мясцовыя выхадцы з поўдня высіпі, якія не звязаныя з кітайскай эміграцыяй і маюць тайваньскую сяродомасць.

Важным таксама падаецца адмоўны прыклад Ганконгу, які ў выпіку перадачы яго Вялікабрытаніі Кітаю страціў значную частку правоў на самакіраваньне. У выпіку ў тайваньскай унутрыпалаітычнай барацьбе перамагаюць прыхільнікі тайваньскай са-маідэнтыфікацыі і фармальнага абвяшчэння незалежнасці, на чале якіх стаіць цяперашні прэзыдэнт Чэн ды ягоная Дэмакратычная прагрэсіўная партыя. На мінулым тыдні Чэн атрымаў важную перамогу на выбарах у парламэнт краіны, які

мае зацвердзіць канстытуцыйную рэформу і прадугледзець магчымасць рэфэрэндума ў лёсавызначальных пытаньнях.

Рэакцыя Кітая на рост незалежніцкіх настроў на Тайвані пакуль што выяўляе низдольнасць камуністычнага рэжыму да гнуткай і прадуманай палітыкі. У Пэкіне традыцыйна спадзяюцца на застрашэнне і выкарыстаныне нацыяналістычнае гістэрыкі як прылады ціску на Тайвань. На працягу дзесяцігодзіз'яў адной з галоўных мэтаў кітайскага дыпломаты былі ізяліцыя Тайваню на міжнароднай арэне. Вынік гэтых высілкаў — фармальнае непрызнанье высіпі пераважнай большасцю краін сусвету. З другога боку, непрадстаўленасць Тайваню ў міжнародных арганізацыях ускладніла рэгіянальнае супрацоўніцтва ў гуманітарных праблемах. Так, падчас эпідэміі сымяротна небяспечнага вірусу вуглікі кітайскія ўлады бліжавалі супрацоўніцтва Тайваню з Сусветнай арганізацыяй аховы здароўя, што значна ўскладніла барацьбу з хваробай як на Тайвані, так і ў самім Кітai. А ў сакавіку бычага году Народны сход КНР зацвердзіў так званы «Антыспаратацкі закон», паводле якога Кітай пакідае за сабой права на вайсковы напад на Тайвань «дзеля захавання аздзінства краіны». Дэмагагічна і працагандысцкая сутнасць закону прайяўляецца ўжо ў яго назыве, таму што насамрэч Тайвань ніколі не кантролюе ўрадам КНР і таму наўрадці можа разглядацца як сэпаратацкія праўнікі. І без таго напружаная сітуацыя ўскладніла таксама жаданнем Францыі і Нямеччыны адміністрыя эмбарга на гандаль зброяй з камуністычным Кітаем, што без сумнёву паспрыяла б перамозе агрэсіўнае парадыгмы ў кітайскай палітыцы.

Насамрэч Кітай і Тайвань найперш заці-

каўлены ў мірным сусіданстві і эканамічным супрацоўніцтве. Так, Тайвань — галоўны эканамічны партнэр Кітаю з агульнай сумай інвестыцый на кантынэнце каля 100 мільярдаў даляраў. Аднак жа жаданне бакоў захаваць свае твары ды настаяць на сваім бачаны ў сітуацыі можа разгарнуць сіпраль напружанасці, якія ўрэшце насуперак інтэрэсам кожнага з бакоў можа прывесці да вайсковага канфлікту з умішаньнем Амэрыкі, а ў найгоршым выпадку — да абмену ядзернымі ўдарамі паміж Кітаем ды Злучанымі Штатамі.

У гэтай сітуацыі як ніколі важней з'яўляецца прынцыповая і салідарная пазыцыя заходніх супольнасці. Па-першае, краіны Эўразіі вымясці ад аднабаковага зяніцца эмбарга на гандаль зброяй з Кітаем, якія б камэрцыйныя перавагі гэтага імі ні абязадзала. Па-другое, урады Злучаных Штатаў ды краін Эўразіі вымясці недвухсансоўна пацвердзіць сваю апазыцыю да ўсялякіх спробаў гвалтоўнага вырашэння тайваньскага пытання. Важным падаюцца гарантіі абароны дэмакратычнай арангага наўрадці Тайваню ў выпадку нападу з боку Кітая. Па-трэцяе, урад Тайваню вымясці аднабаковых спробаў зьмены статус-кво. Фармальнае абвялічэнне незалежнасці Тайваню вымясці быць прывязана да падпісання дамовы з Кітаем. І, самае галоўнае, урад Кітаю вымясці адмовіцца ад палітыкі застрапэння і празвіць больш гнуткасці на магчымых перамовах з Тайванем. Ці будзе сітуацыя вырашана на карысць міру і дэмакратыі, будзе шмат у чым залежаць ад скаардынаванага дыпломатычнага працы Амэрыкі і Эўропы. Гэта якраз той выпадак, калі паўночна-атлянтычнае партнёрства — лёсавызначальны і адзін магчымы адказ на выклік часу.

Перамога над дзядухай

Працяг. Пачатак у нумарах 6, 9, 12—14, 16.

Нішто так не адрознівала эўрапейскія арміі ад савецкай, як адсутнасць дзедаўшчыны. Беларускаму войску на вынішчэнне «дзядухі» спартрэбілася 10 гадоў! Я ў часе службы захапіў акурат той момант, калі з ініцыятывы простых салдат праблему дзедаўшчыны ў маёй часыці эфектыўна вырашылі. Карысны вопыт для іншых. Піша Сямён Печанко.

Пішучы пра войска, немагчыма абмінуць такую тэму, як дзедаўшчына. І неістотна, маеш ты сам гэткі сумны вопыт ці грунтуючы на чужым. Мне тэма цікавая ўжо таму, што ў часе службы я захапіў акурат той момант, калі з ініцыятывы простых салдат праблему дзедаўшчыны вельмі эфектыўна вырашылі. Карысны вопыт для тых часыцей, дзе пытаныне ўсё яшчэ актуальнае. Нестатутная адносіны ў войску — дзедаўшчына — нарадзіліся, існавалі, напэўна, ад часу ўтварэння самога войска і зьяўлення вайсковага статуту. Абумоўлена гэта няпрастымі і спэцыфічнымі ўмовамі службы, у якіх маладым людзям даводзіцца суіснаваць даволі працяглы час.

Савецкая спадчына

У розныя часы дзедаўшчына мела свае адметнасці. Напрыклад, у савецкім войску насыла выразную нацыянальную афарбоўку — у жыцці вайсковуцай дамінавалі прадстаўнікі пэўнай нацыянальнасці, якія ў той ці іншай часыці складалі большасць. Так, у маёй часыці, як сведчыць старажылы, за савецкім часам рэй вялі прадстаўнікі Каўказу, што не давалі спакою нешматлікім славянам. Найгорш прыходзілася прадстаўнікам Азіі, асабліва цярпелі казахі. І ціпер яшчэ можна там убачыць сьпісаныя па-грузінску съены аўтамабільных боксаў.

Бацька, які служыў у РССР, казаў, што ў іх панавалі расейцы. Усіх «ніярускіх» называлі «чуркамі», а беларусаў і украінцаў паблажліва ўважалі за малодых братоў. Звычайна з «ніярускіх» зъдзекавалі за тое, што яны не валодалі элемэнтарнымі рэчамі — на ўмелі карыстацца прыборальняй, нехта доўга прызычайваўся да звычайнага ложка. Ня кожучы ўжо пра тое, што шмат хто ледзьве валодаў расейскай мовай. Чачэнцы выклікалі нездаволенасць сваім вальналюбствам і неожиданьнем падпраадкоўвацца.

Новыя матывы

Са змененінем саветаў дзедаўшчына нікуды не падзелася. Яна змянілася, адаптавалася да новых умоў. Нацыянальны чынік саступш месца новым матывам для зъдзеку — цяпер у войску цікуюць слабейшых, непадобных да астатніх. Недалюбіваюць тут «гадзінікай». Апошня мала што «вумныя», дык яшчэ й служаць на паўгоду менш. А таму іх трэба мунітраўца экстэрнам, каб наройні з астатнімі адчуці паўноту вайсковай

службы. На мой погляд, прычына трываласці нестатутных адносін у завялікім тэрміне службы: на ведаючы, што рабіць, «бываўшыя» пачынаюць шуканць сабе занятак.

У большасці выпадкаў салдаты ведаючы ўсе праівы нестатутных адносін у першы паўгоду службы з боку дэмбеляў. Існуе свая герархія: тыя, каму застаецца служыць апошня паўгоду, зь ліку ногата папаўненых выбирайць сабе «духаў», якія мусіць выконваць усе патрабаваныні «дзядоў» — прыбраць тэрыторыю, замацаваную за «старым», выкананць даручэнне камандзіра, адрасаванае яму ж, знайсці цыгарэту ці нейкі харч. Акрамя таго, «малады» ўесь час мусіць тримаць у галаве, колькі «яго» «дзеду» засталося да сьветлага дня, каб па першым патрабаванні паведаміць з радасным выразам твару туго навіну. І чым бліжэйшы той дэн, тым больш натуральны робіцца радацьця на твары «салагі». Такім чынам, малады салдат цягам першага паўгодзідзя для «старых» быццам ніхто і не належыць сам сабе.

Наступныя паўгоду ён ужо вальнейшы, яму выпадае гонар тлумачыць новым ахярам, хто ёсьць хто ў войску, даводзіць ім «загады і пажаданні» старэйшых. Гэта, аднак, не вызваліяе яго ад фізычнай працы, хіба што ўпятайкі ён можа «азадчыць» катосыці з маладэйшых, хто, напалоханы першымі вайсковымі выпрабаваннямі, готовы выкананць любыя загад, ад каго б ён ні зходзіў.

Трэцяе, апошняе паўгодзідзе азначае на толькі тое, што хутка ўжо дамоў, але і магчымасць адчуць сябе чымосьці гаспадаром, пазыдзекавацца зь незнаёмага дагэтуль маладога чалавека — бо таксама некалі быў «духам» і трываў зъдзекі, таму мусіць быць «справядлівасць». Гэта галоўная матывація да такіх паводзінаў — мы праз гэта прыйдзі, мусіць і наступныя прызвы пакаштаваць «сапраўднага» вайсковага жыцця, перажыць тое самае, каб пасля атрыманы вопыт замацаваць на іншых. І так, здавалася б, да бясконцасці.

Ідэалёгія зъдзеку

Тыя, хто лічаць нестатутныя адносіны нармальнімі, маюць-такі сумленыне, яно змушае іх шуканць нейкага прадусівага аргументавання сваім паводзінам у дачыненьні да маладога папаўнення. Мне даводзілася размаўляць з адным такім «ідэолягам», які сцівярджаў, што ў войску, асабліва ў вялікіх часыцях, немагчыма цалкам кантроліраваць салдат агулам. А таму такія спэ-

У беларускай арміі ўсё менш савецкага.

цыфічныя ўзаемаадносіны і маюць пасецца для падтрымання неабходнага статус-кво.

Нематываваная жорсткасць апраўдаўца неабходнасцю загартаўца маладых салдат. Але перадусім цкаваныне мае на мэце прывучыць моладыя слухацца старэйшых бязь лішніх разваг, бо войска — не пясочніца. Пры гэтым даводзіцца перавагі жыцця ў войску **«на дзядусе»**, а не **«на статуце»** (тое, што напоўніць адчуваюць на сабе салдаты ў часе каранінцы).

Рытуалы і тэрміналёгія

Жыцьцё салдата ў войску ад першага дня супрадавацца пастаяннымі зъменамі: зъмнянецца яго статус і адпаведна становішча ў герархіі. Усе гэтыя зъмены і пераходы адбываюцца ў адпаведнасці з адмысловымі рытуаламі, так званымі **«пераводамі»**. Пры гэтым маецца адпаведная тэрміналёгія. Па першым часе маладога салдата называюць **«пахам»**, пасля **«сывістком»**, ўжо потым ён стане **«духам»**. Другое паўгодзідзе ён ужо **«лон»** (абрэвітура, якая ўтрымлівае нецензурны выраз і распышроўваецца прыкладна так: «салдат, які любіць вялікія нагружкі»). **«Гадзінікай»** яшчэ завуць **«вечнымі сланамі»**. Пачатак трэцяга пэрыяду **«старыць»** вайсковуцай — ён робіцца **«дзедам»**, а загад аб зваленні прыносіць дуўгачаканы статус дэмбеля.

«Пераводы» супрадавацца для салдатаў выпрабаваннямі, якія ў розных часыцях свае. У спэцвойсковых практикуецца экзекуцыя, калі «щасціліўчыка» б'юць па азадку. І калі **«дзеда»** сівенціць ніткамі, а ён у адпаведнасці з традыцыйнай рэвурдным голасам, то **«духаў»** частуюць папругаю або нават драўляным табурэтам. У некаторых часыцях ад бідзіцца можна адкупіцца, заплаціўши свайму **«дзеду»** пэўную суму. Непакорных чакаюць зъдзекі на працягу астатній службы, самая брудная і цяжкая праца. Таму шмат хто лічаць за лепшае адкупіцца і такім чынам забяспечыць сабе адносна спакойнае існаваньне да наступнага пераводу. Апошнім часам

ват зразумее ваш «неразумны» ў таіх варунках супраць.

Выйсьце ёсьць у тым, каб заручыцца падтрымкай катосыці неабыякавага з вашага ж прызыву, а калі пашчасыць, то тý некалькіх чалавек. Разам вам будзе лягчэй трывалі выпады з боку ваших «катаў». У маёй часыці ўвогуле ўесь склад вучэбкі ная стала **«пераводзіцца»**, адмовіўшыся таксама і ад абрэзлівых мінушак, перастаўшы на іх рэагаваць. Сяржанты навучылі нас, як ставіцца да старэйшых, калі тыя будуть спрабаваць нас **«выхоўваць»**, папярэдзіўшы, што ад нас саміх залежыць, дамо мы сябе падпраадкаўцаць ці не. Асабліва акцэнтавалі ўвагу на зладжанасці нашых дзеянін: трymацца адзін аднаго, не пакідаць нікога сам-насам з крыўдзіцелямі. Адначасова такая ініцыятыва **«зь нізой»** не засталася па-за ўвагай камандавання часыці — быў наладжаны пыльні контроль за салдаткамі ўзаемаадносінамі (у тым ліку абавязковы цялесны агляд у лазні), любая нестатутная выпадкі падрабязна разглядалася.

За ўсю мою службу не было ніводнага здарэння, якое прывяло б да арышту катосыці з салдат. Невялікія сутыкі ўсё ж былі, але не настолькі сур'ёзныя, каб прывесці да жорсткага пакарання. Адзначыўся хіба вайсковец нашай часыці, які праходзіў навучаньне ў Печах. Падчас нязначнага канфлікту, у якім сам быў зачыншчыкам, ён зълётку ўдарыў свайго апанэнта. Але гэтага было дастаткова, каб вайсковы суд адмераў яму год службы ў дысцыплінарны часыці.

Важкі аргумент, каб задумацца тым, хто адносіца да саслужбоўцаў, як да пакорлівага быдла. Астатні час мы рэгулярна заслухаўвали на шматлікіх пастраеннях прысуды ваенага суду ў дачыненьні да вайсковуцай зь іншых часыцей: за зъбіццё маладых таварышаў, за вымаганніе грошай, прымусовыя дзеяніні, якія ня мелі нічога супольнага з патрабаваннямі вайсковага статуту. Пакаранні большым сур'ёзныя — ад аднаго да восьмі гадоў пазбаўленняволі.

Усё залежыць ад вашай волі

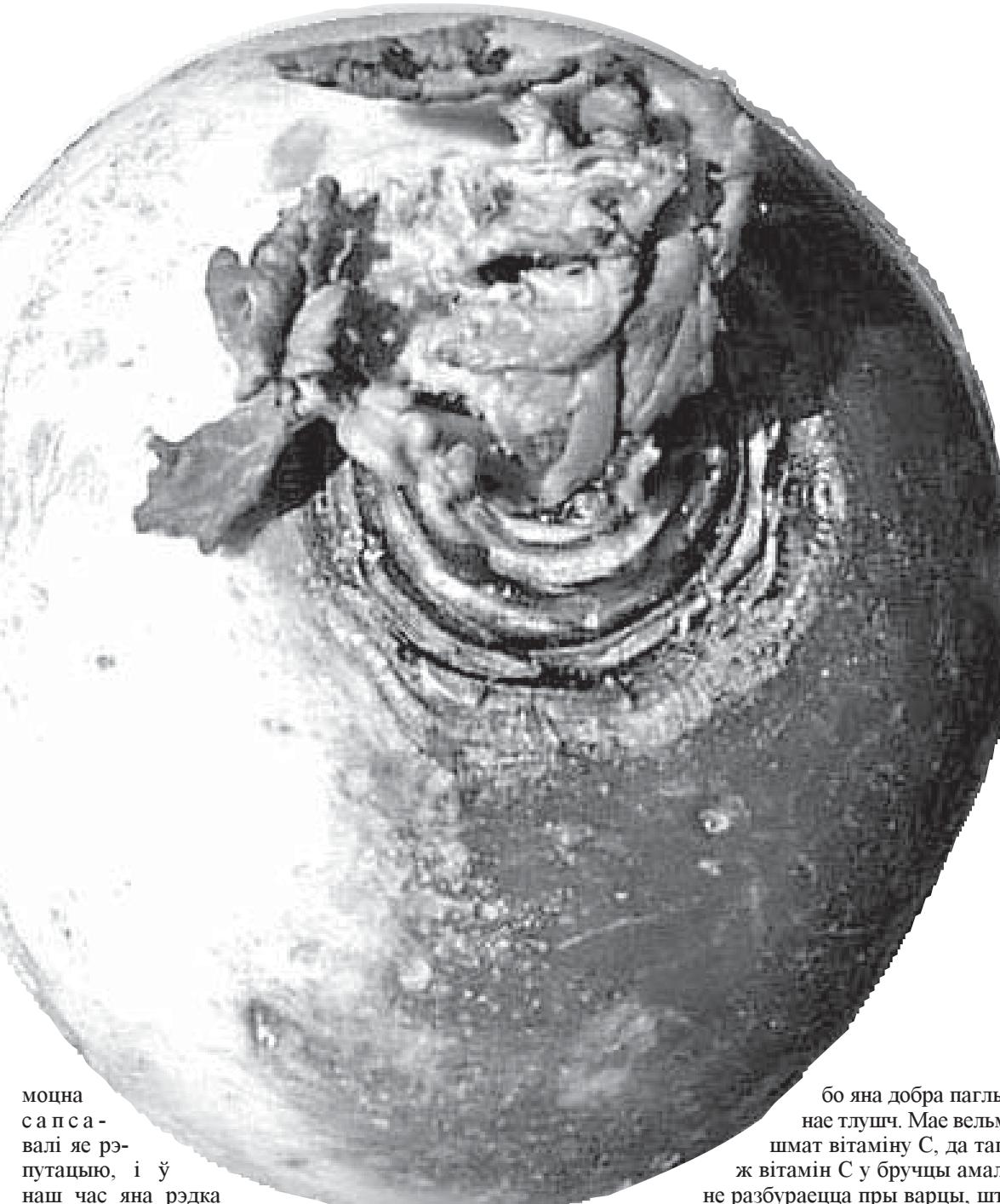
Як бачым, усё залежыць ад уласнай волі салдат, а таксама стаўлення на проблемы камандзіраў. Праблема не такая ўжо невыправальная — было бы жаданне. Нехта заўважыць, што ўсё на так проста. Магчыма, мне і праўда пашчасыціла: сярод маіх сяржантаў амаль усе былі з вышэйшай адукацыяй, а таякія людзі не дазволіць зъдзекавацца ні з сябе, ні тым больш з катосыці. У вялікай ступені ад іх уласнай волі ў часыці сярод салдат адбываўся перамены да лепшага, да больш чалавечых адносін. Але варта ўсё ж паспрабаваць і пачаць з сябе: не выконваць бязглузых загадаў, не даваць у крыўду сваіх сяброў, не адварочвацца з абыякавым выглядам ад чужой бяды. І тады ў цяжкую хвіліну можаце разлічваць на дапамогу. Ваша асабістая пазыцыя змусіць задумацца і камандзіраў, якім проста не стае часу на такія **«дробязі»**. А **«дзяды»** мусіць памятаць, што іх чакае сапраўдная спрадядзівасць, а не тая, якую яны самі себе прыдумалі і абраўтавалі. Тым больш што часыць за ўсё іх **«заступнікі»** застаюцца ў баку і выходдзяць з вады сухім, узвальваючы ўесь цяжар пакарання на непасрэдных выкананцаў.

Працяг будзе.

Бабуля-бручка

На смак гэтага звыклага коліс караняплода беларусы сёньня амаль забыліся. Ды я толькі беларусы. Як жартуе вядомы знаўца кулінары Рыгор Дубовіц, «самае цяжкае ў працэсе папярэдний апрацоўкі бручкі — знайсці яе або вырасціць». Таму, калі вы не аматар корпаца ва ўласным гародзе, пра бручку зможаце толькі прачытаць.

Бручка падобная да свяячкі-рэпы, яе жоўтыя або жоўта-бліскія караняплоды ад рэзыніваючы адрозніваючы ад рэпы канцэнтрычнымі зубчастымі «шрамамі» вакол сцяблі. Своеасаблівы смак і пах бручкі (лепш выяўлены ў старых караняплодаў) абумоўлены этэрнымі алеямі. Славяне і іх продкі вырошчваюць яе дзіве тысячы гадоў. Бручку ведалі балты, вікінгі. Брытанцы даведаліся толькі ў канцы XVIII ст. ад шведаў, і таму па-ангельску гэты караняплод дагэтуль называюць «swede» — «шведка». Адноса танная і даступная, а таксама адзін з самых трывалых пры заходуўанні караняплодаў, бручка была важным прадуктам харчавання ў дзіве сусветных вайны. Але гэта даступнасць, асачыцця з вайной і жабрацтвам

моцна
с а п с а -
валі яе рэ-
путацію, і ў
наш час яна рэдка
ўжываецца ў ежу па ўсім
съвеце. Яскравы прыклад спажы-
вецкай няўдзячнасці. Можа,
калі гадоў прац дваццаць у нас
акрэсліца сярэдня кляса і ёй
спатрэбіцца адмысловыя крамы
здаровай ежы, то прыгадаюць і
бабулю-бручку. Но яна грэбавалі
ж ёй калісьці і з шляхецкім ста-
лом. Але пакуль што не да яе.

З сырой бручкі можна гатаўца-
салаты — найлепей з хрэнам,
цибуляй і зяленівам, — запраў-

леныя съмятанай або маянезам; з
варанай — супы (малочныя і
мясныя), другія стравы (бручка,
фаршираваная тварогам, бручка
ў съмятане, шорэ з бручкі). Мож-
на гатаўца тъя самыя стравы,
што і з морквы; у яўрэйскай
кухні зе яе гатаўва салодкую
страву, падобную да цымесу.

Дыётычныя якасці бручкі
асабліва прыдатныя пры цукро-
вым дыябэце і празмернай вазе,

бо яна добра паглы-
нае тлушчу. Мае вельмі
шмат вітаміну С, да таго
ж вітамін С у бручцы амаль
не разбураеца пры варцы, што
робіць яе вельмі каштоўнай узім-
ку. Раней гэтая асаблівасць
бручкі была добра вядомая ў Бе-
ларусі, дзе зе ўзімку гатаўвалі
грыжанку. Назва гэтай трады-
цыйнай беларускай і літоўскай
стравы паходзіць ад літоўскага
«grīžtis» — «бручка». Яшчэ
адзін доказ нашага шматвякова-
га сымбіёзу з літоўцамі, як,
зрэшты, і нашай сусветнай сёнь-
няшній русіфікацыі, бо хто ця-
пер памятае ту ю грыжанку?

Мясная грыжанка з Пахлебкіна

1,5 л вады, дзве-тры бручкі, дзве буйныя бульбіны (ці 3/4 шклянкі гатовага пюре), адна морква, адна-дзве цыбуліны, 50 г сала, 100 г вяндліны, 0,5 чайнай лыжкі карыяндру, сталовая лыжка крапу. У кілячку падсоленую ваду засыпаць дробна нарэзаную цыбулю і іншую гародніну, нарэзаную кубікамі, зъёгткі абсмажаныя кавалачкі вяндліны і паставіць у духоўку на 30—45 хвілін.

Фаршираваная бручка

Пяць-восем бручак, дзве-тры лыжкі масла, тры-чатыры чайнай лыжкі цукру, адна лыжка муки, тры-чатыры лыжкі съмятаны, трохі солі і кветак мускату.

Абабраныя караняплоды бручкі адварыць, пакуль ня зробіцца мяккімі, разрэзаць напалам, выдзеўбіці сярэдзіну, пакідаючы слой у палец таўшчынай; вынятую масу расыцерці, перамішаць з лыжкай масла, растопленага з мукою, разбавіць некалькімі лыжкамі съмятаны. Калі бручка не салодкая, дабавіць трохі цукру, кветак мускату, перамішаць і начыніць гэтым бручку. Нацерці бляху і вялікую кастрюлю маслам, палажыць туды бручку і паставіць у духоўку, дзе трымачаць, пакуль не загусыне і не залячэцца зъверху пакладзеная маса; затым выкласыці на блюда. Растаніць лыжку масла, расыцерці яго на агні з мукою, дабавіць пару лыжак съмятаны, уліць трохі вады, у якой адварвалася бручка; атрыманую сумесь моцна нагрэці і ablіць ёю бручку перад падачай на стол.

Насамрэч за загадкавай называй хаваецца звычайны суп з бручкі. Найчасцей грыжанка забельвалася малаком — такая гатаўвалася пераважна ўзімку. Часта дзеля «путранасці» (мучністасці) у яе дабаўлялася бульба. Як правіла, у адрозненінне ад аналягічных страв з морквы, гарбузоў і г.д., бручка ў грыжанцы не расыціравалася ў пюре, а заставалася нарэзанай кубікамі. У асобных выпадках магла гатаўвацца і з мясам, а не з малаком. Калі ўдасца недзе знайсці заслужаны гістарычны караняплод, чаму б не паспытаць стравы забытых продкаў? Адно што не забудзьцяся пра дзвіюх-троххвіліннае бляншыраванье ў кіпні — выдаліць непатрэбную горыч.

Алесь Белы

АБ УСІМ ПАТРОХУ

Лекцыі пра сатанізм у папскім універсітэце

Хуткае павелічэнне сатанінскіх сектаў у съвеце, распаўсюджванье інфармацыі, што пропагандуе іх, прымусіла Ватыкан распачаць падрыхтоўку экзарцыстаў.

Летасць у Італіі чальцы рок-гурту «З'яўры д'ябла» забілі 19-гадовую лідэрку гурту ды 16-гадовага хлопца. Нябожчыкі былі прынесены ў ахвяру князю цемры падчас сатанінскага абраду, які вызначаеца гвалтам, сэксам і наркотыкамі. Паводле непацьверджаных даных, калі мільёна маладых італьянцаў мелі нейкія стасункі з сатанізмам — на Апенінах дзейнічае пад тысячу сатанінскіх сектаў. Попасць імкліва распаўсюджваеца па Эўропе.

Таму Ватыкан вырашыў ахвясыць вайну сатане і яго прыхільнікам. Гэта адзін з апошніх напрамкаў дзейнасці касцёлу, што вызначыў нябожчыкі папа Ян Павал II. У лютым распачаліся двухмесячныя курсы (кошт — 188 ёўра), што вучаць ксяндзоў, як змагацца з культам сатаны. Сучасным экзарцыстамі сталі тэолягі, псыхолагі і антраполагі. Навучаныя адбываюцца ў папскім універсітэце «Рэджына Апасталёр».

Акрамя экзарцызму, навучэнцы разглядалі псыхалёгію сатанізму, сродкі і ўмовы яго пашырэння, працы айцоў касцёлу пра сатану. Ксяндзы на гэткіх «курсах павышэння кваліфікацыі» наўчыліся да-

памагаць ахвярам сатанізму — чальцам сектаў ды іх бацькам.

У 1999 г. мэтадалёгія экзарцызму, нязменная з 1614 г., была пераглядана. Цяпер напачатку экзарцыст адпраўляе ўступную малітву ці чытае выбраныя псалмы, Новы Запавет, прамаўляе Сымбаль Веры. Потым прыходзіць чарга загаду злому духу адпусціць апантаную асобу. Паводзіны апантанага могуць нагадваць сцэну з фільму жахаў. Экзарцыст, прамаўляючы галоўныя словаў «З крыжа Пансага», кладзе канец эпітрахілі на шыю апантанай асобы, а правую руку — на яе галаву. «Пачынаецца ўсё з цікавасці да музыки

гэві-метал, потым надыходзіць чарга Інтэрнэту (сатанізм распаўсюджваеца праз адпаведныя сайты), і гэткі шлях з часам даводзіць да могілак», — тлумачыць выкладчык універсітэту «Рэджына Апасталёр» Карла Клімачі. На яго думку, культ сатана перашкаджае рэлігіі й культуры, бо сатанізм вядзе да іншых грахоў — парнаграфіі, сада-мазахізму і іншых сексуальных вычварэнстваў, якія дапускаюцца падчас рytуалаў у гонар князя цемры.

На Беларусі цяпер працуе толькі два каталіцкія экзарцысты — у Горадні й Росі. Ёсьць некалькі праваслаўных съвтароў, што таксама выганяюць злых духаў. Відаць, пакуль наша грамадзтва не зважае на пашырэнне дзяцей цемры сярод младзі, і змагаюцца зь імі ў нас зблішчага толькі міліцыянты ды псыхолягі.

Падрыхтаваў Руслан Равікя

Школы-маякі

У некоторых школах пэдкалекты ў рыхтаваў нават асобны канцэрт — застольны. Так было, прынамсі, да вядомага презыдэнцкага дэкрэту. У тым, чаму так цяпер шалеюць правяральшчыкі, нехта бачыць і забарону расслабіцца пасля інспекцыі за чужы кошт. Аб проблемах сучаснай школы піша Аляксандар Бахан.

АНДРЭЙ ЛЯНКЕВІЧ

У кожным раёне ёсьць паспяховая гаспадарка, куды раённае начальства любіць вазіць рознага кшталту гасцей. Гэта можа быць моцны калгас, маслазавод, а бывае, што візітоўкай раёну робіцца школа.

Прыцягальнімі для рознага кшталту візіту ў школы робіцца з розных прычын: гэта могуць быць новыя сучасныя школы, установы з моцным пэдагагічным складам і таленавітамі вучнямі. Яны могуць быць да ўсяго зручна размешчаныя — недалёка ад цэнтра, калі не ў самім цэнтры. То чаму б і не праводзіць менавіта тут адкрытыя заняткі, сэмінары па сацыяльным упрадакаванын і плянавыя праверкі.

Для таго каб рэгулярна прымаць гасцей, трэба ўвесць час падтрымліваць адпаведны параднаму статусу выгляд: школа мусіць зіхацець, дзеци — дэмансстрацеь веды. Як і іхня настаўнікі. На знадворны выгляд будынку і іх унутране аздабленыне выдзяляюцца сродкі з раёну.

Усе работы па гэтым аздабленыні, як правіла, самі настаўнікі і выконваюць. Даводзіцца ім асвойваць у дадатак да асноўнай пэдагагічнай прафесіі яшчэ і будаўнічу. На гэта амаль нікто не зважае — звыклі ўжо паслухмяна выконваць, што ні загадаюць зьверху, дый контракт трymае, якім палоханоць усіх «нахабных і съмелых». Толькі вось крыйдна бывае, калі даводзіцца да позынай восені штодня амаль да ночы (а трэба ж яшчэ і з гаспа-

даркай хатнай управіца пасля працы) фарбаваць сцены і падлогу, рыхтаваць дакумэнты ды справа здачы — і ўсё дзеля даго, каб чыноўніца з вобласці, зь цяжкасцю стрымліваючы пазаханье, за якія паўгадзіны абавегла школу, не затрымашыся нават на адмыслова падрыхтаваную канцэртную праграму. І яе не хвалюе, што ў часе падрыхтоўкі шмат хто з дзяцей траціў прытомнасць ад моцнага паху фарбы, бо восеніню памяшканье ня надта і праветрыш, што тых самых дзяцей почасту адрывалі ад заняткай дзеля падрыхтоўкі канцэрту. Гэта, як кажуць, непазбежная выдаткі.

Пра справа здачы асобная гісторыя. Ёй у сучаснай беларускай школе падначалена ўсё: на кожнага свайго вучня клясны кіраунік ад пачатку году афармляе так званы маршрутны ліст. І гэта толькі адзін з прыкладаў, а колькі яшчэ розных паперак даводзіцца пісаць у працэсе навучання, улічваючы паставяныя змены і новаўядзеныні, адным настаўнікам толькі і вядома. І зразумела, што ва ўзорных школах за справа здачы сочачь вельмі пільна.

Кантроль за школаю ўзмациняецца з году ў год, а начальства і правяральшчыкі ўсіх узроўняў робіцца ўсё больш нахабныя. Пэрсаналу школы нельга адсыціся са свайго працоўнага месца ў працоўны час, і крый божа, калі вас нехта з начальства за гэтым засыпее — будзе шмат крыйку і паг-

роз. Увогуле, чыноўнікі паводзяць сябе па-хамску: могуць накрычаць, абразіць у прысутнасці калег і вучняў, у размове яны ўсё часцей на «ты». Нават калі перад імі жанчына. Вядома, ня кожны начальнік паводзіцца ѿтоль, але гэтая звычка сярод іх пашыраецца.

Каб неяк залагодзіць нейкую сур'ёзную праверку, настаўнікі разыходзяцца ва ўсе застаўкі — фарбуюць, мыюць, пішуць, рэплююць канцэрты, а некаторыя з дырэктараў нават маюць «ценявыя бюджеты», каб пасля асноўнага мерапрыемства зладзіць неафіцыйнае. У некоторых школах пэдкалекты ў рыхтаваў нават асобны канцэрт — застольны. Так было, прынамсі, да вядомага презыдэнцкага дэкрэту. У тым, чаму так цяпер шалеюць правяральшчыкі, нехта бачыць і забарону расслабіцца пасля інспекцыі за чужы кошт.

Часам раённых рэсурсаў бывае недастатковая, і на адміністрацыю школы кладзецца клопат пошуку спонсараў, паслугі якіх не заўсёды альтруістычныя. Калі ў горадзе гэта неяк абыходзіцца, то ў вёсцы, дзе дапамогу, як правіла, аказвае мясцовая гаспадарка, трэба адрабіць на сэзонных работах — перабраць бульбачку вясной, увесень выкапаць... Навучальному працесу гэта, натуральна, не на карысць, але што паробіш. Нейкі час вясковыя школы спрабавалі зарабляць на ўласных патрабоў неабходныя сродкі, але проблемы зь недасканалай бухгалтерый гэтыя спро-

бы пахавалі.

Шмат часу адбіраюць і розныя агульнаадзяржаўныя мерапрыемствы з выразным ідэалагічным адценнем. Ізноў дзеци трацяць час на канцэрты і імпрэзы. І настаўнікі мусяць падпрацкоўвацца, бо з раёну ціснучы. Навучанье, дзеля якога, уласна, і існуюць школы, робіцца як бы неабавязковым і факультатыўным. Частыя змены ў праграмах (у рамках рэформы), падручніках не дадаюць ахвоты дзецям вучыцца. Іх больш цікавіць навінкі мабільной сувязі, і гэтая забаўка апанавала нават вясковыя школы, ня кажучы ўжо пра гарадзкія. А пашырэнне шматлікіх зборнікаў дыктантай і сачыненняў адбівае і без таго слабае жаданье чытаць нармальную літаратуру.

Расчараванасць і апатыя сярод настаўнікаў — натуральная рэакцыя на існы стан рэчаў. І прайду, як тут не разгубіцца, калі кіраунік дзяржавы, ініцыятар апошніх школьнай рэформы, са скрухай і настальгіяй прыгадвае савецкую школьнью систэму навучанья, «дзяякуючы якой у космас паліцелі», і аўтойле пра неабходнасць вяртання да былых каштоўнасцяў.

Школы-маякі — гэта своеасаблівы тэст на трываласць і ляйльнасць, лябараторыя для абкаткі ідэй, што нараджаюцца ў галоўах нашых кіраунікоў. Застаецца спадзявацца, што яны ў хуткім часе зьнікнуть разам з генэраторамі гэтых самых ідэй і ў школах будуть праста вучыцца.

Мэтамарфозы постсавецкай адукацыі

У якасці доказаў высокага ўзроўню адукацыі называліся нашы ракеты. І тою ж парою жанчыны душыліся ў чэргах па аўстрыйскія боты, стаялі ў чарзе ў паліклініках. І дзякую богу, што ўзворэнь адукацыі ў нашых суседзяў ня вырас. Чаму я так кажу? А вось чытайце.

Паказчыкі ў сферы адукацыі, якія абапіраюцца адно на таленавітых самародкі, і аналагічныя паказчыкі ў культуры разгортаюць перад гэтым грамадзтвам самыя несуцішальныя перспектывы. Талентаў, як вядома, шмат не бывае. Тым часам высакаклясныя спэцыялісты патрэбны ў вялікай колькасці і ва ўсіх галінах. То, што шараговаму чалавеку не дала прырода, пакліканы з бойны аргумент савецкай прапаганды: у якасці аргументаў высокага ўзроўню адукацыі называ-

ют сувязі з тым даводзіцца на зіраць, як заходнія студэнты, реалізууючы свае грамадзянскія права, звяртаюцца да ўладаў сваіх краін з патрабаваннем павышэння якасці адукацыі. Звароты гэтыя часцяком выліваюцца ў масавыя дэманды.

Крытэр ацэнкі ўзроўню адукацыі шчыльна звязаны з практичнымі вынікамі эканамічнай дзеянасці. Ва ўсіх на памяці заўсёды аргумент савецкай пропаганды: у якасці аргументаў высокага ўзроўню адукацыі называ-

юцца, колькі разоў нашы ракеты могуць зьнішчыць Захад. І тою ж парою савецкія жанчыны душыліся ў чэргах па аўстрыйскія боты, хапаючы адну адну за власныя, у паліклініках, дзе ўсталёвалі японскую апаратуру, савецкая грамадзянне гадамі стаялі ў чарзе, каб праўсыці абследаванье.

Пару гадоў таму ўвесць съвет перажываў за лёс сіямскіх блізнят, якім была зроблена аперація па разъяднанні. Заўважым, што аперація праходзіла ў краіне зь на ю самым высокім узроўнем адукацыі і не ў сталічным горадзе. Экстрапалюючы гэту сътуацию на Беларусь, задамося пытаньнем: ці магчыма б было правесыці такую аперацію ў нашай правінцы?

Тое самае і ў мілітарнай сферы. Ня так даўно па ТБ паказалі

двух генэралаў — расейскага ѹ амэрыканскага, якія апавядалі пра другую чачэнскую ды ірацкую войны. Першы зь іх меў савецкую («найлепшую ў съвеце») вясенню адукацыю, другі закончыў акаадэмію ў Вэст-Пойнт і вясенны факультэт Гарварду. Першага было папросту цяжка слухаць, другі ўразіў сваёй эрудыцыяй і прафесійным падыходам да справы.

Таксама хацелася б згадаць мастацтва. Прэм'ер-міністар Японіі Каідзумі падчас сустрэчы «вялікай восьмёркі», знаходзячыся ў гуморы, съпіваў калегам фрагменты з опэры Вэрдзі і пасэцкую разважаў на тему фартэпіянных канцэртаў Чайкоўскага. Такія пасажы прэм'ера — відавочная прымета высокага ўзроўню адукацыі ў краіне, якую ён рэпрэзэнтуе.

Сучасная гісторыя, аднак, ведае і парадоксы, калі дзяякуючы ненайлепшаму ў съвеце ўзроўню адукацыі ў адной краіне з'явілася бліскучая перспектыва развицця краіны-суседкі. Хтосыці ў нейкай лябараторы чагосьці не дасыпаў, ня так замяшаш, і ў выніку ўкраінскі палітык В.Юшчанка застаўся жывым і заняў прэзыдэнцкае крэсле.

**Уладзімер Амосаў,
Полацак**

Хутка вълупіцца цмок

ЕВА ВЕЖНАВЕЦ

прачытаўшы першыя ж літаратуры, пачынай разам са мною думаць аб радасці ў літасці. Гэтая арка і ёсьць тым блакітным выйсцем. Пакажы сваё сэрца і атрымаеш свабоду ад corpus delicti.

А сёмай чышчу зубы і слухаю дыялёт па суседзкім радыё.

Карэспандэнтка (з той самай лісцілівасцю, зь якой белрадыё ходзіць у любімі народ): — Вы будзеце дамы, адраджаеце вёску... Вам, напэўна ж, гэта вельмі падабаецца? (Ну напэўна ж, каравічча ты!)

Сельскі будаўнік: — Я сам атсюда родам. Нравіща, канешна. Карэспандэнтка: — І за колькі дом можаце паставіць?

Сельскі будаўнік: — За пару нядзель, еслі мацерыялы будуць падвозіць воўрамя... (А будоўлька ідзе ўжо паўгоду — матэрыйла ў падвозіць. А вы п'яце на сонейку і робіце дзяяці таттэйшым даяркам.)

Карэспандэнтка: — Харошыя домікі будзеце? (Сама на бачыши, дурніца?)

Будаўнік: — Як для сельскіх жыхароў — дык харошыя.

Карэспандэнтка: — Ды яшчэ бясплатны!

Будаўнік: — Ну.

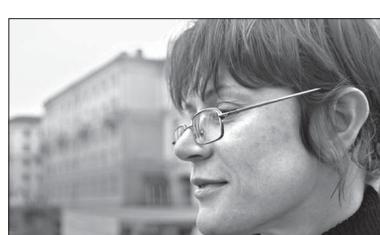
Дыктар (яловым голасам на тле нейкага тэхнікатачнага выщыція і буханьня): «Праграма «Адраджэнне вёскі!»

Каб вы задушыліся. Я, між іншага, з народам такая ж хлуслівая і лісцілівая, як гэтая каліжанка-выляжанка. Таму міс на канавана лёгка сыходзіцца з розным ахвосьцем, быццам мы плавалі ў адной балеі. Нядайна я пераехала, спадзяючыся пазбывацца ад сацыяльнага балісту, які што-вечара набіваўся піць са мною чарніла, — ад Pai-дворніцы, Славы-самалётамініка і ад Гены, які хацеў са мною «сысьціся і жыць». У першы ж вечар на новай хаце я заліла суседзяў. Прыйшла маладая альлагаліца з кватэры ўнізе і запатрабавала 20 тысячаў «на рамонт». Што ж, дала.

Учора зноў званок у дзіверы. На кілімчыку стаіць тоўстая баба ў бэрэце і ў байковым халаце. Тоўстая, сапе.

— Ванда Вінцэнтаяна, — прадстаўляеца яна і сціягвае бэрэт. Я бачу лысіну.

— Учора гэтая сука, мая нявестка, прапіла твае 20 тысяч, а потым і мой парык. Схадзі у краму!

ЕВА ВЕЖНАВЕЦ — пісьменніца. Жыве ў Менску.

па гарэлку, бо мне цяжка, я інвалід другое группы.

Разумеючы, што гэта мая новая прыяцелька, я бяру гроши і іду па гарэлку. Ванда Вінцэнтаяна хоча мне заплаціць 5 тыс. за паслугі. Я не бяру, зъбягаю па лесьвіцы, і старая кідае мне пяцітысячнік. Фіялетавая купюра зълятае да ног, я падымаю яе і бягу далей. Па прыступках гарохам коціца слова: «Бо я буду часта пасылаць цябе па гарэлку!»

У мяне крыза ідэнтычнасці. У мяне паражэнны мозгу ад гэтай рэчаіснасці. У мяне даўно не было прыгодаў. Мне б хацелася вырушыць у горад і пагнацца за найкім чалавекам або ідэяю. Так захапіцца, каб і на працу не ісьці. Але ніяма ідэяў і людзей, за якімі я б пабегла. І я іду ў сваю рэдакцыю. Мне трыцца з хвосьцікам, на пачатку кар'еры я друкавала на машынцы, цяпер у мяне «Пэнтньюм», а ў краіне нічога не зъмянілася. Адно ачапяцікі ўскрываюць схаваныя сэнсы.

«Астмасфера».

«Калекатывізм» — калека і атавізм.

Але найгорш дастаецца краіне — «Бедарусь», «Бедларусь» (намёк на бэдлам), а аднойчы і «Быдларусь» атрымалася.

І нарэшце — «ветралёт», як поцяг да мары.

Тым днём шэфы даручылі мне напісаць тэкст на тэмэт «Чарнобыль: асэнсаваны беларускай літаратурай ці не?». Абяцалі выдатна заплаціць. За тыя гроши я магла перасадзіць кветкі, занавесіць новым хусьцем вокны і яшчэ заставалася на збор Грынуэя. Надзейныя, правераныя рэчы — пералік я набрала на кампутары, раздрукавала і стала чытаць, пакуль стымуляція не загусціце нагэтулькі, каб мне ўзяцца за працу. Адзінае, што я магу напісаць на вялікія тэмы (Хатынь, Чарнобыль, Вялікая Перамога, Бацькі й Дзяды, Mір і Стабільнасць), — «fuck-fuck-fuck». Гэта не аплачваеца. Даўдзенца выціскаць сябе, як цюбік. Цікава, што я не абыходзяуся ні з кім так, як з сабою. Чарнобыль. Ни піщаца. Я пайшла на лесьвіцу і папаліла для стымуляціі. Сапраўдны рыштар павінен сустракаць непазыбежнасць, узняўшы забрала і не адводзячы сталёва-шэрых вачэй (простых, як корд!). Я склада сьпіс творцаў, што асьвятлялі тэмэт «Чарнобыль», і рушыла тэлевізія кампазытару Бульбульбульку, які напісаў ці то кантату, ці то араторию пад назоў «Горкі пальны» (банал — у анал!).

— Алё, — сказаў Бульбульбульку.

Ня даўши яму й пікнуць, я лісціліва залапатала:

— Выбачай-што-я-цибэ-турбу-але-мне-патрэбна-твая-дапамога!

На гэту фразу клююць ня толькі капрывільныя творцы, а нават свалачныя чыноўнікі.

— Хто гэта? — зъдзіўлена за-

пытаў Бульбульбульку.

Я назвалася і не паспела развязіць рот для наступнае фразы-пасткі, як Бульбульбульку прамовіў:

— А, гэта ты, цынічнае, прадажнае, халоднае й самазакаханае стварэніне, якое маскуеца пад экспэндітрычную кабетку?

Я люблю Бульбульбулькуна, ён не падобны ні на кога і ні на што, гэта адзіны чалавек на сьвеце, зь якім я магу палаяцца.

— Каго я пракінула гэтым разам?

— Я прасіў цябе надрукаваць штосці пра мае гастролі, а ты мне як адмовіла? Ты пляш, пакуль табе чалавек патрэбен, а потым разварочаешся.

— Гэта праўда. Ня будзем прыкідваць яе вецьцейкам. Але ТЫ мне заўсёды будзеш патрэбен.

— Я стаю на вакзале і чакаю машыны, каб забраць перадачу з Вільні. Я ў адным касьцюме, мерзну. Калі ты прыедзеш за 10 хвілінаў, я табе скажу ўсё, што трэба, і ты паедзеш са мной у госьці да добрых людзей.

— Ужо апранаюся. Слухай, як мабілка зашуршуць у рукаве...

Я нырнула ў байку, у калідор, у таксоўку. Я абыдуся без Бульбульбулькуна як інтэрвіюера, але не пражыву безъ яго самога. Ня будзе як сказаць і пачуць праўду.

Ягоную шыракаплечую і танкастную постаць я ўбачыла здалёк. Ён мёрз у зялёным гарнітуры, зялёным гальштуку і блакітнай кашулі, а ля ног стаяла брыдкая чырвоная торба. Бульбульбулькун — дасканалая карцінка, лішнія толькі торба і вакальні натоўп.

Ён пайшоў насустреч, шырокая ўсміхаючыся, я працягнула руку і хацела абняцца, але ён адсунуў мяне і стаў аглядаць. Любая працоўная жанчына за трыццаць скажа вам, што ня варта так пільна разглядаць яе ў бязлітасным съяўтле поўдня.

— Я думаў, раз вясна, ты будзеш у нечым аблігальным, яркім, ногі будуць, грудзі там...

Я зъдзіўліся. Гадамі я хаджу ў джынсах, байках і тапках, зь вялікай чорнай торбою. Ён авбіў мяне доўгімі рукамі, спрытна прайшоўся па ўсіх ляндшафтах, а потым узяў за руку і павёў да трапейбуса. Ён быў сіняваты ад холаду, пёр вялізную торбу. Я моцная, люблю пераразстаўляць мэблю, насіць торбы. Таму я вырвала руку, пераняла яму дарогу і паспрабавала хапіянуць торбу. Ён спрыгна выкруціўся. Але лекцыі пра жаноцкасць не чытаў, і на тым дзякую.

У трапейбусе я слухала яго як праз туман, бо непакоілася, ці правільна ён зразумеў слова «дараў» і «я люблю цябе». Ці трэба скажаць яму, што я жаноча-мужчынскімі справамі не цікаўлюся? Але Бульбульбулькун вядомы экспэндітрыкам, мо для яго пашалункі-абдымункі — норма?

Я падняла забрала і паглядзела простым, як корд, сталёва-шэрым позіркам у ягоны смуглы

падрапаны твар:

— Андрэй, перастань. Я ня маю на ўзве нічога такога.

Пасажыры з усіх бакоў сунулі да нас круглыя вушкі і вострыя пыскі, і я спрабавала адсунуцца ад Бульбульбулькуна, але з-за трапейбуса з размаху торкнулася тварам у ягоную шыю. Я прывыкла ўсім глядзець у пераносце ці на макаўку, але Бульбульбулькун аказаўся вышэйшы. Ён прыціснуўся да мяне і сказаў, што яму на ўсё пляваць, ён зъмёрз і хоча пагрэшца. Мне так спадабаліся ягоныя правільныя, эрганамічныя і натуральныя адымкі, што я вырашыла так і даехаць, а вылезшы, скажаць, каб заторкніць сабе рукі куды-небудзь.

Мы выйшлі ля супермаркету і на прыступках сустрэліся з Ганай, невысокай, моцнай зьбітай, жывавай. У яе быў гомельскі твар — смуглы, цемнавокі, трохі дзялікавы. Ганна грае на скрыпцы, мы пойдзем да яе ў госьці. Сталі раіцца, што набыць. Ганна хаце-

— Я было незразумела, па чым ссумаваўся гэты юнак, — па п'яной жанчыне ці па жывой беларушчыне.

ла шампанскага, я — віна, а Бульбульбулькун хацеў чакаць на ганку апазыцыянера Міколу, каб перадаць яму скрутак (праклямациі). Бульбульбулькун дастаў з кішэні дробную купюру і даў на закупы. Я дакінула сваіх і зайшла ў краму. З пункту гледжання съвінства, курэчаства і кароўства чалавечая крама выглядае жахліва! Я купіла сыр, кменнага хлеба, чылійскага віна, савецкага шампанскага, бісквіт і набор цукерак для дамы. На гэтым гроши скончыліся. За мной, скаваўшыся за стэляжкі, цікавалі ахоўнікі. Таму што я нагадваю Ульрыку Майнгоф, а не шляхетнага рыцара.

Апазыцыянэр Мікола ўжо забраў у Бульбульбулькуна торбу (добра, што гэта разъезальная пачвара была не Андрэевай!) і стаяў гаманіні. У яго быў учэпісты і недаверлівы позірк, бледна-блакітныя очы і макабрычныя съветлья вусы. «Ясна, какэпіст!» — угадала я. Шырокая душа Бульбульбулькун ужо запрашоў Міколу пайсці з намі. Але Колі палічыў за лепшае паклеіць улёткі. Мы рушылі на гулянку. Шляхетны Бульбульбулькун адабраў у мяне пакет з пітвом.

Андрэй і Ганна ішлі супераду і гаманілі пра сваё музычнае, а мне было так утульна плесціся ззаду. У Ганны былі высокія сіняногі фужэры, мы началі піць з іх шампанскага і зядзіцца бісквітам. Галодная і стурбаваная, я хутка адчула, як у галаве шуміць касыцёр. Андрэй дастаў Ганніну скрыпку і пачаў граць урэйкі зь ягонасі канцаты ці там араторы. Мне стала сорамна —

музыка была сапраўдная. Яна адкыўляла зацёртыя памяткі. Бадай, заўтра я здолею напісаць пра Чарнобыль. Ганна з Андрэем гралі па чарзе і паказвалі здымкі са сваіх блясконцых гастроляў. Андрэй зьбегаў яшчэ па пляшку. Не такі й сквапны. Потым мы гаварылі пра Беларусь. Я ёрнічала, распавяяла пра Беларусь, Бедларусь і Быдларусь. За што расейскамоўная Ганна дала мне па пысе. За Беларусь — мне — па пысе! Я не магла нарадавацца на гэтую поўху.

Перайшлі да размоваў пра сэкс.

— Жанчына не павінна быць нічайней, — пераконваў нас з Ганнаю Андрэй.

— Летась, — падхапіла Ганна, — як мы ездзілі ў Арабскія Эміраты, я ледзь ня выйшла замуж. Я была гатовая прыняць іслам. Я адчула сябе такай абароненай, свабоднай ад страху, трывогі. Па законе ён абавязаны глядзець мяне ўсё жыццё, нават калі мне танагу, руку адараў ці рак прыкінца.

— Нічайная жанчына вяне і сохне, — сказаў Андрэй, абняў мяне й пачаў глядзіць твар, да якога месяцамі не дакраналіся нічые руки, апрача маіх. Ганна глядзіла мяне па съпіне над джынсамі.

Але я хачу радасці ў свабоды, а не размнажэнья ў няволі.

Я дапіла келіх і сказала пра гэта. Я разумею: гэта съмешна. Даўшы ўсё ж думаю, што чалавек большы за гэты съвет.

Што ў мяне безь цябе было?

УСЕВАЛАД СЪЦЕБУРАКА

Прысьвячэнне Ю. I.

Што ў мяне безь цябе было?
Ды гады, што ішлі і ляцелі,
з фатадымкаў ў альбоме глядзелі
і сноў, як згасала съятло.

Што ў мяне і дагэтуль ёсьць?
Дзень і ноч, і зредзьчас напаміны,
і узгадкі у колер языму,
і між імі ў горле косьць.

Што яшчэ ў мяне ёсьць апрача?
Апроч гэтых суботы й нядзелі...
Што ў цябе апрача кудзелі?
Што ў мяне апрача мяча?

***

У цёплай кватэры,
як у замкнёной сферы,
анёлы і хімэры
з пачварным харством.

Ня маюць мары меры,
ды даць няможна веры,
што ты адчыніш дзіверы
у мой ацихлы дом.

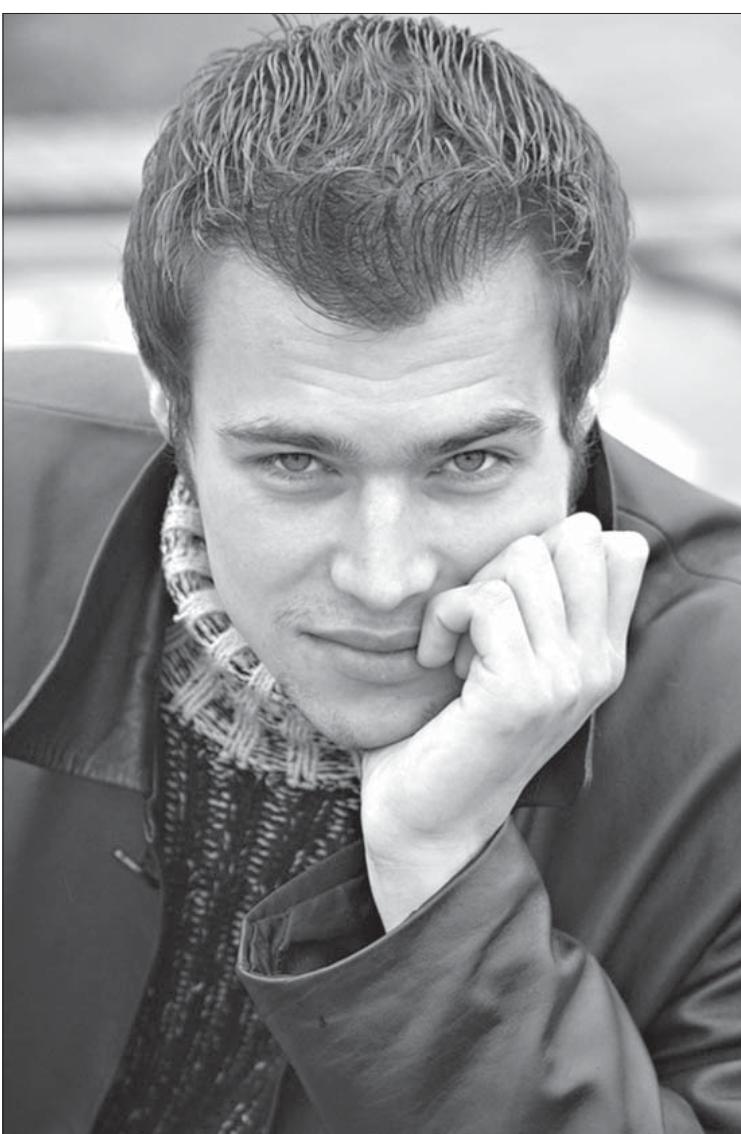
Ляжыць кавалкам лета
пажоўкляя газета.
Цыгарка як камэта
з абрэзеным хвастом.

А звонку ходзіць съюжча,
на шкле малое ружы,
і, пэўна, мерзье дужа
моі казачны фантом.

Адсюль далёка недзе
на полюсе мядзьведзі
варушаць ледзьве-ледзьве
сусветны наш садом.
У цемрадзі кватэры,
як у жывым этэры,
я, Моцарт і Сальеры,
і вечар за акном.

***

Я стаміўся цябе праводзіць
кожным разам, нібы назаўжды.
І жадаю, каб ведала ты —
я стаміўся цябе праводзіць,
бо ня злыдзені і не святы,
бо наш час у нябыт адыходзіць.
Я стаміўся цябе праводзіць
Кожным разам, нібы назаўжды.

ЮЛЯ ДАРАШКЕВИЧ

Ранішні блуз

У пяць гадзін раніцы, ў пяць
таксоўкі самотна стаяць,
месцічы ўсе яшчэ съпяць
у пяць гадзін раніцы, ў пяць.

У пяць гадзін раніцы, ў пяць
шклом алькаши ня звініць,
дзеци «Макдоналдсы» съніць
у пяць гадзін раніцы, ў пяць.

Хтосьці на працу ідзе,
хтосьці ідзе ваяваць,
хтосьці плыве па вадзе,
хтосьці працягвае спаць...

У пяць гадзін раніцы, ў пяць
сонна ліхтарні гараци,
рана судзіць і караць
у пяць гадзін раніцы, ў пяць.

У пяць гадзін раніцы, ў пяць
можна сабе дазваляць
простыя рыфмы ствараць
у пяць гадзін раніцы, ў пяць.

Хтосьці на працу ідзе,
хтосьці ідзе ваяваць,
хтосьці няведама дзе
толькі зъбіраецца спаць...

***

Жывое і абортнае.

***

У 1920 годзе пад Варшавай
насімерць біліся Беларуска-
літоўскі полк з боку палякаў і
1-шы Омскі полк з боку расей-
цаў. І ў адным, і ў другім боль-
шасцю — беларусы.

Рэзаліся так зацята, што мала
хто ацалеў...

За што рэзаліся?
Палякі — за польскае, рассей-
цы — за расейскае...

Беларусы за чыё?

***

Радзіма — разуменне шкод-
нае.

***

«Данос слугі перажыве Валь-
тэра», — казаў грамадзянін Фушэ, міністар паліцыі ва-
йрадзе Дырэкторыі, які ўсё
ведаў пра даносы. «Худы зъ
земляністым тварам трупа і ду-
шой дэмана, драпежным носам,
усьмешкай у тонка съсіснутых

губах, з валасамі і бровамі бяз
колеру і бясколернымі, рыбі-
нымі вачымі», як апісвае яго
Бамарш. І відаць з апісаньня,
як першы драматург Францыі
баіца галоўнага паліцыянта,
бо ў Фушэ на Бамарш — шафа
даносаў.

Бамарш казаў: «Калі выдаць
сапраўды поўныя зборы твораў
нашых пісьменнікаў, дык са-
мым аўтентычным у многіх будзе
апошні том з залатым ціснені-
нем: «Даносы».

***

Грузін сябе найлепей пачу-
вае, зъёшы шашлык зь віном,
а беларус — зжоршы беларуса з
г...ом.

Своеасаблівасці нацыяналь-
най кухні.

***

Зъ фінскага антыалькагольна-
га закону:

«Забаранеца скарыстоў-
ваць алькаголь з мэтай ап'я-
нення».

АДАМ
ГЛЁБУС

Сучаснікі

2005. Чаран і Кандзінскі

Эміль Чаран (Cioran) адносіца да той касты мысьляроў, якія аба-
гаўляюць музыку, таму выглядаюць
бездапаможнымі ў развагах пра-
жывапіс. «Кандзінскі съцвярджае,
што жоўты — колер жыцця. ... Ця-
пер зразумела, чаму гэты колер такі
непрыемны для вока», — занатаваў
Чаран. У адрозненіні ад румын-
скага музыкаведа, я люблю колеры і
каляровасць съвету. Люблю жоўты,
сонечна-залаты, яечны. А люд-
зей, якія глядзяць на колеры толькі
праз ідэалагічны і рэлігійны тру-
бы, я недалюбліваю.

P.S.

Калі б мне замовілі намаляваць
каляровую палітру беларускай вы-
звольнай рэвалюцыі, я б сформуля-
ваў такі лозунг:
Наш колер — чырвоны!
Наш колер — чырвоны!
Наш колер — чырвоны, чырвоны і белы!!!

P.S.

Калі запытаца пра мой колер,
нездумваючыся — шэры.

08.03.2005, 16:42

Чаран і Радзіма

Эмігрант ня можа па-сапраўдна-
му любіць Радзіму, бо яму трэба
любові да краіны пражывання. Безъ
любові да краіны пражывання эм-
ігрант проста засіліца, але і ад лю-
бові да Радзімы ён ня можа адмовіцца.
Ён здрадзіў Радзіме, зняславіў
яе, абгаварыў і абылгай, і ўсё гэта
зрабіў з пераборам чорных коле-
раў. Лішак бруду, выліты на Радзі-
му, трывожыць ягона сумлен'не.
Эмігрант спрабуе перакласіці сваю
вінаватасць на тых, хто застаўся на
Радзіме. Ён старанна няславіць
сваіх былых суайчыннікаў, кляніе
свяякоў і родных, лічыць іх за дур-
няў. Выйсьце з гэтай непрыемнай
ситуацыі ёсьць. Напрыклад, Марк
Шагал называў сябе фарбаю і абраў
сабе за Радзіму шматколерную жы-
вапіснасць съвету. А Эміль Чаран
заглыбіўся ў літаратурны съвет,
сказаўшы: «Радзіма — гэта мова і
больш нічога». Сказаць ён гэта сказа-
зіў і перайшоў з роднай румынскай
на французскую, каб запісаць: «Для
пісьменніка зъмяніць мову — тое
самае, што пісаць любоўны ліст са
слоўнікам».

11.03.2005, 11:33

Чаран і жывёлы

«Як, мусібіць, ненавідзеў сябе
чалавек, жывучы ў змроку і смуро-
дзе пячоры! Зразумела, чаму мас-
такі, цягнучы нікчэмнае існаваньне
ў гэтых пячорах, не пажадалі ўвека-
вечыць воблі падобных да сябе і
аддавалі перавагу выявам жывёл»,
— думае французскі мысьляр Эміль
Чаран, гартаючы альбом з рэпра-
дукцыямі. Думае і памыляецца, бо
скептычнае стаўлен'не да чалавека
не заўсёды плённае. Пячорныя
людзі не майвалі жывёл — яны
майвалі татэмы, яны ўвекавечылі
сваіх багоў, сваіх вялікіх, дужых,
цэплых, смачных і жыватворных
багоў.

11.03.2005, 11:35

Знакі прыпынку

УЛАДЗІМЕР
НЯКЛЯЕЎ

некіх іншых, якімі мы ў той
неўміручацьці (вечнасці ду-
шы) станем... Так ёсьць, так
павінна быць, бо інакш мы не
адважыліся б мець тых, пра-
каго немагчыма, невыносна ду-
маць, што некалі іх нідзе ня
будзе, — дзяцей і каханых. Так
ёсьць, бо іначай мы — вар'яты.

***

Рыгор Барадулін звоніць і пра-
гаворвае ў некага вычытанае:
«Якім бы велічным ні ўяў-
ляўся трон — усё адно на ім
сядзіць задніца».

«І я дурань, і ты дурань», —
сказаў ён, напалову сказаўшы
праўду.

***

Веданыне таго, што мы ніколі
ня скончымся, ня зьнікнем, да-
еца нам яшчэ да жыцця, да
зямнога лёсу — і яно, тое ве-
даныне, на час жыцця забытае
ці аднятае, палягае ў аснове на-
ших фантазій пра неўміру-
чацьці. Калі не пра неўміру-
чацьці нас такіх, якія мы ёсьць,
дык пра неўміручацьці нас

Геній дона Фабіё

У мінулую пятніцу футбалісты «Ювэнтусу» датэрмінова сталі чэмпіёнамі Італіі. Аднак у сэры А ўсё стала ясна два тыдні таму, калі ў вочнай спрэчцы турынскі клуб сышоўся з галоўным канкурэнтам — «Мілянам». «Ювэ» перамог 1:0, і толькі цуд мог не дазволіць турынцам заставаць скудэта ў 28-мы раз. Але ці сталі б чэмпіёнамі б'янка-нэры, каб улестку клуб не ўзначаліць Фабіё Капэлья, што, між іншым, гуляў за «Ювэнтус» у 1970—1976 г. Усе каманды, якія трэніраваў дон Фабіё, станавіліся чэмпіёнамі.

Гулец

Фабіё Капэлья прыйшоў на сьвет 18 ліпеня 1946 г. у маленкім гарадку П'ярса на поўначы Італіі (вобласць Фрулі). Там і пачаў гуляць у футбол, дманструючы выкшталтную тэхніку, якой так бракавала падкам. Перспектывнага 16-гадовага хлопца заўважылі склаўты «Спалі» (Фэрара).

Напачатку трэнэры мала давяралі юнацку, і хлопца саслалі ў запас. Але праз тры гады «Спалы» выбыла ў сэрыю В, і, як водзіца ў Італіі, вядучыя гульцы пакінулі клуб. Капэлья ў 19-гадовым веку стаў лідэрам каманды і вярнуў клуб з Фэрара ў сэрыю А. Надоўга ў «Спалі» Капэлья не затрымалася: на яго звярнулі ўвагу трэнэры «Ромы».

Рымляне тады былі ня проста на ўздыме — у склад каманды ўваходзілі маладыя і пэрспэктыўныя гульцы, якія пад кіраўніцтвам Мага Эўлені Эрэры маглі змагацца наройні з наймацнейшымі клубамі Эўропы. І ў 1968 г. Капэлья выйграў разам з клубам Кубак краіны. Паводле ягонага прызнаннія, менавіта ў «Роме» ён вырас і стаў зоркай. На жаль, ён стаў героям і адной з самых чорных старонак у гісторыі сталічнага клубу.

Аднак сусветная слава прыйшла да яго менавіта ў «Ювэнтусе», куды Фабіё перайшоў у 1970-м. У турынскім клубе Капэлья правёў шэсць год, тройчы выйграўшы скудэта ды стаўшы адным з наймацнейшых цэнтральных паўабаронцаў свайго часу. Капэлья запрасілі ў зборную, за якую ён правёў 32 матчы ды забіў восем галоў.

У 1976 г. Фабіё расстаўся з «Ювэ» ды перайшоў у «Мілян». И зноў яго чакаў посьпех — скудэта, Кубак Італіі. Але ў 1980 г. роса-нэры выбылі ў сэрыю В, і Капэлья павесіў буцы на цвік, вырашыўшы заняцца трэнэрскай дзеяльніцю.

Тренэр

Фабіё скончыў трэнэрскія курсы і спачатку некалькі гадоў працаваў з моладзьдзю «Мілян». Першы трэнэрскі досьвед прыйшоўся на 1986 г., але «Мілян» фінішаваў толькі пятым. Капэлья саступае пасаду трэнера Арыга Сакі і засяроджваецца на працы мэнеджарам, каардынуючы ўсе спартовыя праекты холдынгу сэньняшняга прэм'ер-міністра Італіі Сыльвіё Бэрлюсконі *Mediolanum Sport*. Апроч футболу ў групу ўваходзілі хакей, рэгбі, валейбол. Урэшце Сакі пакінуў клуб, і Бэрлюсконі прызначае галоўным трэнэрам Капэлья.

Дон Фабіё ўзначаліў «Мілян» з 1991 па 1996 год, выйграўшы за гэты час чатыры чэмпіянаты (1992, 1993, 1994, 1996), тры Супэркубкі (1992, 93, 94). За Капэлья «Мілян» тройчы гуляў у фінале Лігі

чэмпіёнаў, а ў 1994 г. выйграў галоўны трафэй. Праз два гады яго прызналі найлепшым трэнэрам сьвету. И нягледзячы на тое, што Бэрлюсконі настойліва прапаноўваў перагледзець контракт, Капэлья сышодзіць з «Міляну» ды наагул пакідае Італію.

Заваяванье Мадрыду і Рыму

Сезон 1996/97 ён правёў у мадрыдзкім «Рэале», куды быў запрошаны тагачасным прэзыдэнтам клубу Лярэнца Сансам. Карабеўскі клуб, што быў да гэтага ў заняпадзе, з ходу выйграў чэмпіянат, пакінуўшы з носам галоўнага канкурэнта-ворага — «Барсэлону». Але па сканчэнні чэмпіянату прымэры Капэлья адмовіўся ад падаўжэння контракту і вярнуўся ў «Мілян». Але двойчы ўвайсці ў адну і ту ю ж ваду не ўдалося — 11-е месца ў 1997/98 г. Трэнэр завязае з футболам і год працуе тэлевізійным камэнтатарам на «RAI», адрынаючы ўсе запрашэнні. А вось ад прапановы прэзыдэнта «Ромы» Франка Сэнсі ён ня змог адмовіцца. У першым сезоне «Рома» заняла шостое месца, а ў 2000/01 г. выйграла скудэта.

Гэта быў трывомф рымскага клубу, пра тыя часы ціпер можна згадваць з настальгіяй. «Рома» паказала прыгожы, відовішчны футбол і знаходзілася на вяршыні чэмпіянату. У наступны сэзон джэля-росі фінішавалі другім і рыхтаваліся да чарговага скудэта. Але чэмпіянат 2002/03 з прыгчын фінансавых і няудальных трансфераў быў правалены. Раманісты фінішавалі толькі восьмымі. Капэлья сабраў волю ў кулак, і ў наступным годзе «Рома» зноў уключылася ў чэмпіёнскую гонку, толькі пры канцы першынства саступіўши «Міляну».

Насуперак злым языкам

Але зноў умешаліся фінансавыя праблемы. Сарвалася зьдзелка з магнатамі з «Нафты-Масква», праз адсутнасць грошай клуб ледзьве не адправілі ў сэрыю В. Капэлья надакучылі няяснасці ў лёссе клубу, яму хацелася зноў выйграць чэмпіянат, а з адсутнасцю грошай у «раманістах» зрабіць гэта было цяжка. Улетку 2004-га ён рагыўся на крок, якога яму ня могучы дараваць фаны «Ромы». Ён пакінуў клуб, прычым перайшоў у «Ювэнтус» — закліты вораг рымскіх клубаў. Злосыці заўзятарам дадавала і тое, што трэнэр «прыхапіў» з сабой стрыжань клубу: француза Зэбіну і бразыльца Эмэрсана. З сыходам Капэлья «Рома» пакашлала ўніз па турнірнай табліцы, зъмяніўшы за год чатырох коучоў: Рудзі Фёлера, Карла Прандэлі, Люіджы дэль Нэры і Бруна Конці.

Скептыкі ня верылі ў хуткі посьпех у «Ювэнтусе». Да таго ж Капэлья не лічыўся з аўтарытэтамі. Трэба замяніць на футбольным полі візітоўку клубу Александра дэль П'еры — калі ласка. Папярэднікі на такое не рашаліся. Сёй-той ня верыў, што капрэзы швэдзкі форвард «Ювэ» Златан Ібрагімавіч, якога Капэлья купіў у «Аякса», знойдзе сваё месца ў Турыне. Але Ібрагімавіч ня толькі апраўдаў надзеі трэнэра — ён здабыў у чэмпіянаце ўжо шаснашць брамак.

У мінулы ўк-энд дон Фабіё прывёў турнірны клуб да 28-га (!) у стогадовай гісторыі клубу скудэта, а сам стаў *перыным трэнэрам* сэры А, які выйграваў італьянскі чэмпіянат з трывалымі рознімі камандамі. И не забываєм на гішпанскі «Рэал». Вось толькі яшчэ не спрабаваў сп. Капэлья сябе на пасадзе галоўнага трэнэра якой-небудзь нацыянальнай зборнай.

Алег Рајвец

БІБЛІЯТЭКА

97 гісторыяў

Сарычев В. Міг — і судьба. Минск, 2004. — 352 с.

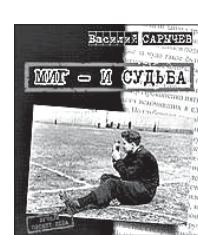
Летася найбольшыя спартовыя ўзрушэнія беларусам падаравалі берасцейцы. Гэта перамога на стомэтроўцы ў Атэнах Юліі Несцярэнкі, а таксама кніга берасцейскага журналіста Васіля Сарычава «Імкненіне — і лёс». Пры канцы году Беларуская асацыяцыя спартовай прэсы прызнала кнігу найлепшым праектам году.

«Імкненіне — і лёс» складаецца з 97 раздзелаў-гісторый, чам сам вельмі трагічных, з жыцця вядомых і ня вельмі беларускіх спартоўцаў. Часам трапляючы аповеды пра патрыярхай савецкага спорту з іншых рэспублік і з сусветных зорак — Мікалая Старасціна, Марціну Хінгіс, Валеру Лабаноўскага. Героямі кнігі сталі ня толькі чэмпіёны — тут ёсьць месца і гісторыям пра таленавітых спартоўцаў, якія з той ці іншай прычыны не дамагліся прызнанні, славы, грошай, медалёў.

Праект Сарычава, які нарадзіўся на старонках «Прэссбола», унікальны. Гэта праца ўсіго жыцця яе аўтара.

Магчыма, па прачытанні кнігі ў некага з чытачоў узінікне адчуваньне таго, што аўтар настальгіе па даўно мінульых бэсэс-сэраўскіх часах. Але гэта, хутчэй, сум па ўласнай маладосці. А добра вядома, што спартовыя героі маладосці кожнага з заўзятараў былі значна лепшымі і мацнейшымі за сучаснікаў.

Кніга Сарычава разам з аповедам пра лёсы атлетаў стварае не-паўторны кантекст улюблёнага аўтараўства места — Берасця. Да-рэчы, Сарычав, як і Несцярэнка, не збіраеца нікуды зъяжджаць з Берасця. Хоць усталіцы ён напэўна быў бы запатрабаваны.

Наши ў Ратэрдаме

Беларускія дзюдаісты (галоўны трэнэр — Магамед Рамазанав) вярнуліся з чэмпіянату Эўропы, які прыйшоў у мінулыя выходныя ў Ратэрдаме (Нідерланды), з дзвума бронзовымі мэдалямі. Трэцяе месца ў вагавой катэгорыі да 48 кг заваявала Тацяна Савічук, а потым узяла медаль розыгрышу супэрлігі. Вазнічым, што за часам СССР ён трэніраваў менскія «Дынама», у пачатку 1990-х працаваў у Славеніі, а потым узяла медаль розыгрышу супэрлігі. Вазнічым, што за часам СССР ён трэніраваў менскія «Дынама», у пачатку 1990-х працаваў у Славеніі, а потым

галасы 19 з 20 хакейных спартылістіў. Крыкунуў прывёў расейца да «бронзы» на сёлетнім чэмпіянаце сьвету па хакеі і масквічоў да залатых мэдалей розыгрышу супэрлігі. Вазнічым, што за часам СССР ён трэніраваў менскія «Дынама», у пачатку 1990-х працаваў у Славеніі, а потым

РПД таксама здабыла права прадстаўляць Беларусь у Кубку УЕФА. Футболу ў жніўні ў Менску паболее.

Закрыццё хакейнага сезона

На tym тыдні ў Менску прайшло пасяджэнне выканаўчага камітэту Фэдэрацыі хакею. Сёлета ў Адкрытым чэмпіянаце Беларусі згуляло 12 камандаў, у tym ліку дзівье латвійскія і адна ўкраінская. Пачатак рэгуліярга працьвінства — 7 верасня.

З увагі на сытуацыю зь Цімафеем Філіпіным, якога на чэмпіянаце сьвету засыпелі на допінгу, пастанавілі таксама ўвесыці пастаянны допінг-кантроль, які ціпер будзе праводзіцца пасыля кожнага матчу. Уведзена і квота на легінэрэу. У заяўку на матч можна ўклічаць 10 «замежнікаў», але выстаўляць на гульню

можна ня болей за сем.

Гім дапамог

Грузінскі цяжкаатлет, чэмпіён сьвету па кікбоксінгу Нураг Гаграчадэ 22 траўня ўсталяваў у Тбілісі новае дасягненне, што прэтэндуе на ўключэнне ў Кнігу рэкордаў Гінэса. Ранейшае належала славаку Джому Барбaryку. На цэнтральным чыгуначным вакзале сталіцы Грузіі Нураг зрушиў — шляхам прымацаванага да плячай канату — на адлегласць 5 мэтраў 63 сантиметры 12 вагонаў агульной вагой 1 тыс. 50 тонаў. Зрабіць гэта Гаграчадэ здолеў з трэцій спробы, пасля дзвюх няудальных спробаў ён папрасіў ўклічаць нацыянальны гім Грузіі. І ўсё атрымалася.

Алег Рајвец,
pressball.by, sport-express.ru

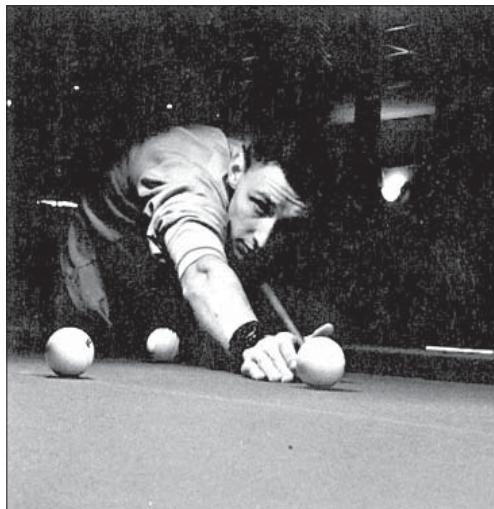
Зыміцер Панкавец

Паводле аптытанні газеты «Спорт-Экспресс», галоўны трэнэр маскоўскага «Дынама» і зборнай Расеі Уладзімер Крыкунуў прызначаны найлепшым хакейным трэнэрам Расеі сэзону 2004/05. За яго падалі

ІНФАРМАТАР

Більярд у Менску

«Клясык»
Электронны дартс,
прафесійныя
більядныя сталы
вул.П.Бровік, 8а
239-99-87

«Фаварыт»
Прафесійныя сталы,
вялікі і сяродні
расейскі більярд,
круглы стол,
электронны дартс
вул.Стараёўская, 15,
2-гі паверх (гатэль
«Беларусь»)
209-76-29, 209-73-03
Штодня без выходных,
з 13.00

«Вена»
Расейскі, маленькія і
сяроднія сталы, пул,
навучаныне більядру
вул.В.Харужай, 29
234-43-44
Час працы: 12.00 —
6.00

«Вэрона»
расейскі, маленькія і
вялікія сталы, пул,
навучаныне більядру,
карпаратыўныя
вечарыны
вул.Гікалы, 5
231-94-81
Час працы: 12.00 —
6.00

«Гранд»
Расейскі, сяроднія і
маленькія сталы, пул,
навучаныне більядру,
электронны дартс
пр.Ф.Скарны, 169, 3-ці
паверх, паўднёвы блёк
Час працы: 10.00 —
8.00
218-12-97, 218-12-96

«Піраміда»
Расейскі, сяроднія і
вялікія сталы, пул
вул.Чарнышэўскага,

10a
280-28-05, факс 280-
88-12
Час працы: 10.00 —
8.00

«Шчасльівы ўдар»
Расейскі, сяроднія і
вялікія сталы, пул,
навучаныне більядру,
электронны дартс
вул.Кальварыйская, 1
226-49-03
Час працы: 10.00 —
8.00

«777»
вул.Няміга, 5
238-20-15

«Алібаба»
Расейскі більярд, пул,
дартс
пр.Партызанскі, 117а
238-20-15
Час працы: 10.00 — 4.00

«Ардэзіт»
пр.газеты «Правда», 40
272-23-96

«БелАрэндаСэрвіс»
вул.Прытыцкага, 60/2
258-78-26

«Більядр паводле
Чэхава»
вул.Віцебская, 11
223-84-64

«Bronx»
вул.Варвашэні, 17/1
288-10-61
Час працы: 11.00 —
3.00

«Bіba»
вул.Гікалы, 5
231-94-81

Час працы: 12.00 —
6.00

«Данькаў-клуб»
вул.Мясцікова, 25
220-24-09

Палац Рэспублікі
Амэрыканскі пул,
расейская піраміда
пл.Кастрычніцкая, 1

«Юніс»
вул.Усходняя, 129
216-13-16

226-15-30
Час працы: 12.00 —
6.00

«Дыяна»
вул.Бельскага, 71
252-21-90
Час працы: 11.00 —
6.00

Зала расейскага
більядру
пл.Кастрычніцкая, 1
266-35-26
Час працы: 14.00 —
24.00

«Клапштос»
вул.Бяды, 11/1
239-35-03

«Круазэ»
вул.Паліявая, 28
285-15-45
Час працы: 10.00 —
23.00

«Лябірінт»
пр.Партызанскі, 130
242-10-61

«Піцца-ліга»
вул.Багдановіча, 143
234-41-23

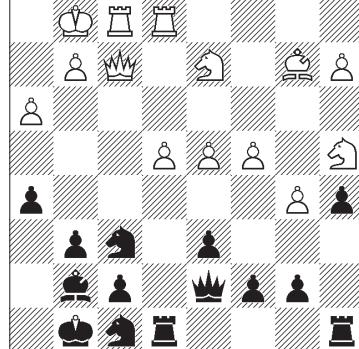
«Рабізон»
вул.Лабанка, 105
259-93-39

«Руптур»
вул.Платонава, 10-201
285-25-53

«Трыумф»
вул.Казлова, 19
236-10-72

«Царскае
палаўянне»
пр.Партызанскі, 14
201-15-55

«Юніс»
вул.Усходняя, 129
216-13-16

ПАРТЫЯ З ГРОСМАЙСТРАМ

Чытачы працягнуў валі 19...Te8-e7, аднак большасць выбрала сціплі 19...Fg4-d7. Ніхт не наважыўся ўзяць на e4: уварваныне фэрзы на f7 забясьпечвала белым перавагу. Гросмайстар надалей стрыноўкі каня f6, згуляўшы 20. h2-h3. Усё рыхтуе атаку. Аднак чорнага караля голымі рукамі ня возьмеш: яго бароняць пяць фігураў.

Даслаць свой ход за чорных можа любы чытач «НН» да паняндзелка, 19.00, праз форму на bchess.narod.ru/nnt/move.html або праста на адресу nnt@promedia.by («Касця»). SMS: 754-04-53.

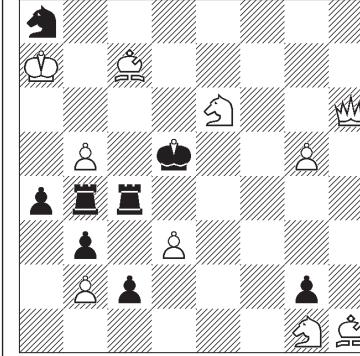
У рэдакцыю прыйшоў ліст ад вельмі паважанага беларускага шахматнага кампазытара з прапановай ушанаваць памяць Яна Паўла II, надрукаваўшы яго задачу на мат за тры хады. Аўтар ліста спаслаўся на кнігу Зайлы Капуты «Мастацтва шахматнага этуду» (Буэнас-Айрэс, 1996). У Капуты якраз сказана, што ў сярэдзіне XX ст. у каталіцкім часопісе «RSK» былі надрукаваны «многія задачы Каала Вайтылы».

Некаторыя мае калегі ўсомніліся, што К.Вайтыла знаходзіў час на складаныне шахматных задач, пагатоў трохходавак, — хай сабе і ў студэнцкім веку. Партал «Chessbase.com» расставіў кропкі над «і». Па абраўні кардынала Вайтылы на Апостальскі пасад нейкі жартайнік разаслаў у ёўрапейскія шахматныя пэрыёдкі «папавы партыі і задачы», неўзабаве апублікованыя французскім часопісам *Europe Echecs* і брытанскім *The Problemist*. З таго часу яны раздражняюць па съвеце — ад

Аргентыны да Беларусі. Міт пра папу-шахматыста добра кладзеца на цяперашнюю масавую съядомасць...

У час рассьледаванья, зладжанага прадстаўніком польскага шахматнага звязу Томашам Лісоўскім, выявілася, што ніякіх верагодных звестак пра павышаную цікавасць К.Вайтылы да шахматнага тэмата няма. Тыя, хто памятаў будучага пантыфіка па Кракаўскай сэмінарыі, адказвалі: «Гуляў здрэдку, як і іншыя сэмінарысты». Ніхто ня ўспомніў нават пра існаваныне часопіса «RSK», на то што пра друкаваныя там шахматныя кампазыцыі. Стварэнне трохходавак вымагае неабыкнёвеннага напружання сілаў, такіх неабходных для душпастырскай дзеянасці. Каталіцкія герархі, традыцыйна стрыманыя што да празьмернага захаплення шахматамі ды іншымі гульнямі, неяк адреагавалі б на зьяўленьне такіх задач — ва ўсякім разе, съведчаны мусілі б застацца...

Рашыце задачу

K.Вайтыла, «RSK» (?), травень 1946 (?).
Мат за тры хады.

Alld+; Kf3; matpo3an 2. Kf4+, Kali 1...g1F+, 10.2.

ВАРТА БАЧЫЦЬ

www.mdb.com

Філязофская фантастычная каз-ка. Сымпатычны і пачешны іншапляніцянін застаецца зусім адзін на Зямлі. Вярнуцца дадому яму дапамагае маленькі хлопчык (Гэнры Томас), насуперак усім перашкодам.

Звычайна іншапляніцяніне паказаўся чужынскім і агрэсіўнымі істотамі. Стывэн Спілберг, у працівінстве сваёй карціне «Блізкія кантакты трэцій ступені», даводзіць, што іншае — прыязнае, часам безабароннае, што людзі і ўсе разумныя істоты — браты й сёстры. Карціна напоеная магіяй кіно і мудрай сэнтимэнтальнасцю.

«Лад», 21.10

«8 1/2».

Італія—Францыя, 1962, рэж.
Федэріка Фэліні.

Драма.

Рэжысэр Гвіда (Марчэла Мастрояні) здымает фільм. Ён заблытаўся з творчасцю і асабістымі жыццём. Кінematограф, фантазія, успаміны сплютаюцца ў адзінае цілае.

Карціна — этапная для гісторыі кіно, камэра лёгка вандруе ад рэальнасці да ілюзіі, ад сноў у будзённасці. Гаром вобразаў, дасыцінных і

мудрых, карнавальнае шэсціце фантазіі і рэальнасці пад музыку Ніна Роты, съвята фэлініеўскага грэгэску.

Сёняння карціна, якая выклікала скандал на Маскоўскім фэстывалі (партынійныя бонзы аніяк не жадалі даваць «суб’ектыўнаму кіно» галоўны прыз), выглядае праэрыстай і простай. Яна расцягнутая на цытаты, прыёмы зрабіліся клішэ.

БТ, 22.05

«Рычард III».

Вялікабрытанія—ЗША, 1955, рэж.
Лоурэнс Аліўе.

Брытанская экранізацыя клясічнага твору. Лоурэнс Аліўе зробіў фільм — і сам сыграў Рычарда III. Карціна цікавая магутнымі акторскімі працамі. Л.Аліўе — прызнаны ангельскі актор, за свае заслугі ён узвядзены ў рыцарства, а ў 1970 годзе атрымаў статус пэра.

Сярод іншых клясікаў варта называць Джона Гілгуда (сыграў ролю Кларэнса) і Клер Блум (у карціне — Ганна). Фільм атрымаў узнагароды «Залаты глобус», «Данатэла», назіраваўся на «Оскара».

Андрэй Расінскі

Пятніца, 27 траўня

СТВ, 20.55

«Дракула, мёртвы і задаволены».
ЗША—Францыя, 1995, рэж. Мэл Брукс.

Пародыя на фільмы жахаў.

Актар Лэсльі Нільсэн («Голы пісталет») не заўжды іграў паважаных сівагаловых прыдуркаў. У «Дракуле» Нільсэн трапаў у руکі камэдыяграфа Мэла Брукса («Страх вышыні»)... і бедны граф Дракула. Нават калі глядзяч ня бачыў ніводнай вампірскай карціны (асабліва дастацца клясічнаму твору з Бэлай Лугошы) — усьмешкі не схаваеш. «Мёртвы й задаволены Дракула» не настолькі густоўны, як парадыны шэдоўр Брукса «Малады Франкенштайн», але фільм някепскі. Сам рэжысэр выкананы ў карціне ролю доктара Ван Хэлсынга.

Субота, 28 траўня

СТВ, 23.40

«Берагавая ахова».
Паўднёвая Карэя, 2002, рэж. Кім Кі Дук.

Драма.

НТВ, 19.55

«Рымскія вакацыі».

ЗША, 1953, рэж. Ульям Уайлер.

Рамантычная камэдый.

Прынцэса Ганна (Одры Хэпбёрн), якой надакучылі штодзённыя царскія клопаты, удзякае з палацу пагуляць па Рыме. Але принцэса не пры-

Нядзеля, 29 траўня

АНТ, 14.45

«Іншапляніцянін»

ЗША, 1982, рэж. Стывэн Спілберг.

ВЫСТАВЫ

Літ-арт

Да 5 чэрвяна ў Нацыянальным музэі гісторы і культуры (вул. Маркса, 12) працуе Вірэспубліканская выставка шрыфтовага мастацтва «Літ-арт». Квіткі: 2 000.

Тамсама да 5 чэрвяна — выставка «У пераможным 1945-м», прысьвечаная аднаўленню Менску пасля апошняй вайны. Квіткі: 2 000.

Парыскэ мэтро

У Доме фота (вул. Мясцінікова, 78) да 19 чэрвяна праходзіць выставка фатаздымкаў Аляксандра Паскансага «Paris. Парыскэ мэтро». Уваход вольны.

Сувязі

У «М-Галерэі» Інстытуту імя Гётэ (Фрунзэ, 5) з 1 чэрвяна да 11 ліпеня пройдзе выставка графікі «Сувязі». Будуць паказаны працы Алены Юр'евай, Вольгі, Сафіі і Валянчыны Гіскун. Адкрыццё 1 чэрвяна ў 18-й.

Універсум

У мастацкай галерэі «Універсум-тэт культуры» (Кастрычніцкая пл., 1) да 6 чэрвяна працуе выставка мастакоў-мастактвазнаўцаў «Універсум».

Сярод удзельнікаў — дактары і кандыдаты мастацтвазнаўства В.Шматоў, В.Жук, М.Барашнік, Р.Шаура, У.Рынкевіч, Я.Шунейка, Г.Барвенава, Ю.Барысевич. Поруч зь вядомымі дасьледчыкамі і крытыкамі свае працы дэманструюць прадстаўнікі навукова-мастактвазнаўцаў. Ёсьць на выставе і месца для твораў прадстаўнікоў старэйшага пакалення мастацтвазнаўцаў, якія ўжо пакінулі гэты съвет — П.Масленікава, Л.Дробава, Г.Сокалава-Кубая.

ІМПРЭЗЫ

Салодкі тэатар Югасі К. 27 траўня ў «Галерэі Б.» (бібліятэка Дому літаратаў, Фрунзэ, 5) адбудзе прэзэнтация кнігі Югасі Каляды «Галоўная памылка Афанаісія». У праграме:

1. Салодкі тэатар Югасі К.: а) ноблеўская лекцыя аўтаркі; б) трагічна-смішлівая сцэнкі на аснове кнігі і інтэрнэт-форуму «Litara.net» (у ролі Югасі Каляды — Жэні Парашчанка, у ролі Афанаісія — Аксана Бязьевіч, у ролі Вусатай Naty — Iгар Бабкоў, у ролі Дзілітанта самага настаяшчага — Дзілітан самы настаяшчы, у ролі Iгора Бабкова — Францішак N. ды інш.).

2. Пытанні і прэтэнзіі да аўтаркі.

3. Рознае.

Пачатак у 18.15.

КАНЦЭРТ

«Рок-колу» 15 гадоў

29 траўня ў Полацку пройдзе вялікі канцэрт, прысьвечаны 15-годзьдзю «Рок-кола».

На пачатку 1990-х беларуская рок-музыка мела на адзін фестываль. Вельмі папулярнымі былі «Рок-крок», «Тры колеры», пазыўка «Рок па вакалях». Выжыла толькі «Рок-кола». Закруцілася яно ў канцы красавіка 1990 г. У тым канцэрце ўдзельнічалі легендарныя «Міасцоў час» (Полацак) і «Грамада» (Віцебск). У журы фестываля быў гітарыст Аляксандар Жалдакоў — душа музычнага Наваполацку. У тым жа годзе Аляксандар загінуў. Сяргей Анішчанка, кіраўнік наваполацкага рок-клубу, кожны наступны фест прысьвячаў памяці таленавітага музыки.

За 15 гадоў на фэсцэце гралі «Рокаш» і «Дзіда», «Грунвальд» і Ален, ад «Рок-кола» пачалі свой шлях «Стокс» і яркія дэбютанты «Фляйс і Кляйн». Праз

фест прашло 200 гуртоў. 29 траўня на адкрытай пляцоўцы ля гарыканкаму адбудзецца вялікі канцэрт. Зы Менску прыедзе «Крама».

СПАБОРНІЦТВЫ

Бокс

3 да 30 траўня ў Рэспубліканскім цэнтры алімпійскай падрыхтоўкі па лёгкай атлетыцы (Каліноўскага, 111) пройдзе міжнародны турнір па боксе памяці ганаровага майстра спорту СССР, заслужанага трэнера Растворікі Беларусь Уладзімера Бацьвінініка. Адкрыццё — 26 траўня ў 18-й. Кваліфікацыйныя бай пачынаюцца ў 17-й. 29 траўня ў 12-й — паўфінал, 30 траўня ў 12-й — фінал.

Конскі трыяплён

27—29 траўня ў Ратамцы пройдзе Міжнародны спаборніцтвы па трайбор'і. 27 траўня ў 10-й — манежная язда, а 16-й — канкур. 28 траўня ў 10-й — палявый спаборніцтвы. 29 траўня ў 12-й — канкур.

Хуткаснае манэўраваньне

29 траўня на тэрыторыі цэнтральнага аўтамабільнага рынку «Гандлёвыя сьвет — Колыца» (Малінаўка) пройдзе 1-шы этап Кубку Беларускай аўтамабільнай фэдэрацыі па хуткасным манэўраваньні. Пачатак ў 14-й.

Спартовыя танцы

28 траўня — 9 чэрвяна на Уральскай, 3 пройдзе Рэспубліканскі турнір па спартовых танцах «Вясна-2005». Пачатак а 10-й і 17-й. Квіткі: 5 000, 8 000.

ТЭАТРЫ

Опера

26 (чц) — вечар старадаўняга рамансу.

28 (сб) — «Кармэн».

29 (нідз) — гала-канцэрт беларускай оперы.

2 (чц) — «Хаваншчына».

4 (сб) — «Чароўная флейта».

Балет

27 (пт) — «Шчайкунок».

29 (нідз) — «Лебядзінае возера».

Купалаўскі тэатар

26 (чц) — «Івона, прынцэса Бургундзкай».

27 (пт), 28 (сб) — «Тутэйшыя».

29 (нідз) — «Страчаны рай».

29 (нідз) — «Дом, где съпяць прыгажуні».

1 (ср), 2 (чц) — «Чычыкаў».

3 (пт) — «Дзіўная місіс Сэвідж».

5 (нідз) — «Паўлінка».

Малая сцэна

28 (сб) — «Выпадковы вальс».

26 (чц) — «Адчыніце кантрат-ру».

Тэатар беларускай драматургіі

27 (пт) — «Валянціна».

28 (сб), 2 (чц) — «Чорны квадрат».

29 (нідз) — «Нязваны госьць».

31 (аўт), 3 (пт) — «Парадоксы жарсыці».

1 (ср) — «Адэль».

Тэатар імя Горкага

26 (чц) — «Анджела ды іншыя».

27 (пт) — «Опера жабракоў».

28 (сб) — «Дзядзьзька сон».

29 (нідз) — «Адзіны спадчынік».

Музычныя тэатары

26 (чц) — «Іонона і Аўсіс».

27 (пт), 29 (нідз) — «Арфэй і Эўрыдыка».

Моладзевыя тэатары

26 (чц) — «Шкляны звярнені».

27 (пт) — «Банкрут».

28 (сб) — «Хітрага захаханая».

Тэатар кінаактора

26 (чц), 27 (пт) — «Філумэнія Мартурана».

28 (сб), 29 (нідз) — «Пігмаліён».

дзе варта быць

Магутны Божа

У Магілёве праходзяць мерапрыемствы XIII міжнароднага штогадовага фэстывалю духоўнай музыкі і сьпеваў «Магутны Божа». У сёлетнім фэстывалі «Магутны Божа» бяруць удзел выканаўцы зь Беларусі, Расеі, Украіны, Польшчы, Нямеччыны і ЗША. Упершыню ў гісторыі фэстывалю будзе прадстаўлена тэатральная пастаноўка: Рэспубліканскі цэнтар беларускай драматургіі пакажа спектакль паводле п'есы А.Курэйчыка «П'емонці з'вер».

КЛЮБНАЕ ЖЫЦЬЦЁ

Рэактар (649-08-88, 766-24-25, 400-67-74)

27 (пт), 18.00 — мэтал-шоў «Hard Life — Heavy Music / Metallection-Fest» з удзелам гуртоў «Soncavaro», «Камаедзіца», «Soulsides Partyzone» (міні-прэзентацыя альбому «Сымерці няма»), «Impudence» (прэзентацыя альбому «Road to nowhere»), «3.Б.М.Я.Я.» (прэзентацыя альбому «Үсё дзеля Vas!»). Квіткі: 9 500 (танцплоўка), 12 000 (2-гі паверх).

Графіці (758-40-54)
2 (чц), 20.00 — канцэрт барда Аляксандра Баля.

КІНО Ў МЕНСКУ

«Аўрора» (253-33-60)

«Зоркавыя войны: эпізод III. Помста Сытхай» (2с): 27—29 (пт—нідз) 12.00 (іл), 15.00, 17.50, 20.40.

«Сонца»*** («Кінафармат 4x4»): 27 (пт) 16.30, 18.50, 21.00.

«Вярнуць адпраўніку»*** («Кінафармат 4x4»): 28 (сб) 11.00 (іл), 13.30, 15.50, 18.30, 21.00.

«Настройшчык»*** («Кінафармат 4x4»): 29 (нідз) 11.30 (іл), 14.30, 17.30, 20.30.

(2с) — кінафільм падоўжанай працягласці

(іл) — ільготны сэанс (зыніжка 50% для ўсіх гледачоў)

Рэйтынгавая абмежаваньні:
*** — дзееці да 16 год не дапускаюцца;

**** — дарослыі з 18 год.

«Берасьце»

«Царства нябеснае»*** (2с): 27 (пт) 13.00, 18.10 (іл), 21.00;

28, 29 (сб, нідз) 13.00 (іл), 18.10, 21.00.

«Ля мора»*** («Кінафармат 4x4»): 29 (нідз) 14.10 (іл), 16.30, 18.50, 21.00.

«Чырвонае неба»: 27—29 (пт—нідз) 15.45.

«Дружба» (240-90-13)

«Уцёкі»***: 27—29 (пт—нідз) 16.20 (іл), 18.40, 21.00.

«Кастрычнік» (232-93-25)

«Зоркавыя войны: эпізод III. Помста Сытхай» (2с): 27 (пт) 15.00, 18.00, 21.00; 28, 29 (сб, нідз) 15.00 (іл), 18.00, 21.00.

«Масква» (203-14-48)

«Зоркавыя войны: эпізод III. Помста Сытхай» (2с): 27 (пт) 18.10, 21.00; 28, 29 (сб, нідз) 18.20, 21.00.

«Мір» (288-22-33)

ЛЕВЫМ ВОКАМ

Аўтадафэ для гультаёў

Фройда на службу сацыяльнай палітыцы дзяржавы! Фэльетон Лёліка Ушкіна.

Часопіс «Карэя» апісаў, як паважаны кіраўнік таварыши Кім Чэн Ір аднойчы за-руліў на рэпэтыцыю аркестру. Музыкі рыхтавалі выкананьне нейкага твору, і «гукі некалькіх дзясяткаў інструментаў, аб'яднаўшыся ў адну мэлёду, нагадвалі то разьюшаную буру, то журчанье чыстай ракі». «Нешта гучыць ня так», — пракаментаваў сэйшн паважаны мэляман. Пасыль ён спытаўся ў дырыжэра, ці не заўважыў той памылкі. Паўночнакарэйскі Фінбэрг быў засмучаны. Мяркую, ён няхіла зъяўляўся: схалтурыць пры Самі! Гэта ж усё роўна як калі Б. Саладуха, адкрываючы «Славянскі базар», забыўся на слова «Здравствуй, чужая-мілай» і зас্পіваў «Мы выйдзем шчыльнымі радамі».

Аднак вернемся на карэйскую паўвыспу. Кім Чэн Ір, усыміхаючыся, паказаў на аднаго з музыкантаў і папрасіў лабуха яшчэ раз націснуць на клявішы. Падчас пройгрышу нават герой стужкі «Краіна глухіх» заўважылі б памылку на паўтону. «Памылка на паўтону», — зъбягтэжана прызнаў дырыжэр, аднак, як піша часопіс, «у душы ён быў зачараўаны незвычайнай дакладнасцю музыкальнага слыху паважанага кіраўніка, які ў такім складаным творы ў адзін момант заўважыў розніцу на паўтону, якой бы не заўважылі нават спэцыялісты».

На меншае зачараўаньне, чым карэйскі дырыжэр, я атрымаў, назіраючы апошнюю тусоўку па проблемах жыльлёва-камунальнага сектару. Падчас выступлення ён выдаў сэнтэнцыю: «Гультаёў больш карміць ня будзем». І адразу з дакладнасцю да аднаго адсотка давёў, колькі такіх антысацыяльных элемэнтаў інфільтрава-

лася ў галіну ЖКГ, каб ссаць халяўныя бюджетныя сокі, — кожны чацвёрты супрацоўнік у сталіцы і кожны трэці — на пэрыфэрыі.

Хутка ім прапішуць пущёку у цэнтры занятасці.

Як? За кошт чаго? Якімі сродкамі можна было так арыгметычна ювелірна, з хібнасцю ў 1%, дыферэнцыяваць анёлаў ад казлоў, працаючых ад дзяяцлаў, якім па стане псыхікі ў ламешнік своечасова і кваліфікавана аказваецца паслугі насельніцтву?

Я балдзею!

Але ўсе ж, каб не было ліманту радыё-галасоў, быццам бы мы скасіліся да ўсходніх сатрапій, было б зручна ўзмациніць агучаныя лічбы статыстычнымі данымі.

Хуценька правесыці ў кожнай канторы ЖКГ псыхалігічны тэст на антыпрацоўную алергію.

Сабраць калектыву, растусаваць яго на

ЗАПРАШАЕМ У ПАДАРОЖЖА

29 траўня (нядзеля)

«Браслаўскі край»

па маршруце: **Менск—
Параф’янова—
Сіццы—Глыбокае—
Удзела—Мосар—
Браслаў—
Слабодка—Відзы—
Менск.**

Кошт: 24 тыс. рублёў

5 чэрвеня (нядзеля)

**Косава—Ружаны—
Сынковічы—
Слонім—
Жыровічы.**

Кошт: 24 тыс. рублёў

11—12 чэрвеня

**Вільня—Трокі—
Меднікі.**

Кошт: 35 зэўра

**T.: 279-05-85, 232-54-
58, 622-57-20
(Зыміцер)
264-12-38, 776-24-35
(Павал)**

Беларускамоўныя няні і гувэрнанткі

ў сем’і, дзе размаўляюць на роднай мове.

T.: 226-50-31,
8-029-750-14-11. Іна

нарэшце!!!

БЕЛАРУСКІ
КЛЯСЧЫЧНЫ
ПРАВАПІС

**www.knihinet
(029) 643 57 33**

Наша Ніва

незалежная газета

заснаваная ў 1906, адноўленая ў 1991
галоўныя рэдактары «Нашай Ніве»:
3. Вольскі (1906), А. Уласаў (1906—1914),
Янка Купала (1914—1915), А. Луцкевіч,
У. Знамяроўскі (1920), С. Дубавец (1991—2000).

сакратарка рэдакцыі Наста Бакшанская
галоўныя рэдактары Андрэй Дыніко
фотарэдактар Арцём Лява
нам. галоўнага рэдактара Андрэй Скурко
мастакі рэдактар Сяргей Харэўскі
выдавец і заснавальнік Фонд выдання газеты
«Наша Ніва»

АДРАС ДЛЯ ДОПІСАУ:
220050, Менск, а/c 537
Tel/fax: (017) 284-73-29, 8-029-613-32-32,
8-029-707-73-29.
E-mail: nn@promedia.by
On-line: www.nn.by

© НАША НІВА. Спасылка на «Нашу Ніву» абавязковая, 12 палос
фарматам А2, 6 друг. арк. Друкарня РУП «Выдавецтва «Беларускі
Дом друку». Менск, пр. Ф. Скарыны, 79. Рэдакцыя не нісе адказ-
насці за звесткі рабочымі аўтарамі. Кошт свабодны. Пасведчы-
чынне аб регистрацыі парыядычнага выдання №581 ад 4 ліпеня
2002 г., выдадзеное Міністэрствам інформацыі Рэспублікі Бела-
русь. Йордышыні адрес: г. Менск, вул. Калектарная, 20а, п. 2а. Р/
р 3015212000012 у МГД ААТ «Белінвестбанк», Менск, код 764.
Наклад 3485. Газета выдаецца 48 разоў на год.
Нумар падпісаны ў друк 20.00 25.05.2005.
Замова № 3012.

Рэдакцыйны адрас: Менск, Калектарная, 20а/2а

ПРЫВАТНЫЯ АБВЕСТКІ

БАСОВІШЧА-2005

22—23 ліпеня ў Гарадку, што на Беласточчыне, пройдзе XVI фэстываль беларускага року «Басовішча-2005». Бяруць удзел генэралы аічыннай музыкі: «N.R.M.», «Крама», «Найра Дзюбэль», «Уліс», а таксама леташні пераможцы «Тарпач», «Сонцаварот», «Таксі», «НМР». Усім, хто пажадае самастойна ўзяць удзел у фэсце, будзе дадзена «вольная сцэна». Галоўная ўмова — тэксты па беларуску. За беларускага боку на конкурс едуть 8 вы-

канануць. Тым, хто жадае ўзяць удзел у конкурснай частцы, неабходна да 10 чэрвеня даслаць свае дэмазапісы на адрас: Супранович Віталій, а/c 5, 220085, Менск; або звязацца з арганізатарамі на тэл. 649-08-88 або 208-46-07 (Віталій). Для ўсіх ахвотных наведаць адзінстве штогадовасць сявяты беларускай рок-музыкі арганізуецца традыцыйная дасцяўка аўтобусамі. Звязратацца можна па вышэй пазначаных канктактах.

HARDCOREМАНІЯ: ЧАДУ!-2

Пачалася праца над чарговай складанай «Hardcoreманіяй: чаду! 2», дзе будуть прадстаўлены найлепшыя беларускія коравыя каманды ва ўсіх адглінаваннях стылю. Да-сытайце свае запісы на адрас: Супранович Віталій, а/c 5, 220085, Менск; або тэлефо-

РАДЫЁ

Штотыніцы на хваліх радыё «Менск» (92,4 FM) з 23.00 да 0.00 можна слухаць радыё-

вэрсію гіт-параду «Тузін гітоў». Вядучыя праграмы — Алег Хаменка. Толькі беларускія песні!

ПРАЦА

Якансна выканою пісмовыя працы па беларускай гісторыі, літаратуры і мове. Звязратацца загадзя пасяля 17-й. Т.: 235-18-72. Юры

ЦЫМБАЛЫ

Прададам цымбалы. Т. 262-11-19